

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 5

9. AASTAKÄIK. — MAI 1927

S I S U:

Kooliuuendus Austrias, eriti Viinis — *E. Martinson*. Ameerika Ühisriikide kool — *J. Annusson*. Mõnda meie täienduskoolidest — *J. Wiegandt*. Uuemaid andmeid süstemi sarnastamise üle taimedes — *Prof. Dr. Hugo Kaho*. Poeglaste kehalise kasvatuse õppekava eelnõu keskkoolidele — *A. Rosenberg ja K. Müür*. Saksa pedagoogilistest ajakirjadest. Õpetajate ekskursioonijaamades — *A. Luha*. I üleriiklik joonistamise kongress. Välismaalt. Organisatsioonide teateid.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 5

Mai 1927.

9. aastakäik.

Kooliuuendus Austrias, eriti Viinis.

E. Martinson.

Möödunud aasta lõpul viibisin Tallinna koolivalitsuse ja haridusministeeriumi ülesandel ning toetusel 2½ nädalat Viinis, et tutvuda Austria kooliuuendusega, eriti üldõpetuse teostamisega rahvakoolides.

Oma ülesande täitmiseks hospiteerisin Viini vahvakooli igas klassis (rahvakoolil on 5 klassi) läbistikku 3 päeva, nõutasin kooliuuenduse kohta teateid ning materjale õpetajailt, koolivalitsuselt ja teistelt asutisilt ja tõin kaasa lastetöid, õpperaamatuid, lastelugemisvara, pedagoogilis-meetodilist kirjandust kooliseadusi ning -määrusi jne.

Alljärgneva ülesanne oleks lühidalt edasi anda seda, millega tutvusin Viinis.

Kõigepealt mõned teated Austria koolikorraldusest ja Viini kooliuuenduse lähemast ajaloost.

Koolisundus algab lapsel, kui ta saanud 6-aastaseks ja lõpeb 14. eluaastaga, seega vältab koolisundus 8 aastat. Peale selle on algkooli lõpetajad, kes ei astu kesk- või kutsekooli (n. n. „ameti- või käsitööõppijad“) kohustatud käima kolme aasta vältel üks päev nädalas edasiharimiskoolis (Fortbildungsschule).

Algkool on kaheastmeline: 5-aastane rahvakool (Volksschule) ja 3-aastane kodanikukool (Bürgerschule). Nii on see veel praegu maksva 1869. aasta kooliseaduse alusel. Kooliuuendajad ei ole aga rahul selle süsteemiga ja nimelt sellepärast, et kodanikukoolil ei ole otsekohest ühendust keskkooliga, kuna kodanikukooli ainsaks ülesandeks on valmistada õpilasi ette igapäevasele elule. Kooliuuenduse sihiks on maksmata järgmine koolisüsteem ühtluskooli põhimõtte alusel:

- a. 4-aastane põhikool (Grundschule) — 6. — 10. eluaastani;
- b. 4-aastane üldkeskkool (Allgemeine Mittelschule) — 10. — 14. eluaastani;
- d. 4-aastane ülemkool (Oberschule — meie keskkool) — 14. — 18. eluaastani;
- e. 18. eluaastast edasi — kõrgemad õppeasutised.

Põhi- ja üldkeskkool oleksid sunduslikud kõigile. Kes ei astu ülemkooli (või kutsekooli), on kohustatud oma haridust täiendama edasiharimiskoolis (nagu eespool tähendatud) või rahvapäikoolis (Volkshochschule).

Üleminek ühest astmest teise sünnib eksamita.

Selle uue süsteemi järgi on Viinis korraldatud juba mitmed keskkoolid.

Suurem osa algkooli on lahuskoolid (eraldi poistele ja tüdrukutele). Viimasel ajal on siiski korraldatud kaunis palju ühiskooli. Seal nõutakse aga, et võimlemist ja käsitööd õpetataks poistele ja tüdrukutele lahus ja et neid aineid poistele õpetaksid meesõpetajad, tüdrukutele — naisõpetajad. Erandid on lubatavad ainult kõige nooremates klassides.

Tegelik õppetöö algab sügisel esimesel esmaspäeval pärast 15. septembrit (läinud sügisel algas ta aga neljapäeval 16. septembril — 20 septembri asemel) ja vältab kuni laupäevani enne 15. juulit, seega vältab koolide suvine vaheaeg 2 kuud. Jõuluvahetuse algab 24. detsembriga ja vältab 8 päeva, kevadepühad algavad suurneljapäevaga ja vältavad 1 nädal, nelipühid — 3 päeva.

Õpetus algab hommikul kell 8, ka 6-aastastel lastel. Viini õpetajad peavad

sellega leppima lastevanemate nõudel, kellest suurem osa peab tööle ruttama enne kella 8-t. Tunnid võetakse järgimööda läbi. Tunni pikkus 50 minutit, vaheajad on 10-minutilised, suurem vaheaeg — veerand tundi. Kahevahetusega koole (ühed klassid enne, teised pärast lõunat, nagu meil Tallinnas suurem osa avalikke koole) Viinis ei tunta (nagu ka mujalgi Euroopas).

Rahvakoolis puuduvad võõrkeeled. Selle asemel on antud väga tähtis koht emakeelele. Emakeele tundide arv on suur ja üldõpetuses pannakse peatähelepanu lapse keelelise väljendusoskuse ravitsemisele.

Usuõpetus on sunduslik õppeaine. Tema õpetamine sünnib vastavate vaimulikkude ametiasutiste korraldusel. Usuõpetajad on suuremalt jaolt vaimulikud. Selle aine õpetamine ei ole õpetajatele sunduslik.

Õpilaste arv klassis, ei ulatu Viinis harilikult üle 36-e, olgugi et 1869. aasta seadus nõuab alles siis kooli ülalpidajalt kõrvalklassi avamist, kui õpilaste arv klassis on tõusnud 80-ni. Ühes rahvakoolis, kus hospiteerisin, oli igas klassis ainult 24 õpilast. Nii siis käib Viin seaduse nõuetest kaugel ees — vastandina meile, kes me armastame ikka seaduse järele lonkida — ja sellele vaatamata, et Austria ja eriti Viin on majanduseliselt väga raskes seisukorras.

Koolimajad ja ruumid ei ole toredad, kuid korralikud. Igal koolil on ka võimlemissaal. Õpetajatetuba seal ei tunta. On koolikantselei, kus koolijuhataja ajab ametlikke asju. Õpetajad viibivad ka tunnivaheaegadel õpilaste juures, s. o. oma klassi juures. Klassisüsteem on peaaegu puhtal kujul läbi viidud kuni 5. klassini. Klassis on ka õpetaja pealisriided. Eraldi ruum on õppevahendite jaoks. Klassis sagedasti tarvitavad õppevahendid seisavad klasisapis, kus aset leiavad ka õpilaste poolelijäänud tööd, vihud, klassiraamatukogu jne. Rekreatsiooniruumi neis koolides, kus hospiteerisin, ei olnud. Ka vahetundidel viibisid õpilased klassis. Õpetaja laskis neid sealt rühma-kaupa — $\frac{1}{3}$ või $\frac{1}{4}$ osa klassi korruga — ainult lühikeseks ajaks koridori — väljakäigukohtadesse või jooma. Vahe-

tundide ajal on klassiuks lahti, et õpetajal oleks võimalik jälgida ka koridoris olevaid õpilasi. (Et õpilased on alatasta õpetaja „silma all“, siis ei tule ulakusi peaaegu sugugi ette. Ulakaid õpilasi on Viini koolides üldse väga vähe. Terve Austria riigi kohta on olemas ainult kaks hoolekandekooli. Kui mõni õpilane hakkab koolis roopast kõrvale kalduma, siis tulevad lapsevanemad kohe appi ja normaalseisukord seatakse varssi jalale). Klassiaknad avatakse vahetundide ajal ainult tarbekorral ilusa ilmaga. Õhupuhasustus sünnib harilikult elektriventilaatorite abil kogu selle aja vältel, mil õpilased koolis viibivad. Mulle isiklikult tundus siiski, et ventilaatorid ei suutnud külaltdasel määral õhku puhastada. Koolimajas on ainult kooliteenijal korter. Ka koolijuhataja elab erakorteris ja viibib koolimajas ainult sel ajal, mil kool avatud.

Kõigile õpilasile antakse kooli poolt linna kulul maksuta õppevahendid. Kehvemate õpilaste varustamine riietega ja jalanõudega on seaduses küll ette nähtud, kuid rahval ei ole viisiks nõuda seda varustust. On püütud läbi saada kogukonna toetuseta ka rasketel aegadel.

Kooliskäimine on korralik. Puudumisi ja hiljaksjäämisi tuleb vähe ette. Koolisunduse teostamise järele valvab jaoskonna ja ringkonnakoostöö (Ortschulrat ja Bezirksschulrat), millest võtavad osa ka õpetajate esindajad. Jaoskonnakoostöö teeb koolist saadud andmete põhjal kindlaks, keda lastevanemaist trahvida lapse korratu kooliskäimise pärast ja teeb vastava ettepaneku ringkonnakoostöökogule (millest võtab osa ka ringkonna rahvakoolide inspektor). Ringkonnakoostöökogu määrab trahvi ja nõuab sisse vastuvaidlemata korras. Trahvi määramisel peab ringkonnakoostöökogu koosolekul viibima ka trahvitav lapsevanem. Ei ilmu ta esimesel kutsel ega esita oma puudumiseks vabandavaid põhjusi, siis tuuakse ta teisel korral politsei poolt vahi all. Ringkonnakoostöökogul on õigus süüdlast karistada ilma kohtuta ka vangistusega ja ka juba esimesel korral. (Kuidas meeldiks see meie põl-

lumeestele, kes suured silmad teevad, kui neilt selle eest trahvi nõutakse, et nad õppetöö ajal pidanud karjapoisteks koolikohustuslikke õpilasi?). Trahvid on võrdlemisi valjud, kuid neid tuleb tarvitada harva. Kooli ilmunud laste nimekirja kool saadab jaoskonnakoolinõukogule, kes valvab selle järele, et keegi koolikohustuslik õpilane ei jääks kooli ilmunuta. Alati on aga kõik ilmunud. Koolisunduse täitmine on saanud endastmõistetavaks asjaks. Läheb laps teise kooli, siis on lapsevanem või hooldaja kohustatud sellest teatama endisele koolile 3-e päeva jooksul. Endine kool teatab ümberkolimisest lapse uue asukoha koolile ja saab seal vastuse, et õpilane juba käib seal koolis teatud kuupäevast alates.

Seltskond näib olevat väga rahul kooliga ja leiab, et ta täidab oma ülesanded. Lastevanemate koosolekuist võetakse elavalt osa. Koosolekuil arutatakse õige mitmesuguseid kasvatuslikke küsimusi. Näiteks arutati jõulueelseil lastevanemate koosolekuil küsimust, missugused jõuluks ilmunud lastekirjanduse tooted on kõige väärtuslikumad ja miks. Ühtlasi oli terve suur laud täidetud lastekirjanduse toodetega. Halbu töid arvustati ja hoiatati lastevanemaid neid ostmast. Küsisin mõne lapsevanema käest, kas nad on rahul uue õppeviisiga. Nad vastasid uhkelt: „Kui meie koolis käisime, siis saime alles 1. aasta lõpul nii kaugele, et oskasime vähe lugeda ja kirjutada, aga nüüd meie lapsed loevad juba enne jõulu kõik poesildid ära“.

Kehalik karistus koolis on keelatud. Tundide ajal nõutakse õige valju korda. Ei lubata lapsi muidu ümber vahtida või kätega laua all kolada. Korda kolm juhtus minu hospiteerimise ajal, et õpetaja õpilase juure jooksis ja vihase, järsu käeliigutusega õpilase pea kõrvalt ettepoole käänas ja sellejuures õpilase peale peaaegu karjus.

Iga õpilase jaoks on seatud **vaatluslehed**. Võtsin neist ühe eksemplari kaasa. Vaatluslehtedesse klassi õpetaja kannab mitmesugused andmed õpilase iseloomu, tervise, vaimuannete, arenemise jne. kohta kogu selle aja vältel, mil õpilane viibib koolis. Astub

ta teise kooli, siis saadetakse sinna ka vaatluslehtede andmed. Vaatluslehtede pidamine on õpetajale kohustav.

Viini algkoolide **õpetajad on enamalt jaolt õpetajateseminari haridusega**. Õpetajate hariduse täiendamiseks korraldatakse mitmesugused kursused, kõige süstemaatilisemalt ja põhjalikumalt Viini instituudis, mille kuulamine on vaba kõigile õpetajaile. Peale seminari lõpetamist peab tulevane rahvakooliõpetaja teenima 2 aastat rahvakoolis õpetaja kandidaadina. Tema palk on sel ajal väiksem kui kooliteenijal. Prooviaja lõpul on eksam, kusjuures kandidaadi õpetamisvõime hindamisel on mõjuv sõna öelda koolinõunikul (inspektoril) ja koolijuhatajal.

Õpetajad jagunevad **6 teenistusrühma** (Dienstgruppen):

- I — kodanikukooli (Bürgerschule) juhataja;
- II — üleõpetaja (Oberlehrer) — algkooli õpetaja, kes peale algkooli õpetaja kutseeksami annud veel erilise õpetaja kutseeksami; siia kuulub ka rahvakooli (Volksschule) juhataja;
- III — kodanikukooli õpetaja;
- IV — rahvakooli õpetaja;
- V — naiskäsitöö õpetaja;
- VI — vabade ainete õpetaja.

Mõned andmed **õpetaja ametisse astumise ja teenistuse kohta**:

Õpetaja peab tingimata olema **Austria kodanik**. Läheb, näiteks, naisõpetaja välismaalasele mehele, siis peab ta ühtlasi lahkuma õpetaja ametist.

Õpetaja kandidaadi valib jaoskonnakoolinõukogu ja esitab ta ringkonnakoolinõukogu kaudu kinnitamiseks linna senatile. Harilikult kinnitab senat alati esitatud kandidaadid. Kinnitamine osutub seega ainult vormitäitmiseks, kuna sisuliselt valimine on jaoskonnakoolinõukogu käes, kuhu kuuluvad ka õpetajate esindajad. Nii siis vastand sellele, mis sünnib meie valdades, kus õpetaja kandidaat valitakse asutise poolt, kelle liikmed ei ole kompetentsed hindama õpetaja kõlblikkust või kõlbmatust.

Õpetaja ei lähe harilikult klassist klassi edasi ühes oma õpilastega, vaid püsib paigal teatavas klassis, kus õpe-

tab kõiki aineid, välja arvatud usuõpetus ja tarvilikul korral ka naiskäsitöö ja võimlemine. Laulmist, joonistamist, üldkäsitööd ja kõiki teisi aineid peab iga õpetaja oskama õpetada. Enamasti õpetab klassiõpetaja kõiki aineid peale usuõpetuse.

Õpetaja nädalatundide normaalarv on kodanikukoolis 24, rahvakoolis 26. Ülenormi antud tundide eest saab õpetaja lisatasu. Et alamate klasside tundide arv on vähem 26-st, siis saab õpetaja määralise õpetaja palga ka vähema kui 26 nädalatunni eest.

Koolijuhatajail klassitunde ei ole. Ta on kohustatud peale administratiivtöö ka õpetajate tööd klassis pealt kuulama. Iga õppeaasta lõpul peab ta ringkonnainspektorile esitama iga õpetaja kohta n. n. teenistuskirjelduse (Dienstbeschreibung), milles oleksid väga üksikasjaliselt hinnatud õpetaja töö tulemused, kohusetäitmine ja tema võimed. Teenistuskirjelduse vorm on ette nähtud õpetajate 1923 a. teenistuseaduses. Ringkonna inspektor täiendab tarbekorral seda teenistuskirjeldust ja esitab ta linnakoolinõukogule (Stadt-schulrat—meie koolivalitsus). Igal õpetajal on õigus igal aastal 16. septembrist kuni 15. oktoobrini näha saada oma teenistuskirjeldust ja sellest võtta endale ära kiri. Kui õpetaja leiab, et teda ei ole õieti hinnatud, siis on tal õigus nõuda, et n. n. hindamiskomisjon tema tööd vaataks ja endise otsuse ümber hindaks. Ümberhindamisi on siiani väga vähe nõutud, kui ma ei eksi vast 1—2% õpetajaist, kelle töö tulemused kokkuvõttes olid hinnatud mittehuldvavaiks. Koolijuhataja valimisel pannakse erilist rõhku just selle peale, et tal oleksid suured kogemused ja vilumus tegelikus koolitöös. Ka rahvakooli inspektoriks ei kinnitata ühtki isikut, kes ise ei ole kauemat aega hea eduga töötanud rahvakoolis.

Õpetajate palgad on märksa kõrgemad kui meil. Kuid üldiselt on elu seal ka kallim. Kahjuks ei ole mul andmeid 1926. aasta palkade kohta. Esitan allpool mõned andmed 1924. aasta palkade kohta. Nüüd on palgad arvatavasti märksa kõrgemad. Algkooli juhataja palk on umbes 15% kõrgem

õpetaja palgast (s. o. kui neil teenitud ühepalju aega ja kui nende haridus võrdne). Progressiivseid lisapalku antakse iga 2-he aasta järele, s. t. iga 2-he aasta järele õpetaja tõeuse palgaastmes. Koolivalitsus, arvesse võttes õpetaja edukat tööd, võib tõsta teda järgmisesse palgaastmesse ka ühe aasta töö järele. Kõrgemasse astmesse tõstmine ei ole teenistuse ajal piiratud mingisuguse tähtajaga, nagu meil 12-ne aastaga, vaid kestab see kuni õpetaja teenistusaja lõpuni. Alles siis, kui õpetaja juba 30 aastat ametis olnud, ei tõuse tema palk. Näiteid Viini algkooli õpetajate ja teenija palga kohta 1924. aastal:

a. koolijuh. 24 a. prakt. umbes	25.000	Emk. kuus,
b. õpetaja 30 „ „ „	23.000	„ „
d. õpetaja 4 „ „ „	10.500	„ „
e. algaja õpetaja (kõige odavam palk . . . . .)	9.500	Emk. kuus.

Õpetajate palgast arvatakse maha õpetajate organisatsioonide ja haigekassa jaoks umbes 6% palgast, s. o., näiteks 10.000-margalisest palgast 600 marka kuus ehk 7.200 mrk. aastas.

Kui õpetaja on 30 aastat teeninud, võib ta ametist lahkuda ja saab puhkepalka, vaatamata sellele kui vana ta on. Puhkepalka suurus on Viinis 90%, maal 78% õpetaja viimasest palgast.

Ühist üleriiklikku õpetajate liitu (nagu meil Eestis) Austrias ei ole. On hulk kohalikke õpetajate organisatsioone. Peale selle on õpetajate organisatsioonid koondunud mitmesse üleriiklikku liitu poliitiliste rühmituste järele. Suurt poolehoidu õpetajaskonnas on leidnud n. n. tööühingud (Arbeitsgemeinschaften), kuid nendest allpool. Koolitöös peab õpetaja hoiduma parteipoliitilisest kihutustööst.

Mõni sõna Viini kooliuuenduse aja-loost.

1918. — 1920. aastani oli Austrias haridusministriks endine rahvakooliõpetaja Otto Glöckel, keda kiriklik haridusministerium oli 1897. a. ametist vallandanud. Otto Glöckel oskas enda ümber koondada paremad Austria koolimehed, nagu Linke, Fadrus, Burger, Steiskal, Fischl j. t. Moodustati *kooliuuendusosakond*. *Rahvakooli inspektoriteks* määrati osavad koolimehed. Anti välja seadus, et rahvakooli inspek-

toriteks võivad olla ainult isikud, kes ise on töötanud rahvakoolides. Avati „õpetajatekoda“ (Lehrerkammer), mis vaatab läbi kõik kooli- ja hariduselu kohta käivad seaduseelnõud. Õpetajatekoja liikmeiks on kõikide kooliliikide esindajad, alates ülikooli professoritega ja lõpetades külakooli õpetajatega. Nii siis esimene ja tähtsam nõue: **koolikorraldajaiks asjatundjad ja asjast huvitatud koolimehed.**

Seati kokku uue kooli põhijooned ja uued õppekavad. Parandati õpetajate majanduslikku, õiguslikku ja hariduslikku seisukorda. Õpetajate palku tõsteti. Õpetajate hariduse täiendamiseks korraldati loengud, anti välja raamatuid, ajakirju jne. Meetodiliste, üldkasvatustlike ja üldse kooliküsimuste läbitöötamiseks asutati n. n. „tööühingud“ (Arbeitsgemeinschaften), mille liikmeiks on õpetajad oma vabal valikul. Umbes 1600 tööühingut töötab sel ajal, üks ühe, teine teise küsimuse kallal. Tööühingu liikmete arv on väga mitmesugune. Tööühingute töö tulemused arutatakse läbi õpetajate konverentsidel.

Töö on olnud lõpmatu mitmekesine. On seatud kokku kõigi ainete õppekavad, tehtud uurimistöid lapsehingeelu alal, arutatud õpperaamatuid, lastekirjandust, meetodilisi töid jne. **Austria kooliuuendus on nagu meilgi õpetajaskonna kollektiivse töö tulemus.**

Kui 1920. aastal haridusministeeriumi juhtimine läks kristlikele sotsialistide kätte, algas kooliuuenduses tagasikiskumine. Tol ajal sotsialdemokraadid said Viini linnavalimistel absoluutse enamuse. Sotsialdemokraadid on Viinis püsinud enamuses kuni siamaani. **Sotsialdemokraatlik Viin hakkas energiliselt jätkama seda, mis oli alustanud haridusminister Otto Glöckel, kes ka kutsuti Viini hariduselu juhtima koolivalitsuse juhatajana ja kes on ka püsinud selles ametis siamaani.**

Viiks pikale kõnelda kõigest sellest, mis Viin on teinud kooliuuenduse alal viimase 7-me aasta jooksul. Et ta on suutnud teha nii mõndagi, see on kõigepealt Viini õpetajaskonna teene. Ennastalgavalt on töötanud õpetajaskond. Tähtsate teguritena kooliuuendustöös

peab nimetama ka vastutulelikku seltskonda ja vastutulelikku linnanõukogu. Linnanõukogus on palju õpetajaid ja viinlased nimetavad oma linna naljatades „õpetajate linnaks“.

Otto Glöckel ütleb oma hiljuti ilmunud kirjatöös „Der gegenwärtige Stand des Wiener Schulwesens“ (Wiini koolielu praegune seisukord):

„Viini koolielus on ka läinud õppeaastal valitsenud elav sihiteadlik tegevus. Ükski ala ei ole kõrvale jäetud, kusagil ei ole seisakut, igalpool õpetajaskond töötas ennastalgava andumusega, lastevanemad on kooliuuendusele vastu tulnud täieliku arusaamisega ja kaasabiga. Koolitöö kõigil aladel on pääsnud võidule veene, et tuleb sihikindlalt maksma panna eduka õppetöö üldtunnustatud põhimõtted: **töökool, kogu õpetuse võimalikult suurem kontsentratsioon, õpilaste omavalitsus vanemates klassides...**

On õnnelik juhus, et Viinis on leidunud üllatavalt palju loovaid ning töökaid koolimehi, kelle kirjatööd oma erialalt on võitnud kogu ilma koolimeeste lugupidamise, et Viini õpetajaskond on mõistnud ennastalgava tööga süveneda uutesse ideedesse ja neid laiaulatuslikult teostada, et Viini linnavalitsus on loonud kooliuuenduse läbiviimiseks eeltingimused nii suurejooneliselt, nagu seda mujal terves ilmas kuski pole ette tulnud.

Ei või jätta mainimata ka asjaolu, et Viini noorsoole on omane eriline kunstikaldumus, mille tõttu Viini kooliuuendusliikumisel on eriline omapärane ilme. Välismaalasi on alati üllatanud meie koolinäitustel suured edusaavutused joonistamise ja voolimise alal. Viin on omandanud moodsate koolilinnade hulgas erilise seisukoha...“

Viini kooliuuendusele on jaganud ohtralt kiitust ka paljud välismaa kasvatasteadlased ja koolimehed. Nii kirjutab *dr. Kühnel* Leipzigit kasvatus-teadusliku ajakirja „Die Quelle“ 1923. a. 1. numbris:

„Kasvatus- ning kooliuuendusküsimuste ettevaatliku kui ka süüdi haaramisega näib Austria endale omandavat kõrgema tipu saksa tüvipoos.“

Dr. Wartenweiler Helveetsiast:

„Ei ole näinud ühtki kasvatuspaika, kust oleksin saanud nii sügava mulje õpetajate sihiteadlikust ja tõsisest tööst“.

Prof. Ferrière Helveetsiast:

„Austria on ainuke maa ilmas, kes töötab nii sisetundelikult, et luua paremat, teovõimsamat inimkonda“.

Taani koolinõunik *Sofus Frank*:

„Leidsin põhjendatud olevat arvamise, et juhtiv koht pedagoogilises ilmas on Austrial“.

Manchester'i koolinõunik *John Camp-ton*:

„Ideaalid, millel baseerub teie õppesüsteem, on täiel määral samad, mida taotlevad ka Inglismaa ja Ameerika uuendusmeelsed õpetajad. . . Usun, et teie uuenduspüüded seisavad kindlal alusel“.

Need on vaid mõned üksikud hinnangud hulkade hulgest. Nii tohiks siis Austria pakkuda küllalt huvi ka meile, kes me seisame oma kooliuuenduse algastmel.

Mind huvitas eeskätt üldõpetuse teostamine Viini rahvakoolides. Üldõpetuse põhimõtet on katsunud Saksamaal mõned üksikud koolid katseliselt teostada juba paarkümmend aastat tagasi. Viinis on aga üldõpetus uute õppekavadega maksuma pandud kõigis rahvakoolides. Tahame tutvuda Austria rahvakooli õpetusliku küljega, siis peame enne peajoonteski tutvuma Austria rahvakooli õppekavadega, mis on ju kogu õpetuse aluseks.

Austria rahvakooli õppekavad pandi maksuma läinud aasta 30. juulil.

Õppekavade *sissejuhatuses* kästakse silmas pidada järgmisi põhimõtteid.

1. *Õpetuse aluseks ja lähtekohaks olgu lapse lähem ümbrus, lapse kodu ja kodumaa kitsamas ja laiemas tähenduses ja oleviku elu.* Eriti tuleb rõhutada rahva eluavaldusi, tööd, kombeid, eluviise. Kuid ehk küll õpetus juurdub kodumaast, ei tähenda see siiski seda, et ta peab piirduma ainult kodumaa piiridega.

2. *Õpetus peab silmas pidama üldõpetuse põhimõtet ja üksikute ainete siduvust teineteisega.* 1.—3. klassis tuleb üldõpetus teostada täiel määral. Õpetuses tuleb hoiduda õppeaine jaotami-

sest kindlaks määratud tundideks ja üksikuiks aineiks. Õpetuse aluseks olgu kodumaine (kodulooline) asiõpetus (heimatlicher Sachunterricht), mis toob kavakindlalt lapse juure õppematerjali lõigetena lapse kodukoha elust (ainealad, elualad). Laps õpib üle vaatama ja ritta seadma teda ümbritseva ilma ja tema elamuringi vaatepilte. Kõik muu õpetus — suuline ja kirjalik väljendus, kujutav väljendus (joonistamises ja käsitöös), asjade ruumiline ja arvuline tajumine jne. — põhjeneb koduloolisel asiõpetusel. Kuid sarnane õpetus muutub vähehaaval ikka enam ja enam aineõpetuseks. Üleminek üldõpetusest aineõpetusele sünniks 4. klassis, nii et 4. õppeaasta teisest poolest alates sünniks õpetus kindlate õppeainete järele.

3. *Õpetus peab silmas pidama laste isetegevust, s. o. töökooli põhimõtet.*

Õppekavade sissejuhatuses leiame veel järgmised *tähtsamad korraldaval laadi märkused*:

1. Õppeaine üksikasjalise jaotuse määrab ringkonna õpetajate konverents ja tema poolt määratud piirides iga üksiku kooli õpetajate-nõukogu.

2. Esimesel ja teisel õppeaastal ei lahutata üldkäsitööd joonistamisest.

3. Kogu õpetuse juures peab võimalust mööda silmas pidama poiste ja tüdrukute erinevusi.

4. Ühisklassides õpetatakse võimlemist poistele ja tüdrukuile lahus.

5. Usuõpetuse nädalatundide arv on 2.

6. Tütarlaste käsitöö tundide arvu määrab kohalik koolivalitsus.

7. Võimlemist õpetatakse tütarlastele võimalust mööda.

8. Koolis võib tarvitada ainult haridusministeeriumi poolt heakskiidetud õpperaamatuid.

Rahvakooli tunnikava on järgmine:

1. kl. ilma usuõpet., ja tütarl. käsitööta poistel 18, tütarl. 18t.		
2. " " " " " " " " " " " "	20,	" 20 "
3. " " " " " " " " " " " "	" 22,	" 21 "
4. " " " " " " " " " " " "	" 23,	" 22 "
5. " " " " " " " " " " " "	" 23,	" 22 "

Tütarlaste käsitöö tunde on harilikult 2, nii et usuõpetus ja tütarlaste käsitöö tõstavad tundide arvu 4-ja võrra. Seega oleks rahvakooli nädalatundide arv:

1. klassis 22,
2. " 24,
3. " 24 (tütarl. 25),
4. ,, 25 (tütarl. 26),
5. ,, 25 (tütarl. 26).

Õpetuse ja kasvatus üldsihtide kohta leidub õppekavades järgmist:

Asiõpetus 1.—4. õppeaste.

Kodulugu. Tema olulisemad kasvatuslikud sihid on:

Selles vanusastmes lapsele kättesaadavate looduse ja koduse ühiskondliku elu nähtuste vaatlemine ja selgitamine.

Last ümbritseva välisilma ja elamisolude maadeteaduslik vaatlemine.

Ajalooliselt mõtlema äratamine kodumaa ajalooliste mälestusmärkide ja muinaslugu kaudu. Kodukaitse.

Armastuse ja arusaamise äratamine looduse ilu vastu. Loodusekaitse.

Kasvatus koduarmastusele, kohuse-truudusele kodumaa ja rahva teenimisel ja aukartusele kõige hea vastu.

Kuna kodulooline õpetus oma ainaladel esineva haridusvara kasutat mitmes sihis, loob ta õpilasis vähehaaval võime üksikaineliseks vaatlusviisiks, luues võimaluse üle minna üldõpetusest üksikute ainete õppimisele. Sel kombel juba 4. õppeaastal lähevad teineteisest lahku kodulugu ja looduselugu (Naturkunde). Ja 5. õppeaastal erinevad juba üksteisest maadeteadus, ajalugu, looduselugu (Naturgeschichte) ja looduseõpetus (Naturlehre).

5. õppeastmel oleksid siis nende õppeainete üldsihid:

a. *Maadetes* (Erdkunde): Kodumaa koht Austrias ja Austria koht Euroopas. Tähtsamate maadeteaduslike mõistete kinnitamine, arusaamise äratamine majanduslikest ja ühiskondlikest olukordadest. Kaartide lugemise oskuse õpetamine. Tähtsamate taevanähtuste vaatlemine.

b. *Ajaloo*: Esimene tutvumine kodumaa, isamaa ja saksa rahva saatusega. Ajaloolise mõtlemisviisi, riigikodanliku meelsuse ja kodumaa-, rahva- ning isamaa-armastuse äratamine. Tähtsad sündmused ja suured isikud peavad lastes äratama elamusi kõlbliste põhimõtete võimust.

d. *Looduseloos*: Vaatlemisel ja katsetel põhjenevad teadmised tähtsamaist looduskehadest, nende ülesanne looduse majapidamises ja nende tähtsus inimeste kohta. Tähtsamad teadmised inimese kehast ja tema eest hoolitsemine. Kasvatus tervele eluviisile.

d. *Looduseõpetuses*: Tähtsamate sel vanusastmel arusaadavate looduse nähtuste tundmaõppimine kogemuste, vaatlemiste ja katsete põhjal. Nende tähtsus tegelikus elus.

Emakeel 1.—5. õppeastmel.

Õpilased peavad omandama oskuse iseseisvalt ja õieti väljenduda kõnes ja kirjas. Elamuste üleandmine (rääkimine); kuulnud ja loetud aine arusaamisega edasiandmine.

Keeletunde arendamine, arvesse võttes lapse kõnekeele ja kirjakeele erinevust. Teerajamine arusaamisele keele näitlikkuse- ja tundeväärtest ja kooskõlast keele-vormi ja -sisu vahel, samuti ka lihtsamaist tõsiasjust lause-, sõna- ja sõnatuletusõpetusest.

Saksa ja ladina kirjutus- ja trükkikirja mõttekohane ja ilmerikas lugemine. Loetud pala sisu ja mõttelise koosseisu haaramine. Vastuvõtlikkuse äratamine proosa ja luule tundeväärtest vastu. Rõõmu ja armastuse äratamine heade raamatute, rahva kirjavara vastu.

Arvutamine ja ruumiõpetus 1.—5. õppeastmel.

Lapsi peab juhtima võimalikult iseseisvalt arvuliselt ja ruumiliselt haarama ümbritsevat ilma ja seda arvutamisel kasutama. Lihtsate ülesannete lahendamine tegelikust elust, mille juures laps vähehaaval viiakse kõige otstarbekohasemale arvutamistele. Kindlus nelja põhitehte tarvitamisel terete arvudega.

Vähem-tähtsate õppeainete üldsihid jätan nimetamata.

Edasi on õppekavades näidatud üksikute õppeastmete sihid ja õpetamise ülesanded.

I õppeastmel

on tähtsamate õppeainete õpetamisel järgmised sihid ja ülesanded:

Koduloos: Õpetuse lähtekohaks on laste kogemused ja igapäevased elamu-

sed perekonnas, kodus, koolis ja lähemas ümbruses ja viib ta lapsi edasi inim- ja looduseelu esemete ja sündmuste vaatlemisele. Kasvatuse-õpetuslikust küljest väärtuslikke aineid tuleks võtta umbes järgmistelt elualadelt: laps mängus ja töös, kodus vanemate juures, koolis ja õues mitmesuguseil päeva- ja aastaagadel, töö- ja pidupäevil; juhuslikud sündmused.

Seejuures ravitsetakse ühtlasi lapse keelelist ja kujutavat võimet (jutustamist, rääkimist, lugemist, kirjutamist, laulmist, joonistamist, maalimist, voolimist, väljalõikamist) kui ka asjade arvulist ning ruumilist tajumist ja arvutamist.

Emakeeles: Rääkimine ja jutustamine äratagu ja ravitsegu lapse loomulikku rääkimishimu. Seejuures võtku kool lähtekohaks lapse kodune murrak ning lapsekeel ja viigu laps vähehaaval kirjakeele juure. Õpilased jutustavad seda, mis nad ise näinud, ise läbi elanud ja annavad edasi väikseid lookesi, mis nad kuulnud kodus või koolis, harjutavad endid väikeste laste- ja rahvalaulukeste ettekandes ja sündsate muinasjutude jutustamises ning kujundamises.

Esimese lugemis- ning kirjutusõpuse eel käivad loomulikult hääleharjutused, samuti ka vastavad silma- ja käe harjutused.

Lugemisaineiks on: lihtsad jutustused lapseilmast lapsekeelele lähedases keeles, muinasjutud, lastelaulud, mõistatused, rahvalaulud jne.

Ärakiirjaks tarvitatagu sõnaderühmi, millel on ühine sisu, mitte aga üksikuid sõnu. Ärakiirjale peab kohe järgnema kirjutatud lausete peastkiri või diktaat. Ühise kirjutamise asemele koos terve klassiga astub niipea kui võimalik iga üksiku õpilase iseseisev kiri. Kui laste kirjutusoskus lubab, võib katseid teha ka väikeste n. n. „vaba-kirjatöökestega“.

Arvutamises ja ruumiõpetuses: Lastele tuntud arvurea teadlikult lugemaõppimine — arvudele vastavate kujutluste loomisega. Arvurida 1—20, kus võimalik kuni 100-ni. Liitmine, lahutamine ja korrutamine arvupiiris 1—20. Arvude kujundamine numbritega. Lapseelust võetud ülesannete kokkusead-

mine ja lahendamine. Lihtsamad mõõdud, kaalud ja tarvitavamad metall-rahad.

Ruumi kujundamise võime ravitsemine näitamise, liigutamise, haaramise, voltimise, voolimise ja väljalõikamise abil. Lihtsamate, laste kogemusringis ettetulevate ruumiliste vahekordade, vormide ja kujude leidmine ja kujundamine.

II õppeastmel

on eelnimetatud ainete õpetamisel järgmised sihid ja ülesanded:

Koduloos: Nagu esimeselgi õppeastmel on õpetuse lähtekohaks laste kogemused ja elamused kodus, koolis ja kodukohas (kodunurgas). Õpetus viib lapse edasi inim- ja looduseelu esemete ja sündmuste vaatlemisel.

Kasvatuse-õpetuslikust küljest väärtuslikke aineid tuleks võtta umbes järgmistelt elualadelt: inimeste tööd ja elukutsed; nende töökohad; inimene ja aastaajad; inimene ja aasta pidupäevad; tervest ja haigest kehast; tänavast ja läbikäimise abinõudest; maja- ja tänavaloomadest; tuulest ja ilmast; puudest ja lilledest; linnast ja maast; aasta jooksul tehtud väljasõitudest ja lõbustustest.

Seejuures ravitsetakse ühtlasi lapse keelelist ja kujundavat võimet kui ka asjade arvulist ning ruumilist tajumist ja arvutamist nagu esimeselgi õppeastmel.

Emakeeles: Rääkimine ja jutustamine kujunevad vähehaaval *keeleharjutusteks*, mille juures pearõhk pannakse loomulikule, õigele, seotud rääkimisele. Svulised ja kirjalikud harjutused (rääkimis- ja keeleharjutused) aitavad saavutada kindlust keeletarvitamises, mis peab põhjenema lapse keeletundel ja harjumusel; sellepärast tuleb välja minna lapse elavast keelest sõnas ja kirjas. Sellest tulevad võtta keelevormid ja märkesõnad (Merkwörter), mis on aineks suulisile ja kirjalikele harjutusile. Eriline tähelepanu tuleb pöörda laste keelevormidele, mis erinevad kirja-keelest.

Sel astmel algavad ja lähemal astmel samal viisil jätkuvad keeleharjutused on esimesiks keele abil väljendatavaiks mõtetihendeiks. Sel viisil elavalt korraldatud

harjutused viivad sunduseta asisõna leidmisele, vahetegemisele asisõnade ainsuse ja mitmuse arvu vahel ja äratundmisele, kas tegevus sünnib olevikus, on sündinud minevikus, või sünnib tulevikus. Grammatiliste oskussõnade tarvitamisest tuleb hoiduda sel astmel.

Kirjalikkude harjutuste sihiks on: 1) harjutada lause kirjutamist (lauses esineva sõnaderea tundmist ja kirjapanemist), 2) harjutada peastkirjutamist (mõttetervikus esineva lauseterea tundmist ja kirjapanemist). Need lausetehnilised ja peastkirjatehnilised harjutused moodustavad harilikult kogu klassi, mitte üksiku õpilase töö. Niipea kui õpilaste kirjutusoskus lubab, tuleb katsuda ka vabatööde kirjutamist. Märkesõnade, sõnaderühmade ja lühikeste lausete ära kirjutamise ja peastkirjutamise harjutused.

Lugemise aineiks on jutustused ja luuletused lapseelust ja igapäevasest elust, laste- ja kodumuinasjutud, loomadlood, mõistatused, rahvalaulud j. t. (saksa- ja ladinakirjas). Lugemisel tuleb püüda värskendavat, elustavat kõnetooni. Tuleb harjutada lihtsate väikeste luuletuste ettekandmist.

Arvutamises ja ruumiõpetuses: Arvupäär kuni sajani. Sadade rida. Liitmine ja lahutamine; lihtsad korrutamise ja jagamise ülesanded ($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$) ja mõõtmine ülejäägita. 2, 4, 10, 5, 3 ja 6 korrutamistabel. Suulise arvutamise kõrval ka arvutamise käigu tähendamine kirjalikult. Lapse elust võetud ülesannete otsimine (kokkuseadmine) ja lahendamine. Arvutamises asjadega õpitakse tundma järgmisi mõõte: aasta, kuu, nädal, päev, tund, minut; meeter, sentimeeter; kilogramm, dekagramm, shilling, kross.

Ruumimõiste arendamine nagu esimesel õppeastmel.

III õppeastmel

on koduloo, emakeele ja arvutamise ning ruumiõpetuse õpetamisel järgmised sihid ja ülesanded:

Koduloo: Õpetuse alaks on kodukoht, inimeste elu kodukohas, nende töö, töökohad, tööabinõud, mitmesuguste tööharude tähtsus kodumaa elus.

Tähtsamad maadeteaduslikud vaatlused kodumaa maastikust. Koolitootaan, koolimaja plaan ja ka kooli ümbruse plaan lihtsal kujul. Ühes sellega tutvustatakse õpilasi ka kaardijoonistamise kõige lihtsamate võtete ja märkidega.

Juhatus looduse vaatlemiseks. Päikesese töus ja loojenemine. Ilmastiku- ja taevanähtused õpilaste kogemuste piirkonnast. Kodumaa loomad ja taimed. Juhatus loomade ja taimede eest hoolitsemises, mis lastele on usaldatud. Loodusekaitse.

Kodumaa muinaskangelased. Suust suhu käivad kohalised rahvajutud, mis on ühenduses mõne mälestusmärgiga või isikuga.

Sündsaid aineid nimetatud otstarbeiks tuleks võtta umbes järgmistelt elualadelt: koolimaja ja tema ümbrus, elumaja, tema elanikud ja nende töö, tänavad ja teed, tähtsamad ehitised, kodunurga pühad ja pidupäevad. Kodunurk mitmesugustel päeva ja aastaaegadel. Kodunurk endisel ajal. Tähtsamad ehitised ja mälestusmärgid. Avalikkudest asutistest, ühiskondlik heakord. Loomad ja taimed. Taevas ja ilmastik. Raudtee ja läbikäimine. Matkamine ja reisimine.

Keele, arvutamise ja ruumilise tajumise, samuti ka käe kujundamisvõime ravitsemine on ka sel astmel tihedas ühenduses kodulooliste ainetega.

Emakeeles: Rääkimise- ja keeleharjutused liiguvad õpilase kodunurgalises kogemusringis ja aitavad saavutada kindlust keeleharjutamises, mis põhjendab lapse keeletundel ja harjumusel. Sellepärast tuleb nii sõnas kui kirjas välja minna lapse elavast keelest. Sellest tulevad võtta keelevormid ja märkesõnad, mis annavad ainet suulistele kui ka kirjalikkudele harjutustele. Keelevorme tuleb vaadelda, üksksteisega võrrelda (kõige pealt lapsekeele vorme kirjakeele vormidega) ja teha ülevaateid keelevormidest, milles nad oleksid korraldatud rühmade kaupa.

Teisel õppeastmel alatud keeleharjutused jätkuvad. Õpitakse vahet tegema asi- ja tegusõna, ainsuse ja mitmuse vahel, tegusõna 3-es peajavormis.

Kirjatööde tehnilise külje ravitsemisega käivad käsikäes õpilaste üksikvaatlused ja üksikelamused, mida iga üksik õpilane iseseisvalt keeleliselt väljendab ja iseseisvalt kirja paneb (vabakirjatöö).

Õigekirja harjutusteks tarvitatakse sõnu koduloolistest ainealadest. Märksõnade, sõnarühmade ja väikeste lausete ärakiri ja peastkiri. Eriti võetakse arvesse sõnad, mille õigekirjutuses õpilased sagedasti eksivad. Eriline rõhk pannakse sõnadele, kus kõla ja kirjavaiis, lapsekeel ja kirjakeel üksteisest erinevad. Suur väärtus on küllaldaselt harjutamisel. Diktaat on katseks, mitte aga harjutamiseks.

Lugemise aineks — saksa ja ladina trükikirjas kui ka kirjutuskirjas (õpilaste eneste kirjatöödest) — oleksid: lastelood, loomadelood, valmid, rahvamuinasjutud, kodumaa kangelastelood, jutustused vanemast ja uemast ajast, rahvalaulud, mõistatused. Lugemisel tuleb peaväärtus anda värsketele, elavale kõnetoonile. Loetud, eriti vaikselt loetud palad võivad olla aluseks rääkimisharjutustele. Õpilasele antagu vabadus loetud ainet ette kanda oma arusaamise järele lapselikus vormis. Lihtsate jutustuste ja luuletuste tundeväärtus peab õpilastele lähemale toodama sünduset, vastavalt nende vastuvõttele. Mõned luuletused, mis lastele eriti meeldivad, õpitakse pähe ja kantakse ette (ka vabal valikul).

Arvutamises ja ruumiõpetuses: Suuline ja kirjalik arvutamine najatub kodumaa majanduselule. Arvupiiri laiendamise 1000-ni. Väikese korrutamistabeli ülesehitus ja omandamine. Kolmekohaliste arvude liitmine ja lahutamine. Samade arvude korrutamine ühekohalise arvuga. Mõõtmise (ka ülejäägiga) ja jagamine ühekohalise arvuga. Lihtsad murrud $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{5}$. Kohalistest oludest võetud ülesannete leidmine ja lahendamine. Mõõtudest, kaaludest ja rahadest tulevad juure: m — mm; km — m; kg — g; m² — dm²; hl — l.

Ruumivaatluse täiendamine lapse lähemast ümbrusest võetud asjade abil. Pindade ja kehade kujundamine püstkülik, ruut, kolmnurk, kuup, silinder, kera. Joonlaua tarvitamine.

4. õppeaste.

Kodulugu. Kodumaa maastiku täiendav käsitus. Kodumaa loomulikud maastiküksused. Sellega ühenduses võib käsitleda ka kodumaa majanduselu vahetuid välisilmaga. Lihtsamate maadeteaduslike mõistete omandamine. Vähendatud mõõdu ja kaardi märkide tundmaõppimine kodumaa kaardi abil. Nähtav päikesetee. Päevapikkuse ja aastaaja mõju maastikusse ja majapidamisse. Kogukonna ja maa valitsemis- asutised ja hoolekandeesutised.

Igasugused kodumaa mälestusmärgid. Rahvajutud ja kombad. Kodumaa-kaitses. Jutustused ajaloolisist isikuist ja sündmusist.

Looduseõpetus. Pildid kodumaa loomade ja taimede elust. Kodumaa loodus aastaegade vahetusel. Looma- ja taimekaitses seadused ja määrused. Hoolitsemine lillede ja loomade eest.

Mineraalid, mida tarvitatakse kodus või mis leiduvad kooli asukoha lähemas ümbruses ja millel on tegelik väärtus.

Ilmastiku nähtuste kavakindel vaatlemine (temperatuur, tuul, pilvitus, sademed). Vaatlemistulemuste tähtsus.

Maadeteaduse ning looduseõpetuse õpetamisel korjatud ning läbi töötatud andmed tulevad alal hoida (tööraamatus), vastavalt korraldada ja ülevaatlikult kokku võtta.

Emakeel.

Rääkimis- ja keeleharjutused võetakse kogu õpetusest kui ka elamus ja kogemusringist. Peale kindluse keeletarvitamises, mis rajatud keeletundele ja keeleharjumusele, peavad keeleharjutused silmas pidama ka keeleliste nähtuste mõistusekohast haaramist keelevaatlemise ja lihtsamate keeleseaduste läbitöötamise abil.

Jätkatakse varemaste õppeastmete keelelisi harjutusi ja võetakse nad kokku keeleõpetuse teadmiste esimeseks ülevaateks umbes järgmises ulatuses: Lihtlause kokkusead (aluse ja öeldise rühmade järgi; tätsamad kõnejaod (asi-, tegu-, sugu-, omadus- ja isikulised asesõnad; tarvitatavamad küsimussõnad); käänded ainsuses ja mitmuses; omadussõna astmed; tegusõna tarvitata-

mad kujud. Niisugusest kokkuvõttest peavad puuduma igasugused peensused ja definitsioonid. Sõnatuletus- ja sõnatähendusõpetuse harjutuste jätkamine.

Kirjatöödena peaksid esinema eeskätt iseseisvad üleskirjutused. Harjutada tuleks elamus-, vaatlus- ning fantaasiatöid, töid piltide järele, kirju, vastavil korral ka ümberjutustusi ja sisukokkuvõtteid.

Õigekiri on osalt ühenduses kodulooga, mille aimest võetakse märkesõnad õigekirja õppimisel, osalt kirjatöö õpetusega, kuna kirjatöis esinevad uued ainevaldkonnad ja sagedasti korduvad vead annavad head materjali õigekirja õppimiseks. Õpilased seavad ühetaolisi vorme ülevaatlikult kokku ja vaatlevad kirja ühiseid tunnuseid. Siin tuleb lapsele kättesaadava kujutusringi raamides eriline tähelepanu pöörda neile sõnadele, milles üksteisest erinevad sõna kõla ja kuju, lapse harilik keel ja kirja keel. Suur väärtus on küllaldaselt harjutamisel. Diktaat on katse-, mitte harjutusabinõu. Õpilased peavad õppima kirjatööde tegemisel tarvitama õigekirja-sõnastikku.

Lugemise aineks on rahva- ja kunstmuinasjutud, saagad ja legendid, anekdoodid, valmid, loomadelood, jutustused seotud ja sidumata vormis, hoolega valitud lüürika; siia juure tulevad kujutused igapäevasest elust, linnast ja maalt, vanemast ja uuemast ajast, reisikirjeldused kodumaa maastikust.

Lugemisel tuleb pearõhk panna loomulikule rääkimistoonile (mõttekohane ja ilmega lugemine). Hea abinõu selle sihi saavutamiseks on lugemine osadekaupa ja dramaatiliste stseenide ettekanne õpilaste poolt. Lugemisega, eriti vaikselt lugemisega võib ühendada rääkimisharjutusi. Lapsel olgu alati vabadus sisu anda üle oma arusaamise järele lapsepärasel kujul. Lihtsate jutustuste ja luuletuste tundeväärtus peab õpilasele lähemale toodama sunduseta, vastavalt nende vastuvõttele. Mõned luuletused, mis lastele eriti meeldivad, õpitakse pähe ja kantakse ette (ka valikul).

Arvutamine ja ruumiõpetus. Ülesannete leidmine ja nende lahendamine tegelikult elust. Arvupiiri laiendamine

miljonini. Sissejuhatus kümnendmurdude mõistmisele ja nende vahekorrad enam tarvitavamate murdarvudega. Kirjalik liitmine ja lahutamine, ka ühening kahekohaliste kümnendmurdude liitmine ja lahutamine. Kirjalik korrutamine ja jagamine, piirdudes tervearvulise ühe- ja kahekohalise korrutajaga ja jagajaga. Tulevad omandada ja kätte harjutada järgmised mõõdud: t — kg, kg — g; hl — l, l — dl; km² — m², m² — dm² — sm², ha — a — m²; m³ — dm³ — sm³.

Ruumimõiste täiendamine hindamise ja mõõtmisega, ka mudelite appi võtmisega.

V õppeaste.

Maadeteadus (Erdkunde). Kodumaa tervikuna. (Kordamine). Austria maastikuvaldkonnad ja nende kultuurilised ja majanduslikud olukorrad suurtes joontes. Austria riiklik kord. Austria koht Euroopas. Kodumaa ja lähema ning kaugema isamaa koolikaartide mõistmine lühendatud mõõdu ja sisu järele võimalikus võrdluses tõelikkusega. Tähtsamad taevanähtused aasta jooksul ja nende mõju tööle.

Ajalugu. Ajalukku sissejuhatavad tagasivaated kodumaa sündmustest, mille siht on luua arusaamist sündmuste ajaloolisest järjekorrast.

Austria vanal ajal. Austria rooma ajal. Germaanlased. Nende jumalate ja kangelaslood. Kodumaa kui rahvarendamise läbikäigutee. Ristiusu levimine ja tähtsus.

Sündsail juhuseil lihtsad seletused kogukonnast, ringkonnast, maast ja riigist.

Looduselugu (Naturgeschichte).

Vaatluste ja teadmiste laiendamine maapinnast ja loomade ning taimede elust, mille juures esimest korda selgitatakse eluühiskondade mõistet loodusilmas.

Tähtsamad ehitus- ja kütteained. Raud ja tema saavutamine.

Inimese kehaehituse põhialused. Õigele keha eest hoolitsemisele ja tervele eluviisile kasvatamine tarvitavate mürkide kahjulikule mõjule tähelepanu juhtimisega.

Looduseõpetus (Naturlehre).

Isiklikkude vaatlemiste ja kogemuste kaudu peab jõutama arusaamisele selles vanuses kättesaadavate füüsiliste ja keemiliste nähtuste üle looduses ja igapäevases elus. Selleks on kohased muuseumid umbes järgmised ained ja vaatlusalad: Majaehitus. Masinad majas. Valgustus ja küte. Põlevaine tööstus. Elukorter. Kehakate. Toitmine. Tänavliikumine ja liikumisvahendid. Tuul ja ilm.

Emakeel.

Rääkimis- ja keeleharjutused võetakse kogu õpetusest kui ka õpilaste elamus- ja kogemusringist. Keeleharjutustel, mida tuleb käsitada tihedas ühenduses rääkimis- ja kirjatööde harjutustega, on peale keeletunde ja keeleharjumusele rajatud kindluse keeletarvitamises veel sihiks õpilaste jõukohane arusaamine keelelistest nähtustest keelevaatlemise abil ja lihtsate keelseaduste mõistmine vastava läbitöötamise abil.

Keeleõpetus: Vormiõpetuse kordamine, kinnitamine ja täiendamine. Lihtlause koosseis. Lihtlause liigid. Tuletus- ja tähendusõpetuse harjutuste jätkamine. (Mõttesugulased sõnad, sõnaderühmad, võõrsõnade saksastamine).

Kirjatöodes juhitakse lapsi oma elumusi ja vaatlusi laiemalt väljendama, juure lisades tarvilikud üksikasjad (kõnelused, kõrvalised asjaolud). Endistele kirjatööde liikidele tulevad lisaks lihtsad looduse- ja inimelu kirjeldused otsekoheste vaatluste põhjal.

Õigekirjaõpetus on tihedas ühendes kirjatöödega, võttes selgitamisele ja harjutamisele kirjatöodes sagedasti esinevad vead ja uued ainealad, mis kirjatöodes puudutatud. Aasta jooksul peab kordamistest välja kasvama õigekirjaõpetuse aine ülevaatlik kokkuvõte. Õpilasi tuleb harjutada tarvitama õigekirjasõnastikku, ka kirjatööde tegemisel.

Lugemisaineks on: rahva- ja kunstmuinasjutud saksa rahva- ja kangelaste saagad (lood), anekdoodid, valmid, loomadlood ja jutustused seotud ja sidumata kõnes, hoolega valitud lüürika. Selle juure tulevad kujutused igapäevast elust, lähemast ja kaugemast mi-

nevikust, reisikirjeldused kodumaa maastikust, kaugemast saksa isamaast ja võõralt maalt. Kodulooline ja saksa looline (Deutschkundliches) element, niipalju kui see on ettekantav jutustavalt. Esimeseks tutvustamiseks draamatilise luulega on omased nuku ning Kasperli näidendid, muinasjutulised ja rahvamängud. Tarbekorral tuleb koolis dramatiseeritud lugemistükke ka õpilaste poolt ette kanda.

Lugemisel tuleb pearõhk panna loomulikule kõnetoonile (mõttekohane ja ilma lugemine—nagu eelmises klassis). Hea abinõu selleks on lugemistüki osadeviisi lugemine ja draamaliste stseenide ettekanne õpilaste poolt. Lihtsate jutustuste ja luuletuste tundeväärtus peab õpilasile lähemale toodama. Mõned lastele armsaks saanud laulud tulevad pähe õppida ja ette kanda (ka vabal valikul). On soovitatav peale luuletööde ka elavaid proosatöid ilmerikalt ette kanda lasta, ka murrakalises keeles. Aset võivad leida lühikesed harjutused vabas kõnelemises (kõige lihtsamad kõneharjutused).

Arvutamine ja ruumiõpetus.

Neli põhitehet liht (täis) arvudega ja kümnendmurdudega (ilma jagamiseta kümnendmurruga). Arvutamine lihtmurdudega ja mitmenimeliste arvudega. Lihtmurdude muutmine kümnendmurdudeks ja ümberpöörduvalt. Siimaani õpitud mõtude kordamine, kokkuvõtmine ja täiendamine.

Lihtsate geomeetriliste kehade nurgad, servad ja pinnad (tahud). Ruut, kolmnurk, ring. Nurga liigid. Sirge. Sümmeetria. Rööpjooned. Loodjoon. Ruudu pinna arvamine. Ruumala arvamine. Joonlaua, lühendatud mõõdu, kolmnurga, sirkli, nurgamõõtja tarvitamine.

Kui võrrelda Austria õppekavu meie omadega, siis näeme, et nende erinevused on kaunis suured.

Kõigepealt paistab silma, et Austria kavad on palju vähemad kui meie kavad. Võtame näiteks matemaatika. Austria V klassi kava on vähem meie III klassi kavast. Meie III klassi kavas on: täisarvude ja kümnendmurdude korutamise ja jagamine. Austria V klassi

kavas: neli põhitehet lihtarvudega ja kümnendmurdudega ilma jagamiseta kümnendmurdudega. Meie III klassi kavas on aga muidki asju, mis puuduvad Austria V klassi kavas: resultaaside muutuvuse seadused, lihtsamad võrrandid. Ka meie looduseõpetuse, ajaloo, maadeteaduse, laulmise, joonistamise, emakeele, üldse kõigi teiste ainete kavad on palju suuremad Austria omadest. Emakeeles, näiteks, puudub Austria kavades täiesti kirjanduse läbivõtmine.

Tõsi küll, meil astutakse kooli 8-aastaselt, Austrias 6-aastaselt, aga meie lapsed on füüsilise arenemise poolest — kui põhjamaa lapsed — vast umbes aasta taga Austria lastest ja ega meie suuda ikkagi sellepärast ühe aastaga kahe aasta tööd teha, kuigi meil lapsed pisut vanemad. Vähemate õppekavade juures on võimalik rohkem süveneda aineisse ja rohkem tähelepanu pöörda kasvatuslikule küljele.

II erinevus: Austria rahvakooli kavades peaaegu täiesti puuduvad tead välismaast, teiste rahvaste ajaloost, teiste riikide geograafiast. Puuduvad ka võõrkeeled. Seda enam on jällegi võimalust süveneda omasse.

III erinevus: Austria kavad palju rohkem kui meie omad arvestavad tegeliku elu nõudeid: kõik see on välja jäetud, millel pole tähtsust, mis pole hädavajalik tegelikus elus.

IV erinevus: Austria kavades on antud ka näpunäiteid kava teostamise kohta.

V ja tähtsaim erinevus: Austria kavad peavad silmas üldõpetuse teostamist ja annavad selleks näpunäiteid.

Vaatame edasi, kuidas teostatakse üldõpetust Viini koolides. Kavades nägime, et ametlikult nõutakse üldõpetust I, II ja III õppeastmel (I, II ja III klassis). Neljandal astmel on üleminek õpetuse üksikainelisele käsitlemisele. Viini õpetajad ütlesid aga, et nad üldõpetust osaliselt teostavad ka veel V klassis.

Üldõpetuse olulisem tunnus on, et ei õpetata üksikut õppeainet kui sarnast, eraldatuna teistest ainetest, vaid enam-vähem kõik õppeained moodustavad ühtlase terviku ja on koondatud ühise põhiaine ümber, mis on kogu üldõpetuse aluseks ja lähtekohaks. Nagu

õppekavadest nägime, on üldõpetuse aluseks kodumaa asiõpetus ehk lühidalt kodulugu. Ka meie õppekavades figureerib kodulugu, kuid tema ei ole meil koondavaks aluseks, vaid teda õpetatakse tunnikava järele eraldatud aინena 3 tundi nädalas ja paremal juhtumisel on ta teatava määrani ühenduses ainult emakeelega. Viini koolides võiks kogu õpetust algastmel nimetada õieti kodulooks, sest kodulugu on ju kogu õpetuse lähtekohaks, aluseks ja sisuks. Kodulugu ei õpetata Viini koolides mitte 3 tundi nädalas, vaid iga päev. Harilikult algab esimese tunni töö seal kodumaise asiõpetusega, s. o. lapsed räägivad ja arutavad oma „kodumaa“ asjadest. Vahemärkusena tähendan, et sõnal „kodumaa“ (Heimat) on saksa koolikirjanduses teine tähendus kui meil. Meil tähendatakse sõnaga „kodumaa“ harilikult teatud kindlapiirilist maa-ala, õieti tervet riiki, kuid saksa koolikirjanduses ei ole lapse „kodumaa“ kindlaid geograafilisi piirjooni, vaid ühes lapsega kasvab ka tema „kodumaa“ pindala: esiteks on lapse kodumaaks elutuba, siis terve korter, õue ja lähema ümbrusega, siis tulevad juure lähemad naabrid ja kohad, millega laps astub ühendusse jne. Teise vahemärkusena tähendan, et asiõpetus ei tähenda muidugi seda, et kõneldakse ainult asjadest. Ka sündmuslugu on asi, millest lapsed räägivad. Kodumaa-line asiõpetus ei tohi siis mitte muutuda kuivaks, lastele igavaks asjade kirjeldamiseks, vaid just rohkem „lugu“ on vaja sellesse põimida, mida on ka tahtud rõhutada meie õppekavades tarvitatava sõnaga „kodulugu“.

Nii siis, igal päeval algab õppetöö Viini rahvakoolide alamates klassides sellega, et seletatakse lapse kodumaa asju. See töö ei sünni juhuslikult, vaid kindla kava järele. Muidugi minnakse tarbekorral ka sellest kindlast kavast kõrvale, kui seks põhjust annab mõnesugune erakorraline juhtumus, kuid üldiselt töötatakse ikkagi kindla kava järele. Ei hüpata ka kiiresti üle ühelt ainele teisele, vaid ühe kindla aineala juures viibitakse harilikult terve nädal. Koduloo õpetuse nädalateemid või ainalad (Sachgebiete) on välja töötatud ja

koolides üldiseks tarvitamiseks heaks kiidetud ringkonna õpetajate konverentsi poolt. Nädalateemide alajaotused töötavad välja iga klassi õpetaja oma klassi jaoks ja kiidab heaks kooli õpetajate-nõukogu. Et nende arutamine aga võtaks liiga palju aega õpetajate-nõukogult, siis on asi tegelikult kujunenud pisut teisiti: klassi õpetaja esitab iga nädala lõpul järgneva nädala aineala ehk nädala peateemi alajaotuse ehk üksikasjalise kava koolijuhatajale ja see võtab esitatud kavad õpetajate-nõukogus arutusele ainult siis, kui ta leiab, et nende teostamisel võiksid kannatada kooli õpetuselised huvid. Tegelikult ei tule seda peaaegu ettegi, et koolijuhatajal oleks tarvis esitada üksikasjalised kavad seiskoha võtmiseks pedagoogika-nõukogule.

Kodumaise asiõpetuse nädala töö üldteemide ainealade ühtlustamine on tarvilik muu seas ka sellepärast, et iga ringkonna koolides läbivõetavate ainealade kohta on valmistatud vastavad projektsioonpildid („udupildid“), mida õpetajad võivad klassis tarvitada vastava aineala läbivõtmisel. Nii on siis Viini koolides projektsioonpiltide tarvitamine süstemaatiliselt läbi viidud, ta ei ole mitte juhuslik lõbu, vaid tal on kindel koht õppetöös. Muidugi ei ole igal koolil oma pildid, vaid selleks on erilised projektsioonpiltide keskkohad, milliseid Viinis on 10. Sealt antakse ka tehnilist juhatust projektsioon-aparaadi muretsemise ja tarvitamise, projekteerimisruumi sisseseadmise j. m. kohta. Viibisin ühe tunni sarnases asutises, kelle juhataja seletused olid väga huvitavad. Selles keskkohas oli peale 6000 projektsioonpildi, suuremalt jaolt erilised ülesvõtted Viini linnast, tema ümbrusest ja Austriast. Välismaa kohta on ülesvõtted tehtud paremate piltide järele, mis ühtlasi vastavad õppekava sihtidele. Anti seletust, kuidas kõige otstarbekohasemalt soetada ruume projekteerimiseks, kuidas on sisse seatud keskkoha raamatupidamine, et ruttu saada ülevaade, kelle käes on tarvitada vastav pilt jne.

Kuid läheme tagasi üldõpetuse ainealade juure. Hospiteerimisel püüdsin kasutada aega ka selleks, et tutvuda nendega. Õpetajail ei olnud võimalust

mulle anda kõigi klasside ainealade nimestikku, kuid püüdsin neid ära kirjutada klasside „nädalaraamatust“ (klassi päevaraamatute asemel on seal „nädalaraamatud“, kuid sellest pärast), nii palju kui lubas aeg (pidin ju ka ühtlasi jälgima tunni käiku ja selle kohta endale märkusi tegema). Sügisest kuni selle ajani, mil hospiteerisin Viini rahvakoolides, oli neis läbi võetud järgmised ainealad:

a. I klassis:

1. nädalal: Koolis. Klassitoas.
2. „ Kodus. Toas. Isa, ema, lapsed.
3. „ Kodus. Köögi asjadest. Ema töö köögis
4. „ Sügis. Sügise annid. Turul.
5. „ Sügis. Sügis linnapargis.
6. „ Enne ja pärast kooli.
7. „ Tuulest.
8. „ Elu kodus. Mis teevad vanemad, mis lapsed.
9. „ Kodus. Ülestõusmisest ja riidesse panemisest.
10. „ Koolis: Koolielu.
11. „ Linna tänaval.

b. II klassis:

1. nädalal: Jälle koolis.
2. „ Vara hommikul.
3. „ Sügis käes.
4. „ Kodus. Meie perekond.
5. „ Koduloomadest.
6. „ Köögis.
7. „ Valgustus. — „Hingede päev“. Käik kalmistule.
8. „ Keset sügist. Udused päevad.
9. „ Kaitse niiske ilma ja külma vastu. Rätsepa ja kingsepa juures.
10. „ Kodus. Pikad õhtud.
11. „ Pikad õhtud.

III klassi ainealaid ei võimaldunud mul ära kirjutada.

IV klassis:

1. nädalal: Töö- ja eluühiskond klassis.
2. „ Loodus sügisel.
3. „ Viini linn endisel ajal.
4. „ Viin suurlinnana.
5. „ Väikelinn. Klosterneuburg.

6. „ Sügis Viini metsas. Paljas-mägi.
7. „ Rüütli aeg
8. „ Elu rüütli lossis.
9. „ Jaht enne ja nüüd.
10. „ Tullni väljal.
11. „ Tullni väli — Austria ma-dalma lagendik.

V klassis:

1. nädalal: Sissejuhatus.
2. „ Sügisel.
3. „ Tuul ja ilm sügisel.
4. „ Viin läbikäimiskeskko-hana.
5. „ Viin kaubanduskeskko-hana.
6. „ Elektritramm.
7. „ Ottakring (Viini linnaosa) kui endine viinamäeküla.
8. „ Donau aasades.
9. „ Kalmistul.
10. „ Semmeringis. — Valgus ja õhk.
11. „ Viin tööstuskeskkohana.
12. „ Viin läbikäimiskeskko-hana

Selles ainealade loetelus torkab vist kõigile silma, et Viini rahvakoolid tee-vad tegemist ka veel viiendas klassis ainult Viiniga ja tema lähema ümbru-sega. Kui lehitseda seda lugemisvara, mis määratud koolis lugemiseks — luge-mikke seal üldse ei ole, vaid selle ase-mel üksikud raamatukesed, — siis näeme sedasama. Meie leiame sealt:

Wiener Märchen,
 Wiener Sagen,
 Alt- und Neu-Wien,
 Aus dem Leben zweier Wiener Kin-
 der,
 Wiener Schicksale,
 Meier Helmbrecht, eine österrei-
 chische Dorfgeschichte,
 Unser Donautal,
 Volksmärchen aus Österreich,
 Die Hegerkinder in der Lobau,
 Die Hegerkinder von Aspern,
 Am Rande der Stadt,
 Das alte Stadttor jne.

Kodumaise asiõpetuse nädalateemi-dest (ainealadest) saavad oma sisu kõik õppeained. Kui on, näit., nädalatee-miks I klassis „Kodus. Kõõgi asjadest. Ema töö kõõgis“, siis võetakse aabitsa

õppimisel võimalikult niisuguseid sõnu, millel on lähedane ühendus kõõgiga, kõõgiasjadega, söökidega, söõgivalmis-tamisega jne. Foneetilised ja keelilised harjutused teevad tegemist samast vald-konnast võetud sõnadega. Joonistatakse, voolitakse, lõigatakse paberist välja kõõgiasju. Samuti on kõõgiasjad arvu-tamise objektideks. Lapsed jufustavad oma elujuhtumusi, mis on ühenduses nädalateemiga.

Vanemates klassides on side nädala üldteemi ja üksikute ainete vahel nõr-gem, kuid ta on igatahes olemas.

Võtame näite IV klassi teise nädala tööst. Üldteemiks on „Loodus sügisel“. Klassi „nädalaraamatusse“ oli selle nä-dala töö kohta kirjutatud järgmist (jõud-sin endale märkida vaid teated tähtsa-mate ainete kohta):

Ajalugu: Elu ühiskond metsas.

Maateadus: Päikese nähtav tee. Päev ja öö. Aastaajad. 13. linnajagu ja Lain-zeri loomaaed.

Looduselugu: Loodus sügisel. Ämblik. Tammetõrud. Kastanid.

Õppekäik: Lainzeri loomaaeda 23. IX.

Kirjatöö: Sügise algus.

Õigekiri: Märkesõnad. Sarnase kõ-laga sõnad (m — s).

Keeleõpetus: Alus. Ajamäärus.

Arvutamine: Liitmine ja lahutamine.

Ülesanded õppekäigust. Sammude luge-mine. Ülesanded puuvilja korjamisest ja müügist.

Laulmine: „Pääsukeste reis“.

Võtame näite V klassi „nädalaraama-tust“.

VII nädala aineala: Ottakring (Viini linnajagu) kui endine viinamäeküla.

Ajalugu: Ottakring enne ja nüüd.

Maateadus: Meie kodunurk.

Looduselugu: Viinamarjatigu.

Õppekäik: Kinoetendusele, Kanti ette „Vanaaegne Ottakring“.

Peastkiri: Vaba valiku järele.

Õigekiri: Märkelauseid Ottakringist.

Keeleõpetus: Lauseliikmed pea- ja kõrvallauses.

Lugemine: „Robinson“.

Arvutamine: Öõnesmõõdud. Kirjalik liitmine ja lahutamine.

Näide II klassi „nädalaraamatust“:

III nädala aineala: Sügis käes.

Kodumaine asiõpetus: Mis leidsime õppekäigul. Leitud taimede, marjade ja lehtede kindlaksmääramine. Ettevalmistus lähemaks sügisrännakuks. Sügis viljapõldudel. Tuulemao üleslaskmine.

Õppekäik: Salzburg'i.

Peastkiri: Lihtlausete loomine.

Õigekiri: Märkesõnad.

Keeleõpetus: Kuidas on sügis? Kuidas on ilm?

Lugemine: „Magajast õunast“. Pähe õppida „Väike nõid kell“.

Kirjutamine: Märkesõnad.

Laulmine: „U—u! hulub tuul“.

Üldõpetuse teostamist tegelikus õppetöös võime endale ette kujutada kolmel viisil:

1. Üksikuid õppeaineid ei ole olemas. On ainult kodumaine asiõpetus, mis tegemist teeb teiste ainetega ainult niivõrt, seal kohas ja nii kaua, kui võrd, kus ja kui kaua nad on tarvilikud kodumaisele asiõpetusele. Üksikus õppetunnis võiks siis küll esineda lugemine, kirjutamine, arvutamine, mõõtmine, joonistamine, voolimine, väljalõikamine, laulmine jne., kuid ikkagi ainult niivõrt, kui võrd see tarvilik kodumaise asiõpetuse seisukohast. Iga õppetund on nii õelda üksikute ainete segu, kuid mitte mehaaniline vaid keemiline segu, kus kaob üksikute elementide iseolemine ja saabub uus ühendus — üldõpetus. See oleks üldõpetuse teostamine kõige puhtamal kujul. Harilikult sellasena kujutatakse meil endile ette üldõpetust.

2. Kodulooline asiõpetus on küll aluseks, lähtekohaks kogu õpetusele, üksikud õppeained saavad koduloolisest asiõpetusest oma sisu, kuid nad ei kaota mitte täielikult oma väärtust. Sellelt seisukohalt võivad esineda ja esinevadki üksikud õppeained — emakeel, arvutamine, laulmine jne. — eraldi tundidena, mille side kodumaise asiõpetusega on vaid selles, et nende materjal on võetud kodumaise asiõpetuse ainealadelt. Viini rahvakoolides, kus hospiteerisin, oligi üldõpetus sel viisil korraldatud. Hospiteeritavad koolid pidid olema pare-

mate hulgest, sest palusin koolivalitsuselt luba hospiteerida paremates rahvakoolides, et tutvuda üldõpetuse teostamisega. Harilikult algas esimene tund, nagu juba eespool tähendasin, kodumaise asiõpetusega, milleks kulus tund või pool, ja sellele järgnesid teised õppeained, esimeses järjekorras harilikult emakeel ja arvutamine. Joonistamist tarvitati näitlikkuse vahendina peaaegu igal tunnil. Pealeselle määrati aga vahest ka teatud aeg ainult joonistamisele. Muidugi ei tähenda see asjaolu, et üksikuile aineile on määratud kindel koht, veel sugugi seda, et näit., emakeele tunnil ei või tegemist teha arvutamise ja ümberpöörduvalt, vaid ainult seda, et üksikuid aineid teataval tunnil käsitletakse kui sarnaseid. Millal õpetaja seda teeb, see oleb täiesti ainult temast, sest siduvat tunnikava temal ei ole. Tunnikavas on kindlaks määratud ainult see aeg, millal tunde annab usuõpetaja või mõni teine niisuguse aine õpetaja, mida klassiõpetaja ise ei õpeta.

3. Üldõpetust võib teostada ainult osaliselt. On küll olemas üldteemid nädala õpetuse jaoks, kuid ei võeta iga aine sisu kodumaise asiõpetuse ainealalt. See viis leiab harilikult seda rohkem tarvitamist, mida vanem on klass. Kuid tarbekorral tuleb teda tarvitada ka alumistes klassides.

Enne kui esitan mõned näited tundidest, teen mõned üldmärkused koolitöö kohta.

1. Nädala töö aluseks on enamasti õppekäigud või õpilaste üksikvaatlused tegelikust elust. Näiteks, tehakse õpilastele eelmisel päeval ülesandeks, et nad peavad vaatlema mõne käsitöölise või äri tegevust, või teada saada turuhindu jne. ja järgmisel päeval räägitakse siis klassis sellest, kus keegi käinud ja mis ta näinud.

2. Väga tähtis koht üldõpetuses on emakeelel, eriti lapse suulise väljenduse ravitsemisel. See on ka arusaadav, sest lapsekeel ja kirjakeel on Austrias täiesti kaks ise asja. Teadmiste raasukesed, mis saadakse kodumaise asiõpetuse tundidel, on õieti väga väikesed. Elu — kodu ja ümbrus — annab lapsele teadmisi, elamusi, kogemusi palju rikkalikult.

kumalt, kui seda annab kool oma asiõpetuse tundidel, mis on ju õieti rääkimine lastele liigtuntud asjust, kuid et lapsed neist asjust just rääkida ei oska, siis muutuvad ka asiõpetuse tunnid tähtsal määral emakeele tundideks. Emakeele erisihete — lugema ja kirjutama õppimist — taotellakse peale selle veel eritundidel.

3. Pannakse väga suur rõhk oskustlikele küljele. Et lapsed, näit., ruttu omandaksid lugemisoskuse, alatakse lugema õppimist I klassis varssi peale õppetöö algust. Matemaatikas ei nõuta raskete keerdulesannete lahendamist, veel vähem arusaamist abstraktseist matemaatilistest küsimusist, vaid oskust kiirelt opereerida arvudega. Oli üllatav näha, kuidas V klassi õpilane viiekohalise arvu jagamisel kolmekohalisega jagaja korrutamist jagatise arvuga tegi ainult peast, ei kirjutanud ka saadud korrutist jagatava arvu alla, vaid jällegi peast lahutas saadud korrutise jagatavast arvust, kirjalikult üles tähendades ainult ülejäägi. Ja arvutamine sündis kaunis kiirelt.

4. Viini rahvakoolis seisab õpperaamat teisel kohal. Aabitsad on tarvitusel I klassis, aga II—V klassini puuduvad lugemikud. Selle asemel on neis klassides lugemiseks iga klassi jaoks 15—20 raamatut umbes nii mitmes eksemplaris, kui palju on klassis õpilasi (24—36), mõnd raamatut ka üks eksemplar iga kahe õpilase jaoks. Need raamatud seisavad klassikapis ja võetakse sealt tarbekorral tarvitamisele. Ka teised õpperaamatud, näit., laulmisraamatud, seisavad klassikapis. On keeleõpetuse ja arvutamise raamatud, kuid neid tarvitatakse vähe. Keeleõpetuse harjutused ja arvutamisülesanded võetakse ju enamasti koduloolise asiõpetuse ainealadelt, need võivad aga olla iga kooliringkonnas isesugused, ja ei saa ju õpperaamatud silmas pidada kõikide koolide erinevusi. Igal õpilasel peab aga olema Austria raudteesõiduplaan. Selle andmetega opereeritakse sagedasti arvutamisel. Samuti peab iga IV ja V klassi õpilasel olema väike õigekirja sõnastik.

5. Töökooli põhimõte on muidugi viidud läbi palju suuremal määral

kui meil, kuid ei saa just öelda, et selle poolest õpetus seal oleks väga kõrgel järjel. Ei ole need õpetajad ju ka mingisugused erilised, silmapaistvad õppejõud, kooliuuenduse pioneerid, vaid harilikud surelikud. Nad on vast üldiselt põhjalikuma ettevalmistusega kui meil. Hospiteerimisel nägin tunde, mis olid kaunis nõrgad. Üldiselt jäi mulje, et Viini rahvakooli õpetajad tunnevad kaunis hästi meetodilisi võtteid. Õpetaja isik on aga veel tähtsam kui meetodilised võtted. Suurejoonelisi, köitvaid isikuid ei näinud. Olid harilikud töömehed.

Esitan mõned näited tundidest, mida pealt kuulasin.

Viini linnakoolivalitsus soovitas mulle hospiteerimiseks 4 kooli. Valisin neist ühe poeg- ja tütarlaste rahva- ja kodanikukooli ja kavatsesin seal hospiteerida iga klassis 3 päeva. Ideaalsem oleks olnud viibida iga klassis terve nädal, kuna teatav kindel aineala võetakse harilikult läbi nädala jooksul. Aja nappusel pidin leppima 3 päevaga iga klassis.

Koolimaja välisseinal oli suurte tähtedega kirjutatud:

„Freie Schule — Kinderfreunde“
Landesgruppe Wien.

Kool on olnud enne ühingu erakool, nüüd aga saanud linna avalikuks rahvakooliks. Ühing aga töötab kooli juures kaasaitajana edasi. Koridorides ja klassides on puhas. Koridoride seintel siin-seal pealkirjad:

„Es wird um Reinlichkeit ersucht“.

Koolil on 10 klassi (nende hulgas 2 paralleelklassi), iga klassis 24 õpilast, poisid ja tüdrukud koos. On võimlemisruum (kaunis suur). Puudus rekreatsioonisaal ja õue õpilaste mängimiseks. On kaunis suur füüsikakabinett, milles käivad looduseõpetuse tundides kodanikukooli õpilased. Puuduvad eriruumid käsitöö, joonistamise ja laulmise jaoks. (Koorilaul puudub tunnikavas).

Palusin juhatajalt luba kooli iga klassis umbes 3 päeva õpetust pealt kuulata. Lubati lahkelt, kuid soovitati II ja V klassis mitte hospiteerida, kuna neis klassides töötavat õppejõud, kes vähem vilunud.

Kirjutasin oma nime kooli võõraste- raamatusse, kus leidis väga paljude koolimeeste nimesid, kes kooli külastanud. Enne mind oli seal käinud keegi doktor Helveetsiast. Algasin hospiteerimist I-st klassist.

Esimene tund oli juba möödunud. Jõudsin teisele tunnile. Õpetajaks pr. E., keda juhataja mulle soovitas kui väga kogenud õppejõudu.

Klassitoa suurus umbes $6 \times 6 \times 4$ kantmeetrit, nii et iga õpilase kohta tuleb ligikaudu 6 kantmeetrit õhku. 2 suurt akent allalastavate vahariidest ruloesriietega. Põrandal pruun linoleum. Seinad krohvitud ja värvitud: paneeli kõrguselt valkjas-rohelise õlivärviga, kõrgemalt kreemvalge liimivärviga. 4 lutsetlampi, 50—60 küünalt igaüks. Õhuvahetus elektriventilaatori abil. Klassipingid kaheistmelised, 3-es reas. Kaldpinnaga, negatiivse distantsiga. Õpilase ülestõusmisel osa lauapinnast tõstetakse üles ja lükatakse ettepoole. See sünnib mürinata. Laua pealmine pind tammest, muu osa kuusest või männist. Koolilauad pruuni karva. Tindiklaaside üle käivad liikuvad plekist katted. Klassi esiseinas keskel tahvel, paremal pool klassikapp, pahemal pool letitaoline laud tooliga õpetajale, laua kõrval lillekorv toalilledega, kapi küljes nagi õpetaja üleriieete jaoks, tagaseinas veekraan pesunõuga, käterätikuga ja harjaga (vesi on Viini koolides saadaval igas klassis. Klassitahvel puhastatakse pesukäsna, mille juures vesi alatasa tarvilik. Tahvli puhastamine ei sünnita tolmu).

Klassitahvile olid suurte trükitahtedega kirjutatud järgmised sõnad:

Puppen Wagen
Puppen Hut
Puppen Kleid
Puppen Hand
Puppen Pferd.

Iga asja nimetuse kõrvale oli joonistatud vastav pilt (lihtjooneline). Nähtavasti oli see olnud eelmise päeva töö, sest sama tekst ja pildid olid ka laste vihkudes, mis õpetaja lastele välja jagas. Enne vihkude kätteandmist ütles õpetaja lastele umbes järgmist:

„Ma olen teie tööd läbi vaadanud ja esimest korda ka hinnanud.

Kõigi laste näod läksid elavaks. Mõned tõusid pinkidel püsti.

„Nelja lapse töö alla ei ole ma midagi kirjutanud. Need tööd ei ole veel head. Aga ma ei tahtnud veel neile kirjutada „nõrk“. Ja seda ei saa nad sealt enam kuidagi kõrvaldada. Aga kui teie kiri ei ole seekord veel hea, siis võite seda lähemal ajal, võib olla juba teiseks korraks, parandada. Mis teie, lapsed, arvate, mis need lapsed peavad tegema, et nende kiri paraneks?“

Lapsed avaldavad oma arvamist. Ühed arvavad, et nad peavad püüdma just nii kirjutada, nagu ette on kirjutatud.

Õpetaja jätkab seletust.

„Nelja lapse töö alla olen kirjutanud „hea“. Nende tööd on korralikud ja puhtad.

Teiste tööde alla olen kirjutanud „rahuldav“. Need tööd ei ole just täiesti head. Mõned täheosad on kas natuke pikad, või natuke lühikesed, või jälle kõverad. (Õpetaja näitas tahvli). Muidu on tööd siiski kaunis puhtad“.

Lapsed on siiaamaani kirjutanud ainult pliiatsiga. Tarvitatakse ladina trükikirja moodi püstkirjutuskirja, mis sarnane tikkudest kokkuseatud tähekujudele. Oma hindamised on õpetaja kirjutanud samasuguse kirjaga, et nad oleksid lastele arusaadavad. Antakse vihud kätte. Mõned lapsed avaldavad soovi, et neid lubataks tuleval korral tindiga kirjutada, „nagu isa kodus kirjutab“. Õpetaja tähendab neile, et nad siis hakkavad tindiga kirjutama, kui suurema osa laste tööde all seisab „hea“. Üks lastest, kes sai „hea“, tuleb säravail silmil õpetaja juure ja sosistab talle midagi kõrva sisse. Küll ta vist ütles, et ta ema käest saab kingituse ilusa kirja eest. Teine „hea“-saaja avaldab oma rõõmu sellega, et ta klassi ette jookseb ja kõigile oma kirja näitab. Vihud pannakse ära. Algab tunni teine osa: *lugemine ja ühtlasi kirjutamine*.

Klassitahvli üle on tõmmatud nöör. Selle külge on kinnitatud liikuva aabitsa tähed — klassis juba läbivõetud täishäälikud. Tähed on õpetaja ise valmistanud papist. Iga tähe ülemisele poolele on joonistatud värvipliiatsitega asja pilt, mille nimetus algab pildi all oleva

häälikuga. Need papist tähed on kaunis suured, nii et nende pildid on näha tervele klassile. Tähed on riputatud üks-teisest eemale, nii et iga tähe ette võib paigutada teisi tähti. Seinal rippusid läbivõetud kaashäälikud. Läbi oli võetud juba suurem osa häälikuid.

Tunni teisele osale üle minnes õpetaja laskis lapsi korrata õpitud kaashäälikuid, eriti raskemaid, neid lihtsalt nimetades nende kõla järele. Lastele tegi raskust õieti hääldada t, k ja p. Nad hääldasid ikka: tōh, kōh ja pōh.

Kordamise järele harjutati õpitud täishäälikute liitmist nendele etteseatavate kaksikkaashäälikutega pl, pr, bl, br, kl, kr, gl, gr, tl, tr, dl ja dr. Need kaksikkaashäälikud olid joonistatud samasugustele papptükkidele nagu teisedki tähed, ainult ilma piltideta. Nende liitmine sündis järgmiselt. Üks või teine õpilane sai õpetajalt ühe või teise kaksikkaashääliku, seadis ta ühe või teise täishääliku ette ja küsis siis ühelt või teiselt õpilaselt, kuidas kokku lugeda ritta seatud häälikuid. Ütles õpilane õieti, siis pidi seda terve klass kordama. Valesti hääldamisel küsiti mõnd teist õpilast. Samal ajal, kui lapsed hääldasid rittaseatud häälikute kombinatsioone, kirjutasid nad need kombinatsioonid ka oma vihkudesse. Sellega lõppeski teine tund.

Järgmine tund oli laulmine. Kõige pealt tehakse hingamise harjutusi. Lapsed astuvad pinkide vahele ritta. Käed pannakse selja taha kokku. Käte ülespoole nihutamine ja sügav sissehingamine läbi nina. Välja hingata kästakse pikkamisi, lastes õhku välja läbi hammaste ja sirutades käed allapoole. Välja hingates kästakse teha niisugust häält, nagu teeb jalgrattakumm, kui see on pisut katki torgatud. See harjutus teeb lastele lõbu. Siis kästi välja hingates sisina asemel teha häält, mis õpetaja ette tegi.

Selle järele lauldi püsti olles väike lauluke lihtsate sõnadega. Laul kujutab lapse hommikust ülestõusmist. Laulu sõnadega väljendatud tegevus kantakse ka ühtlasi ette: kui räägitakse ülestõusmisest, siis lapsed on enne kummargile, siis ajavad endid sirgu ja hõõruvad silmi,

kui lauldakse „Guten Morgen“, siis tehakse ka kummardus jne.

Järgnes laul marssimisega. Pingid olid nii asetatud, et õpilased pääsid klassis üksteise järele marssima.

Lõpuks lasti lapsi laulda kahekaupa koos. Kaks last astuvad ette, üks neist lööb ette takti 4 lööki, et mõlemad saaksid ühel ajal alata.

Lauldi I klassi kohta hästi. Õpetajal endal oli õige ilus hää. Üldse avaldas klass hääd muljet. Vahekord õpetaja ja õpilaste vahel nähti olevat väga südamlik. Klass hästi arenenud. Pr. E. on nähtavasti kohusetruu õpetaja. Tal on ülemõpetaja (Oberlehrerin'i) kutse ja töötab siiski I klassis. Ta armastab nähtavasti väikseid kuueaastasi mudilasi ja on andunud oma tööle. Kuid ei olnud see ju üldõpetus, mis nägin esimesel kahel pealtkuulamistunnil. Otsustasin siiski järgmisel päeval pr. E. klassis hospiteerimist jätkata. Sel päeval I klassis enam tunde ei olnud.

Õnnetuseks oli pr. E. järgmisel päeval haige. Tema asendajaks oli keegi noor õppejõud. Järgmistel päevadel hospiteerisin siis sama kooli III klassis. Esitan mõne väljalõike tööst III klassis.

Klassis õpetab vilunud meesõpetaja. Klassi koosseis ja sissesead umbes samasugune nagu I klassis. On koduloo (kodumaise asiõpetuse) tund. Õpetaja teatab mulle, et nad on teinud eelmisel päeval õppekäigu kooli kõige lähemasse ümbrusesse, ja tunnil tuleb nüüd selle õppekäigu kasutamine.

Enne päris-teemi juure minemist mõned õpilased lugesid vihkudest ette koduse töö sellest, mis keegi oli näinud äris, kus ta hiljuti oli käinud.

Selle järele küsiti õpilasilt (kordamiseks), kus on klassis põhi, lõuna, ida, lää. (Lae alla oli värvitud ilmakaartik). Edasi küsiti, kus on õues põhi, kui tulla Alberti tänavat mööda üles koolimaja poole, kus siis lõuna, kus ida, kus lää. Kästi lapsi ette kujutada koolimaja juure tulemist teisi tänavaid mööda ja öelda, kus on üks või teine ilmakaar.

Tõsteti õpetaja laud keskele klassi-pinkide ette ja lapsed ühes õpetajaga asusid laua ümber. Õpetaja võttis kapist mõnikümme väikest puust majamudelikest (umbes tollipikkused rööptahu-

kad, katuseks korrapärased kuusnurksed prismad). Ühele „majale“ torgati katusele nõõpnõel paberiribaga (lipp). See „maja“ pidi tähendama koolimaja. Ta pandi keset lauda. Selle järele seati lauale koolimaja naabrimajad tema kõrval ja üle tänava, seejuures ikka õpilastelt küsides, kus pool küljes koolimajast need majad asuvad. Sel teel moodustati puust „majakestest“ koolimaja ümbritsev linnaosa 5–6 tänava ja põiktänavaga ja ühtlasi tutvuti mõistetega: tänav, põiktänav, umbtänav. Lasti lapsi minna mööda tänavaid (jalgade asemel esimese ja teise sõrmega tippides), seejuures ühtlasi seletades, kuhu poole minnakse ja missugused tänavad vastu tulevad. Kästi üksikuid õpilasi, kes elavad koolimaja läheduses, näidata plaanil, kus nad asuvad ja sealt kooli tulla, jällegi ühtlasi seletades, kuhu poole külge nad lähevad. Siis tõm-

bas õpetaja „majade“ tänava poolt ääri mööda kriidiga lauale sirged jooned ja võttis „majad“ ära. Lauale jäi linnaosa plaan. Sellele märgiti ilmakaared: N, S, O, W. Plaan oli nii tehtud, et N ka tõesti oli põhjapool S — lõunapool jne. Sama plaan joonistati nüüd tahvlile, kus juures seletati, et tahvilil, kaardil või plaanil N tuleb ikka ülespoole, S alla, O paremale ja W pahemale poole. Lasti tahvli plaanil lapsi ühest tänavast teise rännata ja selle juures liikumise sihti määrati ilmakaarte järele. Lisati juure tänavaid ülesse ja alla, paremale ja pahemale poole, nii et saabus kaunis suur linnaosa. Jällegi samad orienteerumisharjutused lastega, kelle elukoht koolist kaugemal. Peab tähendama, et sarnased harjutused olid hädavajalikud, sest alguses tegid lapsed kaunis palju vigu.

(Järgneb)

Ameerika Ühisriikide kool.

J. Annusson.

(Järg).

Muudetud kavaga ja koolitöömeelditega ühenduses on kooli tööpäev pikendatud ja kestab kella 8-st kuni kella 4-ni, kusjuures sellest ajast 7 tundi on hariliku õppetegevuse, üks tund — lõunaote jaoks. Toome näitena paari klassi päevase tööjaotuse.

I õppeaasta:

- 8.15— 9.15 mäng,
- 9.15—10.15 auditoorium,
- 10.15—11.15 käsitöö,
- 11.15—12.15 klassitöö (lugemine ja arvud),
- 12.15—1.15 lõunaode,
- 1.15—2.15 mäng,
- 2.15—3.15 loodusteadus,
- 3.15—4.15 klassitöö.

VII õppeaasta:

- 8.15— 9.15 töökoda,
- 9.15—10.15 töökoda,
- 10.15—11.15 auditoorium,
- 11.15—13.15 lõunaode,
- 12.15— 1.15 akadeemiline töö,
- 1.15— 2.15 akadeemiline töö,

- 2.15—3.15 võimla,
- 3.15—4.15 akadeemiline töö.

Kava mitmekesisistamiseks on terve rida eritöökodasid ja eriaineid, nagu muusika, deklamatsioon ja avalik kõnelemine. Eritöö on koondatud sagedasti 10-nädalisteks kuni pooleaastasteks kursusteks. Auditooriumi tööd on määratud sotsiaalse tegevuse ja ühiskondliku läbikäimise arendamiseks. Erilist rõhutust leiab kehaline kasvatus ja mäng.

Kooliruumide kasutamist näitavad ühe Gary kooli kohta käivad arvud:

- 30 klassiruumi,
- 7 eriruumi laboratooriumide ja kunstiklasside jaoks,
- 2 majapidamisruumi,
- 2 käsitööruumi,
- 1 töökoda,
- 12 väiksemat ruumi mitm. ots-tarbeks,
- 2 kontori,
- 1 auditoorium,
- 2 võimlat,
- 1 supelustiik.

Klassiruumide tarvitajateks on ühise katuse alla paigutatud lasteaed, algkool ja keskkool, ja ruumid kasutatakse järgnevate otstarvete kohaselt:

lasteaed 1,
akadeemiline töö (harilik klassi-
õpetus) 10,
loodusteadus ja käsitöö 1,
füüsika 2,
muusika 1,
kõneväljendus 1,
raamatukogu 1,
kaubanduslikud tööd 2,
õmblamine 2,
masinatöökoda 1,
trükikoda 1,
juhataja büroo 2,
ladud 2,
tagavara ruumid 3.

Gary süsteem on juba üle tosina aastaid tarvitusel ja nagu eelpool tähendatud, ei ole jäädud siin palja vormilise külje juure, vaid ühes välise korraldusega on muudetud ka kooli sisu ja ülesandeid. Suuri võimalusi endise kooliga võrreldes on saavutatud ka lapse individuaalse kasvatusel alal, kuna selle korralduse juures õpetajal jätkub iga üksikuga töötamiseks rohkem võimalust.

Viimasel ajal tuntakse Gary süsteemi rohkem rühmkooli või ka töö-õppemäng-kooli nime all (Platoon or Work-Study-Play School). Selle kooli arendamist toetab tegelikult sellekohane erioorganisatsioon, kes 1926. aasta veebruaril lõpul korraldas esimese üleriikliku rühmkooli kongressi. Saadud andmete põhjal see süsteem on töötanud seni igal pool heade tagajärgedega.

Keskkool.

Muudatustest, mis viimaste aastate jookul ameerika koolis läbi viidud, tuleb kõige silmapaistvamaks pidada alama keskkooli loomist. Kuigi pealiskaudsel vaatllemisel seda muudatust lihtsaks klasside ümbergrupeerimiseks võiks pidada, on tal kooli töö tagajärgede kohta sügav ja otsustav mõju, kuna selle ümberkorralduse järele kool oma õpilase kehalise kui ka hingelise arenemise iseäraldusi palju rohkemal määral arvestab kui endine kool. Endise kooli pika-

ajalises tegevuses selgus, et seitsmendal ja kaheksandal kooliaastal (12 - 13 eluaasta järele) õpilastes sünnivad tunduvad muudatused, mis nõuavad töömehedite muutmist. Ilmuvad esimesed kalduvused tulevase elukutse määramiseks, kus arenev isik vastuvõtlik kõiksugustele mõjudele, mis neid kalduvusi arendavad või takistavad. Algkooli esimestel aastatel oldi tahtmata sunnitud üldist ettevalmistust kõigile ühiselt pakkuma; see oli möödapääsematu pahe. Nüüd oleks aga tulevase isiku suhtes ülekohtus arenemisel ilmuvat kalduvuste mitmekesisust paindumatult ühise õppekavaga lämbutada. Neist seisukohtadest välja minnes leiti otstarbeseks algkooli kursus kuue aasta peale lühendada ja kaks viimast (VII ja VIII) õppeaastat erinemise otstarbel keskkooli juure üle viia.

Oleks aga siiski veel liiga varane õpilase tulevane elukutse lõplikult kindlaks määrata ja noor inimene mingi teatud ameti õppimisele rakendada. Ilmunud kalduvused peavad tegema veel nii mõnegi võnkumise läbi, enne kui nad omavad lõpliku kaju. Kooli ülesanne on neid võnkumisi korrapärasemaks teha ja nendega ühenduses olevat energia kaotust ning pettumusi võimaluste piirides vähendada. Kaks aastat on kalduvuste selgitamiseks aga liiga lühikene aeg, teisest küljest oleks aga ka üleliigne selleks kogu keskkooli aega kulutada; sellepärast jäädi peatuma kolmeaastase koonduse juures (VII—IX), mis peab alama keskkooli näol oma peale võtma õpilase kutse-eelse juhtimise.

Kutse-eelne (prevocational) kasvatus, nagu ta ameerika alamas keskkoolis korraldatud, jätkab üldise hariduse andmist õppekava teatud osas edasi; muist aega pühendatakse aga kalduvuste laadi kohaselt ühe või teise eriainete grupi tundma õppimiseks või oskuste omandamiseks, kusjuures ameerika kool ei hakka liiga palju selle üle pead murdma, kas uute ainete kavasse võtmisel mõni senises kavas olnud „tähtis“ aine välja jääb. Ühelgi ainel ei ole kasvatuslikku ainuõigust, ja iga aine on „tähtis“, kui ta annab kasvatuslikult positiivseid tagajärgi.

Ümber sarnastest seisukohtadest välja minnes on korraldatud alam keskkool oma mitme haruga, milles küll väga rohkesti kutselist elementi, kuid mis ise veel kutsekooliks olla ei taha. Näit. on alama keskkooli tehnika-harus nii teoreetilist kui praktilist-tehnilist teadust, kuid veel ei püüa kool valmistada oma õpilasest tislери, lukuseppa või joonistajat, kool viib õpilase kolme aasta jooksul mitmest töökojast läbi, kus ta tutvub iga eriala elementaarsete võtetega ja omandab igast alast teatud ülevaate. Selle juures meeldib ühele õpilasele rohkem puutöö, teisele rauatöö, kolmandale elektrotehnika jne., mis neile kõigile kooli järgmise astme valiku puhul võimaluse annab lähemaks ja lõplikumaks erinemiseks õigemad teed leida.

Osariikide järele võttes leiame üksikute harude nimetuse kui ka nende kava suhtes mõnesuguseid lahkuminekuid, mille peensuste juures käesoleva ülevaate piirides võimalik ei ole peatuda. Toome näitena paari alama keskkooli ainete kavad.

Los Angelesi alamas keskkoolis on esimese klassi (VII õppeaasta) kava pea üks ja sama kõigile õpilastele; on ainult mõnesugune harunemine lühikeseajaliste kursuste kaudu, mis käsitöös ja mõnes teises aines korraldatakse. Selle õppeaasta jooksul katsutakse selgusele jõuda, mis-sugune haru õpilasele kõige meeldivam ja kohasem. Õppekava on toodud õppeaastate ja semestrite järele.

Nagu tunnikavadest näha, ei ole lahkuminekud üksikute osakondade vahel sagedasti väga suured; ka ei ole nii mõneski kombinatsioonis iseäralist loogilist sidet; õpilase arenemise ja kalduvuste kujunemisele näib mõjuvat sagedasti rohkem sugestioon ja teatud õhkkonnas viibimine kui õppekava. Isiklikude muljete järele arvan, et iseäranis praktilised tööd mitmesugustes töökojades avaldavad õpilastele suurt mõju ja võivad tegelikule tööle rohkesti

poolehoidjaid. Tõele au andes peab ka ütleva, et suur osa keskkoolist on töökodadega otse hiilgavalt varustatud; nii mõnegi sissesead jätab suure osa tehniliste ülikoolide varustuse enese varju.

Peab aga tähendama, et ameerika uus keskkool viibib veel katsete ajajärgus ja ta kuju ei ole lõplikult välja arenenud. Paljudes kohtades on reformiga alles kahe-kolme aasta eest algust tehtud, nõnda et vanemad klassid käivad alles endiste kavade järele. Ei ole ka veel välja kujunenud osakondade arv ning laad, mille suhtes on rohkesti variatsioon. Näit. leiame New-Yorgis hoopis teise korralduse, kui Los Angelesis. Siin on õppekavad järgnevalt liigitatud:

1. Normaalse eduga töötavaile õpilasile kolmeaastase kavaga üldkursus mõnesuguse kitsapiirilise ainete valikuga.
2. Kiire eduga töötavaile õpilasile sama üldkursus kahe aasta peale jaotatud.
3. Normaalse eduga töötavaile õpilasile kolmeaastane kaubanduskursus.
4. Sama kursus kiire eduga töötavaile õpilasile kaheaastase kestvusega.
5. Kolmeaastane kaubanduskursus normaalse eduga töötavaile õpilasile, kes kavatsevad üheksanda õppeaasta lõpul koolist lahkuda.

Kolmeaastase kavaga tehniline kursus.

Keskkooli vanema astme uus tüüp on suutnud veel vähem välja areneda. Oma üksikutes harudes püüab see aste õpilasi kas tegeliku elu või ülikooli vastu valmistada. Teatud piirini lõpuni reformitud asutise näitena toome ühe Honolulu keskkooli. Sellel on alamal astmel kolm haru: 1) ülikooli vastu valmistav, 2) üldakadeemiline ja 3) tööstusharu; ülemal astmel jaguneb kool neljaks haruks: 1) üldine ülikooli vastu valmistav, 2) idapoolsetesse ülikoolidesse valmistav, 3) kaubandus- ja 4) tööstusharu. Selle kooli tööjaotus selgub alljärgnevast tabelist.

Ettevalmistav aasta.
 Inglise keel 5
 Geograafia 5
 Matemaatika 5
 Kehaline kasvatus 5
 Ilukiri Muusika 5
 Tegelik oskus 5
 (Poisid — käsitöö, tütarl. — õmblus).

Inglise keel 5
 Geograafia. Lühikese-ajalised eriharj. 5
 Matemaatika 5
VII, 2. Kehal. kasv. Muusika 5
 Joonistamine 5
 Tegelik oskus 5
 (Poisid — käsitöö) tütarl. — köök).

1. Teaduslik haru. Valmistab ülikoolidesse viivatele ülema keskkooli kursustele astumiseks. II haru.
 Inglise keel 5
 5 Ajalugu 5
 5 Matemaatika 5
 5 Loodusteadus 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, köök, trükkimine, masinkiri, vabajoon., mehaaniline joonestus 5

2. Mehaanilis. oskused. Valmistab ülema keskkooli mehaanil. oskuste osakondadesse astumiseks. Ülikoolidesse astujad valigu I või II haru.
 Inglise keel 5
 5 Ajalugu 5
 5 Matemaatika 5
 5 Loodusteadus 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, trükkimine, vabajoon., mehaaniline joonestus 5

3. Majapidamine. Valmistab ülema keskkooli majapidamisharuse astumiseks.
 Inglise keel 5
 5 Ajalugu 5
 5 Matemaatika 5
 5 Loodusteadus 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, trükkimine, köök

4. Kaubandus. Valmistab ülema keskkooli kaubandusosa vastu.
 Inglise keel 5
 5 Ajalugu 5
 5 Matemaatika 5
 5 Loodusteadus 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Tegelikud oskused (Tütarl. — õmblemine, trükkimine, masinkiri, poistele — töökoda, trükkimine, masinkiri, joonistamine, joonestus või ilukiri.

5. Kirjandus. Valmistab ülikooli viivatele keskkooli ühegi ülema keskkooli osa vastu.
 Inglise keel 5
 5 Ajalugu 5
 5 Matemaatika 5
 5 Loodusteadus 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Tegelikud oskused (Tütarl. — õmblemine, trükkimine, masinkiri, joonistamine, joonestus või ilukiri.

6. Üldvalitav. See kursus ei valmista ühegi ülema keskkooli teatud osakonna vastu.
 5 Osakonna VIII õppeaasta kursuse

Inglise keel 5
 5 Ajalugu. Kodan. t. 5
 5 Matemaatika 5
 5 Vaba-joonist. 5
 5 Mehaan. joonest. 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, õmblemine, trükkimine, masinkiri, mehaan. joon. 5

Inglise keel 5
 5 Ajalugu. Kodan. t. 5
 5 Vaba-joon. 5
 5 Matemaatika, vööri-keel, raam.-pidamine, masinkiri või ilukiri 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, trükkimine, vabajoon. 5

Inglise keel 5
 5 Ajalugu. Kodan. t. 5
 5 Matemaatika 5
 5 Raamatupidamine, võõrkeel, masinkiri või ilukiri 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Tegelikud oskused: Tütarlastele õmblemine, poistele-töökoda, trükkimine, masinkiri, joonest. või ilukiri 5

Inglise keel 5
 5 Ajalugu. Kodan. t. 5
 5 Matemaatika 5
 5 Ladina, prantsuse või hispaania keel 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, õmblemine, trükkimine, masinkiri, joonest. või ilukiri 5

Inglise keel 5
 5 Ajalugu. Kodan. t. 5
 5 Matemaatika 5
 5 Ladina, prantsuse või hispaania keel 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, õmblemine, trükkimine, masinkiri, joonest. või ilukiri 5

Inglise keel 5
 5 Ajalugu. Kodan. t. 5
 5 Matemaatika 5
 5 Ladina, prantsuse või hispaania keel 5
 5 Kehal. kasv. Muusika 5
 5 Töökoda, õmblemine, trükkimine, masinkiri, joonest. või ilukiri 5

VII, 1

VIII, 1

VIII, 2

1. Teaduslik haru.	2. Mehaanil. oskused.	3. Majapidamine.	4. Kaubandus.	5. Kirjandus.	6. Üldvalitav.
Valmistab ülikoolides- seviivatele ülemakesk- kooli kursustele astu- miseks. Ülikoolidesse as- tutud valigu I või V haru	Valmistab ülema kesk- kooli mehaan. oskuste osakondadesse astumi- seks. Ülikoolidesse as- tutud valigu I või V haru	Valmistab ülema kesk- kooli majapidamisha- russe astumiseks.	Valmistab ülema kesk- kooli kaubandusosa vastu.	Valmistab ülikooli vii- sümme ülema keskkooli osa vastu.	See kursus ei valmista ühegi ülema keskkooli teatud osakonna vastu. Opilane valib mingi osakonna VIII õppe- aasta kursuse.
Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5
Loodusteadus 5	Sotsiaalteadus või 5	Sotsiaalteadus 5	Sotsiaalteadus või 5	Sotsiaalteadus või 5	Sotsiaalteadus või 5
Matemaatika 5	Loodusteadus või 5	Loodusteadus või 5	Loodusteadus. 5	Loodusteadus 5	Loodusteadus 5
Vaba-joonist. või sot- 5	Matemaatika 5	matemaatika või 5	Alg äripraktika või 5	Matemaatika 5	
siaalteadus 5	Mehaan. joonist. 5	Äriteaduse sissejuh. 5	Matemaatika, võõr- 5	Ladina, prants. või 5	Kaks valitavat:
Kehaline kasv. Muu- 5	Kehal. kasv. Muusika 5	matemaatika, raa- 5	Matemaatika, võõr- 5	hispaania keel 5	Alg äriõpetus, loodus- teadus, matemaat., raamatupidamine, joonest, sotsiaal- tead. või võõrk. 10
sika 5	Töökoda, trükkim. või 5	matupidam., vaba- 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Kehal. kasv. Muusika 5
Töökoda, toidud, aja- 5	vaba-joonistamine 5	joon., võõrkeel või 5	Töökoda, köök, aja- 5	Töökoda, köök, aja- 5	Töökoda, köök, aja- kirjandus, trükki- mine, masinkiri, joonest, draama 5
kirjandus, trükki- 5	Kehal. kasv. Muusika 5	masinikiri 5	Kirjandus, masink., 5	joonest, draama 5	kirjandus, trükkim. masinkiri, joonest, draama või muu- sika
mine, masinkiri, 5	Toidud 5	Kehal. kasv. Muusika 5	joonest, draama 5	joonest, draama 5	
joonistamine, joo- 5			või muusika 5	või muusika 5	
nestus, draama või 5					
muusika 5					
IX, 1.					
Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5
Loodusteadus 5	Sotsiaalteadus või 5	Sotsiaalteadus 5	Sotsiaaltead. või loo- 5	Sotsiaaltead. või loo- 5	Sotsiaaltead. või loo- 5
Matemaatika 5	Loodusteadus 5	Loodusteadus 5	dusteadus 5	dusteadus 5	dusteadus 5
Vaba-joonistamine. või 5	Matemaatika 5	Matemaatika 5	Alg äripraktika või 5	Matemaatika 5	
sotsiaalteadus 5	Mehaan. joonest. 5	Äritead. sissejuhatus, 5	raamatupid. või 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Kaks valitavat:
Kehal. kasv. Muusika 5	Kehal. kasv. Muusika 5	raamatupidam., va- 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Alg äriõpetus, loodus- tead, matemaatika, raamatupid., joo- nest, sotsiaaltead. 5
Töökoda, õmblemine, 5	Töökoda, trükkimine 5	bajoon., võõrkeel 5	Töökoda, õmblemine, 5	Töökoda, õmblemine, 5	Töökoda, õmblemine, ajakirjandus, trük- kimine, masinkiri, joonest., draama 5
ajakirjand., trükki- 5	või vaba-joon. 5	või masinkiri 5	ajakirjandus, trük- 5	ajakirjandus, trük- 5	ajakirjandus, trük- kimine, masinkiri, joonest., draama 5
mine, masinkiri, 5		Kehal. kasv. Muusika 5	sinkiri, joonest, 5	joonest, draama või 5	või võõrkeel 5
mehaaniline joon., 5		Õmblemine 5	draama või muusika 5	joonest, draama või 5	Kehal. kasv. Muusika 5
draama või muus. 5					Töökoda, õmblemine, ajakirjandus, trük- kimine, masinkiri, joonest., draama 5
					või muusika 5
IX, 2.					
Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5	Inglise keel 5
Loodusteadus 5	Loodustead. või sot- 5	Loodusteadus või sot- 5	Sotsiaaltead. või loo- 5	Sotsiaaltead. või loo- 5	Sotsiaaltead. või loo- 5
Matemaatika 5	Loodusteadus 5	siaalteadus 5	dusteadus 5	dusteadus 5	dusteadus 5
Vaba-joonistam. või 5	Matemaatika 5	Matemaatika 5	Alg äripraktika või 5	Matemaatika 5	
sotsiaalteadus 5	Mehaan. joonest. 5	Äritead. sissejuhatus, 5	raamatupid. või 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Kaks valitavat:
Kehal. kasv. Muusika 5	Kehal. kasv. Muusika 5	raamatupidam., va- 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Kehal. kasv. Muusika 5	Alg äriõpetus, loodus- tead, matemaatika, raamatupid., joo- nest, sotsiaaltead. 5
Töökoda, õmblemine, 5	Töökoda, trükkimine 5	bajoon., võõrkeel 5	Töökoda, õmblemine, 5	Töökoda, õmblemine, 5	Töökoda, õmblemine, ajakirjandus, trük- kimine, masinkiri, joonest., draama 5
ajakirjand., trükki- 5	või vaba-joon. 5	või masinkiri 5	ajakirjandus, trük- 5	ajakirjandus, trük- 5	ajakirjandus, trük- kimine, masinkiri, joonest., draama 5
mine, masinkiri, 5		Kehal. kasv. Muusika 5	sinkiri, joonest, 5	joonest, draama või 5	või võõrkeel 5
mehaaniline joon., 5		Õmblemine 5	draama või muusika 5	joonest, draama või 5	Kehal. kasv. Muusika 5
draama või muus. 5					Töökoda, õmblemine, ajakirjandus, trük- kimine, masinkiri, joonest., draama 5
					või muusika 5

(Järgneb.)

Mõnda meie täienduskoolidest.

J. Wiegandt.

Viimasel ajal, mil meie üldharidusliku kooli loomisel teatud kriisini on jõutud, on teravalt päevakorrade kerkinud keskkoolide koondamise kõrval uute täienduskoolide ja -klasside avamise hüsimus 6-kl. algkoolide juure. On avatud terve rida mitmesuguseid täiendusklasside, mille ülesandeks üldharidusliku kooli elu tegelikkudele nõuetele lähendamine. Seni on tooniandvaks peamiselt kaks koolitüüpi: põllumajanduslikud täiendusklassid mõlemast soost õpilastele ja majapidamisklassid tütarlastele. Kuigi uute täiendusklasside- ja koolide avamisel on olnud palju juhuslikku, ja töö ise oma iseloomult ja õppeviisilt väga mitmeilmeline — töötavad nii mitmedki nendest täiesti rahuldavate tagajärgedega. See näitab, et aluseta on mõnelt poolt ette toodud arvamine (asusid ju põllutöökoolide õpetajad oma kongressil 1926. aastal põllum. täiendusklasside vastu eitavale seisukohale, sest kardeti nähtavasti oma õpilaste puuduse all kiratsevatele koolidele võistlejat!), nagu ei vastaks need täiendusklassid tegeliku elu nõudeid ja nagu oleks ha-mium nende ellu kutsumisega vale suuna omaks võtnud. Igatahes seniste vähest kogemuste põhjal võib arvata, et uued 6-kl. algkoolide juures avatavad täiendusklassid omale lähemas tulevikus kindla eluõiguse võidavad ja ha-miumi poolt alustatud tee tuleb käia lõpuni. Kuid ei saa märkimata jätta tõsiasja, et seni kui meie p.-m. täiendusklassidel puuduvad hädatarvilisemadki õppeabinõud, korralikust sisseesest juba kõnelemata, seni nad oma tuleviku ideaalist — aidata kaasa eesti ratsionaalse talumajanduse loomisele — alles kaugel seisavad. Peale selle on meie t-kl. tööedukuse takistajaks veel mitmed teised puudused, mille eritlemine ei kuulu aga nende ridade kirjutaja ülesannete hulka.

Mis aga seni väga palju soovida jätavad — on t. kl. ajutised õppekavad. Siin on jällegi täitsa silmist lastud see vana Pliniuse tõde: „non multa, sed

multum“. Õppekava kokkuseadjad ja tarvitusele võtjad on unustanud, et meie t-kl. õpilased nii- kui- nii niisuguse praktilise iseloomuga teaduse kompleksi õppimiseks, nagu on seda agronoomia — natuke liiga noored paistavad olevat. Sellepärast omab siin „mitte palju, aga põhjalikult“ printsiibi teostamine erilise tähtsuse. Peale selle tuleb ainult lihtsamate põllumajanduslike nähtuste tõlgitsemisega juba sellepärast piirduda, et t-kl. 6-kl. algkoolide lõpetajate kõrval ka nõrgema eelharidusega (4 kl. lõpetajaid) vastu võetakse. Et nende ridade kirjutaja lähedal seisab põllum. täienduskoolidele, siis puudutan õppekava, mis vähemate muudatustega tarvitusele võetud Läänemaa ja Harjumaa (võib olla ka mujal!) p.-m. täiendusklassides. Õppekava ise on äärmiselt fragmentaarne, aga oma ulatuselt laialt ja kaugelt haarav, jättes maha sesuhtes isegi meie põllutöökeskkoolid. Eriti silmatorkav on laiutamine raamatupidamise kavas. Toon ta kogu ulatuses (!): Raamatupidamine (1 t. nädalas).

Ülesanne. Tarvilikud algmõisted. Jaotus: liht, itaalia ja ameerika süsteem. Iga süsteemi juures tarvilikud raamatud ja nende vormid. Tegelik pidamine liht ja itaalia süsteemis kaubanduselistes ettevõtetes. Niisama ameerika süsteemis — ühistegelistes ettevõtetes. Taluraamatupidamises tarvilikud raamatud ja vormid. Tegelik pidamine ja aasta aruanded iga nimetatud ettevõtte üle. Raamatupidamise ühisused.

Ja see kõik tahetakse ühe nädalatu tunni juures läbi võtta: Selle kava ulatuse korralik läbitöötamine osutuks võimatuks isegi sel juhtumisel, kui tunnikavas kuus tundi nädalas (mis muidugi täiesti mõttetu) raamatupidamise alla planeeritaks. Sest meie p.-m. täiendusklasside õpetajate enamik on põllutöö-keskkoolide lõpetajad ja seega tuttavad ainult põllum. arvepidamisega. Pealegi on mitmesuguste raamatupidamise eriviiside käsitlemine p.-m. t-kl. kursuses juba sellepärast tarbetu, et siin puudub selleks aeg ja koht. Oma-

vad ja õppekavas peatähtsuse muidugi puht põllum. õppeained. Nende kõrval on rida üldhariduslikke aineid (nagu inimtervishoid, füüsika, keemia, eesti keel, kodanikuteadus ja kasvatusteadus), milliseid mingil tingimisel kavast välja jätta ei saa. Nii et kõige rohkem kaks tundi nädalas (praegu üks) saab raamatupidamisele kulutada, sest tunnikava on nii kui nii üle koormatud. Ja kahe nädalatunni juures isegi kõige ideaalsema aine käsitlese korral — tuleb selle suureulatusliku kava läbi võtmisel ainult pinnalise ja fragmen-taarse küsimuste riivamisega leppida. Ning pole kahtlust, et teadmised, mis õpilased niisugusel puhul raamatupida-mises omandavad — on väga katkend-likud ja puudulikud. Kuid mis kõige kurvem, — selle all kannatab tunduvalt põllum. raamatupidamine, millel ometi vastuvaidlemata suur tähtsus. — Ei saa ju korralikku tänapäeva talumajapida-mist ette kujutada, kus omanikul puudub ülevaade kulude ja tulude vahekorra üle. Ja seda selgust oma töö tasuvuse kohta annab ainult korrali-kult sisseseatud taluraamatupidamine. Ühesõnaga — põllum. t-kl. raamatu-pidamise kavas tuleb ainult taluraama-tupidamisega piirduda, kuna igasuguste raamatupidamise eriviiside käsitlemine jäägu kommerts-gümnaasiumide üles-andeks. Kuid siin oldagu juba põhjalik, nii et põllumajandusliku täiendusklassi lõpetajale ei valmistaks taluraamatu-pidamise sisseseadmine kodutalus enam

mingit raskust. Et aga liht-ühekordne taluraamatupidamine ainult kogu maja-pidamise töö tagajärgede kohta üle-vaate annab, kuna aga üksikute maja-pidamisharude (nagu seakasvatus, kana-kasvatus jne.) kohta vastuse võlgu jä-tab, siis — iga majapidamisharu tasu-vuse selgitamiseks ei pääse mööda kahekordsest raamatupidamisest. Nii et põllum. t-kl. raamatupidamise kavva tuleb võtta nii liht-ühekordne taluraa-matupidamine, kui ka kahekordne talu-raamatupidamine ja mõlemaid eriviise tuleb siis juba üksikasjaliselt käsitleda, mis aga ainult kahe nädalatunni juures võimalik.

Mis nüüd õppeviisidesse puutub, siis on igakülgsest nõuetele vastava õppe-meetodi leidmine ja tarvitusele võtmine muidugi tulevikuküsimus. Kuid nende ridade kirjutaja võib väheste kogemuste põhjal arvata, et kuigi meie nooremate koolitegelaste ridades töökooli printsii-pide suhtes teatud kahtlus on tek-kinud — on nende teostamine meie täienduskoolides võib olla siiski kõige rohkem mõeldav — seisavad need koolid oma iseloomult juba töökooli põhimõte-tele õige lähedal.

Silmas pidades, et ajanõuete ja meie oludekohase täienduskoolitüübi loomine meie tänapäeva koolikorralduses pea päevaülesande tähtsuse omab ja ainu-üksi võõraste eeskujude kopeerimine meid sihile ei vii, oleks soovitav, et asjale lähedal seisjad avaldaksid ses küsimuses oma arvamisi.

Uuemaid andmeid süsiniku sarnastamise üle taimedes.

Prof. dr. Hugo Kaho.

(Järg).

3. N. n. süsihappe väetamisest.

Normaalsetes kasvutingimustes on suur mõju süsiniku sarnastamisele veel õhus leiduva süsihappugaasi kontsentratsioonil. Kui oletada, et sarnastamise protsess on keemiline reaktsioon, või õigem, rida keemilisi reaktsioone, kusjuures CO₂ on üks reaktsiooni astuvatest ühenditest,

eeldades, et vett külluses, siis on loomu-lik oodata CO₂ — kontsentratsiooni suu-renemisega ka reaktsiooni lõppproduk-tide hulga suurenemist, s. t. suurema hulga süsivesikute sünteesi esinemist. Eksperiment tõestab seda oletust kõige paremini. Nii juba Kreussler'i vane-mad katsed näitavad järgmist.

Tab. III.

CO ₂ %	Assimileeritud süsivesikud
0,03% = 1 (norm.)	100%
0,06% = 2	127%
0,1% = 3,3	185%
0,2% = 6,6	196%
0,5% = 17	209%
1,0% = 35	237%
6,0% = 220	230%

Esitatud andmed näitavad meile, et süsihappe hulga suurenemisega taime ümbritsevas õhus, kasvab rõõbiti ka süsiniku sarnastamine. Älguses, vähemate CO₂ kontsentratsioonide juures kasvab assimilatsioon suhteliselt tugevamini, kuna CO₂ suurema hulga juures aga väga vähesel määral; teatava maksimaalse koonduse juures jääb sarnastamise juurekasv seisma ja hakkab koguni langema. See tuleb sellest, et kõrges kontsentratsioonis hakkab CO₂ narkootiliselt mõjuma, mille tagajärjel õhulõhed sulguvad ja ei lase enam CO₂ lehte. Igatahes tõused assimilatsioon tugevasti, kui CO₂ koondus suureneb teatavates füsioloogilistes piirides, mille ülempiir võrdub umbes 10-kordsele õhu CO₂ sisaldusele. Kõige uuemal ajal leidis rootsi teadlane Lundegardh, katseid oa, kurgi ja tomati juures korraldades, et assimilatsiooni intensiivsus kasvab umbes proportsionaalselt, kui CO₂ sisaldus õhus tõuseb 3- kuni 6-kordseks. Kõrgemale CO₂ kontsentratsiooni tõsta ei leidnud ta enam soovitatavaks. Ta kasvatas mainitud taimi ühes katses kahes triiphones, ühes normaalsel tingimustel, teise lasti alaliselt torude läbi süsihappugaasi, nii et ta keskmine kontsentratsioon oli 0,065%, kuna kontrollkasvuhoones keskmiselt 0,043% CO₂ oli, seega esimeses triiphones 51% CO₂ rohkem. Kasvu lõpul andsid kõik katsetaimed keskmiselt 77% rohkem saaki, kui kontrolltaimed. Kurkidel on saagi suurenemine 30% CO₂ tõusmisel juba 50% ümber, teistel taimedel veel enam.

Esitatud katsed näitavad, kui suure praktilise tähtsusega on süsihappugaasi

kontsentratsiooni suurenemine taime kultuuridel. Kui võimalduks näiteks, CO₂ sisaldust õhus kasvavate taimede läheduses kahekordseks tõsta, siis suureneks ka assimileeritud kuivolluse hulk taimedes kahekordseks, kasv läheks palju tugevamaks ja vili suuremaks. Kuidas põllul CO₂ kontsentratsiooni tõsta, see on praeguse aja rakendus-botaanika tähtsamaid probleeme. Sellelt seisukohalt räägitakse praegu süsihappeväetamisest. Peab tähendama, et taimede otsesel gaasimisel CO₂-ga on kaunis piiratud tähtsus ja sellepärast otsitakse teisi, praktiliselt kergemini teostatavaid meetodeid süsihappeväetamiseks.

Teatavasti on CO₂ sisaldus õhus keskmiselt 0,03 mahtprotsenti ehk 3 osa 10.000 osa õhu peale. See arv pole aga sugugi konstantne, vaid kõigub kaunis laiaades piirides, umbes 0,02—0,06%, olenedes väga mitmetest tingimustest. Igal kohal on oma isesugune päeva CO₂ sisalduse kõver, mis mõnikord näitab kaunis keerulist käiku. CO₂ sisaldust võiks lugeda aga siiski veel võrdlemisi jäädavaks, kui ta määratakse teatavas kõrguses maapinnast, alates umkes 2—3 meetri kõrgusest, ja ülal ettetoodud andmed suhtuvad sellele kõrgusele. Kui aga uuriti CO₂ sisaldust õhus maapinna peal või üsna selle läheduses, siis leiti üllatavalt, et ta siin mõnel juhul on märksa suurem kui kõrgemal õhus. Nii määras hiljuti Bornemann Reini jõe ääres porgandi põllul CO₂ sisaldust õhus ja leidis, et maapinnal ta kõigub 0,06—0,2%; porgandi taimede latvade kõrgusel 0,04—0,07%; kõrgemale tõustes väheneb CO₂ keskmisele arvule lähenedes. Teistel juhtudel sai ta veidi vähemad arvud. Nii kartulipõllul, maapinnal, oli kõige kõrgem CO₂ sisaldus 0,095%, keskmine 0,045%; kartuli taimede latvade kõrgusel — maksimaalne 0,065% keskmine 0,039%.

CO₂ kontsentratsiooni suurenemine maapinna läheduses oleneb sellest, et mullas sooruvad alaliselt väga mitmesugused bioloogilised protsessid: bakterid ja seened oma saprofüütilisel eluviisil lahutavad orgaaniliste ainete jätiseid CO₂ eritades, samuti ka teatavad proto-

zoa ja teised alamad organismid produtseerivad rikkalikult süsihappugaasi. Edasi eritavad kõiksugu taimede juured hingamisel süsihappugaasi, mis kergesti mullasse korjub selle gaasi adsorptsiooni tõttu huumuse jaokestele. Nii eritas hingamisel juurte mass, mille kuivkaal oli 100 gr, 24 tunni jooksul järgmised hulgad CO₂:

Oder	7,0 gr	CO ₂
Kaer	12,2 gr	"
Nisu	9,0 gr	"
Rukis	11,1 gr	"

Peale selle lahutavad taimede juured karbonaate, happeid eritades, kusjuures vabanenud CO₂ mullasse korjub; lõppeks toovad ka sademed õhkkonnast süsihappet mullasse. Kõige nende protsesside tagajärjel on mullas alati rohkesti CO₂ ja mitmesugustes muldades väga mitmesuguselt. Nii leidis ungari teadlane Fodor Budapesti läheduses, ühe meetri sügavuses, CO₂ sisalduse mulla õhus 65–150 osa 10.000 õhu osa peale, kahe meetri sügavuses 126–228 osa ja nelja meetri sügavuses 247–359 osa, kusjuures gaasi sisaldus oleneb aastaegadest kõikuis 100% ümber. Suvel oli CO₂ sisaldus kõige suurem, talvel kõige väiksem. Mainitud kõikumised olid kõige tundavamad 1–2 meetri sügavusel, kuna sügavamates mullakihtides nende amplituud juba pikkamisi vaibus.

Ettetoodud asjaoludest on näha, et muld alaliselt suured hulgad CO₂ produtseerib, mis pikkamisi õhku diffundeerib. Seda süsihappugaasi mullast õhku diffundeerimist nimetatakse „mulla hingamiseks“ (Bodenatmung). On kergesti arusaadav, kui suure praktilise tähtsuse omab osjaolu, kui võimalduks mulla hingamist suurendada. Leiti, et sõnnikuga väetatud põllu mulla hingamine on suurem, võrreldes väetamata mullaga. Nii 100 sm² lehelise lahuse pinda neelas õhust 24-ja tunni jooksul 0,85 gr CO₂, väetatud põllupinnalt — 1,3–1,5 gr CO₂, väetamata mullapinnalt 0,7–1,0 gr CO₂. Väetatud põllu mulla hingamine oli sellega käesoleval juhul 65% suurem.

Peale loomaväetise tõstab mulla hingamist ka mineraal-väetis, mõnel juhul osutus soodsaks mõlemate kombinatsioon, teatavatel spetsiaalsetel tingimus-

tel jälle erilised väetamisviisid, nagu happelise substraadi puhul süsihapulubja andmine ja teised. Siin võib esineda terve rida võimalusi, mida raske on ette näha ja mille kallal praegu ainult mõned üksikud teadlased teerajajatena töötavad. Igatahes on praegu selge, et muld annab alaliselt niipalju CO₂ õhku, et see katab kõikide taimede süsihappe tarviduse.

Kuid see CO₂ õhku tulemine mullast pole igal mullal kaugeltki samane. Kõige suurem diffusioon on metsamuldadel ja selle tõttu on assimilatsioon üldiselt metsades suurem, kui põllul. Soodsal juhul katab ka põllul mulla hingamine CO₂ tarviduse, kuid kuni 60% juhtudel leiti, et taimed põllul tugevamini assimileerivad, kui CO₂ mullast juure voolab ja selle tõttu on ta sisaldus assimileerivatel lehepindadel väiksem kui keskmine õhu standart-väärtus, ehk nagu praegu seda nimetatakse „CO₂ faktor on negatiivne“. Ainult metsataimedel leiti alati positiivsed CO₂ faktorid lehtedel, s. t. metsamullas on taimel süsihapest veel ülejääk. Üldse on assimileeriva taime alumistel lehtedel CO₂ sisaldus õhus suurem, kui ülemistel lehtedel. Nii kartulipõllul, kus CO₂ faktor oli positiivne, leiti, et alumistel lehtedel oli ta võrreldes õhu kõrgemate kihtidega + 44%, keskmistel lehtedel — + 25% ja ülemistel + 6%.

Kokku võttes tuleb tähendada, et ratsionaalsel põllukultuuril tulevikus tuleks esmalt kindlaks teha mulla hingamise koefitsient ja järele katsuda, kuidas see muutub põlluharimisviisidest, sest teatavad mulla kohendamiseviisid tõstavad CO₂ diffusiooni, kusjuures on see igal mullal kaunis individuaalne. Teiseks tuleks väetamisviis kindlaks teha, mis sel teel tuleks kombineerida, et väetise tootmise efekt oleks kõige soodsamas korrelatsioonis ta kõige parema mõjuga mulla hingamisele s. t. väetis oleks taimede ühtlasi toite- ja süsihappe-väetiseks. Praegu pole sel alal praktiliselt veel midagi tehtud, vaid on asunud alles teoreetiliste põhijoonte väljatöötamisele. Kuid probleemi seadmine töötab anda tulevikus kõige paremaid väljavaateid teoreetiliste saavutuste praktiliseks kasutamiseks.

Poeglaste kehalise kasvatus e õppekava eelnõu keskkoolidele.

A. Rosenberg ja K. Määr.

(Järgneb)

Liikumine loodsihis — a) ette — rööbastel ja üks käsi rööpal, teine pulkadel; b) rööbastel ja üks käsi rööpal, teine pulkadel; c) ette, õõtsetega.

Liikumine loodsihis — a) ette — rööbastel; b) taha — rööbastel; c) kõrvale rööpal: hüpetega sirgetel ja kõverdatud kätel — põlved kõverdatud ette ja põlvede kõverdamisega ette.

Liikumine nõlvaksihis üles — a) ette — rööbastel ja üks käsi rööpal, teine pulkadel; b) rööbastel ja üks käsi rööpal, teine pulkadel; c) ette õõtsetega kõrvale, rööbastel ja üks käsi rööpal, teine pulkadel; d) taha, õõtsetega kõrvale — rööbastel üks käsi rööpal, teine pulkadel; e) kõrvale — rööpal; f) kõrvale, õõtsetega kõrvale — rööpal: harilik, sirgetel kätel — jalad sirutatud ette, ettesirutatud jalgade harki ja kokkuloõõmisega, jalgade sirutamisega ette; harilik kõverdatud kätel — põlved kõverdatud ette ja siin sääre-säärte sirutus ette.

Liikumine nõlvaksihis üles a) ette — pulkadel; b) taha — pulkadel; c) ette, õõtsetega kõrvale — pulkadel; d) taha, õõtsetega kõrvale — pulkadel; e) kõrvale — pulkadel; f) kõrvale, õõtsetega kõrvale — pulkadel: harilik, sirgetel kätel — põlved kõverdatud ette ja siin sääre-säärte sirutamisega ette; harilik, kõverdatud kätel — põlved kõverdatud ette ja põlvede kõverdamisega ette.

Liikumine nõlvaksihis üles — a) ette — rööbastel; taha — rööbastel; hüpetega sirgetel ja kõverdatud kätel — põlved kõverdatud ette ja põlvede kõverdamisega ette.

Rippest: käte kõverdus 6 korda — sirge kehaga (jalad all), põlved kõverdatud ette ja siin sääre-säärte sirutamine ette, jalad sirutatud ette, jalgade sirutamisega ette; pealetõõmme tagant; jõutõõs korraga kättega (jõudumõõda, kaasabiga), põlvitus.

Tugi. Käte kõverdus toes põiki — 6 korda. Liikumine toes põiki hüpetega sirgetel kätel taha. Käte kõverdus õõtsetest ette, õõtsetest ette liikumine, hüpe-

tega ette (kõõverdades käsi). Låbivõõetud harjutuste ühendamine.

C. Ronimised.

Ronimine kåte ja jalgade abil (lattkõõis ja 2 latti-kõõit) 5 m ja kui abinõõud võõimaldavad, siis kõõrgemale, kiiruse suurendamisega. Ronimine õõhe kåe ja jalgade abil — 4 m. Ronimine kåte abil, latil võõi kõõiel — 4 m. Ronimine kåte abil kahel kõõiel-latil — 3 m. Ronimine raskusega, kui abinõõud võõimaldavad.

D. Vedamine ja tõõukamine.

Vedamine. a) Nåõd vastamisi: våljaastes taha ja sammseisus ette-taha — kahe kepiga otstest ja õõhe kepiga otsast kinni hoides, kåed õõlal; põõlvseisus ja põõlvele toetuses taha — kahe kepiga otstest kinni hoides, kåed kõõrval ja õõlgadel; seisõtes õõhel jalal — kahe kepiga otstest kinni hoides, kåed puusal ja õõlgadel; b) kõõljed vastamisi: seisõtes õõhel jalal ja kükis — kõõie vedu viirgudena ja nelinurgana.

Tõõukamine. a) Nåõd vastamisi våljaastes ette ja seisõtes õõhel jalal — kahe kepiga kåed õõlal; kükis — kahe kepiga, kåed õõlgadel, kõõrval ja õõlal. Kellatila 2 kaupa. b) Seljad vastamisi: våljaastes taha ja põõlvseisus — kahe kepiga kåed kõõrval ja õõlal; kükis ja seisõtes õõhel jalal — kahe kepiga kåed õõlgadel, õõlal ja kõõrval.

* M å r k u s : Eelmistes klassides låbivõõetud raskemate ja suurema jõõukuluga seõõtud vedamise ja tõõukamise (kõõiega, istes) harjutuste kordamine, raskendades kauguse ja kestvuse suurendamisega.

E. Tõõukamine ja kandmine. Kaasõõpilase kandmine stõles. Võõidu ja teatejõõoksud: 25 kg liivakõõtiga kuni 50 m ning kaasõõpilaste kandmisega seljas kuni 25 m.

F. Endakaitse ja pealetung.

Prantsuse ja inglise pokk. Kombiõõneeritud lõõõgid kåtega kohal ja liikumisel, õõhes vastavate kaitsetega. Harjutused vastamisi. Jalalõõõk rinna alla.

Dju-djitju. Vastase tõstmine õlale ja mahavise üle õla. Kaitses noalõõkide vastu. Vabastamine tagavõõst. Tundelikud kohad inimkehal.

G. Visked, tõuked ja heited. Viske-mõngud.

Visked. Võimlas või spordiplatsil: Märkivisked väikse palliga, 1 m läbi-mõõduga märklauda — par. 22 m ja vas. 16 m kauguselt, tabavus — par. 50% ja vasakuga 25%. Kaugusheide: korvpalliga — par. 26 m ja vas. 20 m; kerge ja raskema meditsiinipalliga — harjutusena ja võistlusena. Õutivisked (pea tagant ette): korvpalliga 16 m; kerge ja raskema meditsiinipalliga — harjutusena ning võistlusena. Visked kahe käega — üle pea ja jalge vahelt taha ning üles ja tõuked hooga või hoota — ühe käega õlalt ette ja üles ning kahe käega rinnalt ette (meditsiinipalliga), harjutusena ja võistlusena.

Mõngud: Samad mis eelmisel õppeaastal.

Spordiplatsil. Kaugusviske täispõlliga — par. 50 m ja vas. 40 m. Kuulitõuge 5,44 kg — par. 9 m ja vas. 8 m. Ketashuide 1250 gr — par. 26 m ja vas. 20 m. Odaviske 600 gr — par. 32 m ja vas. 24 m. Kuuliviske üle pea taha ja tõuge ühe käega õles.

Mõngud: Pesapõll. Eelmistel õp. a. läbivõetud mõngud.

IV liik.

Hüplemised ja võimlemismõmmud.

Tõiskükis jala sirutus ette. Varvas-tõiseisust tõiskükki võtmise jala sirutamiseõga ette. Paaridena ühe jala sirutus ette ja teise-taha, jala vahetuseõga. Kaõiseisus ette kõverdatud jalal. Tõiskükist hüpped õles õhes keha sirutuseõga ja kõte ringideõga eest taha; kükki. Hüpenõõriga kohal ja liikumisel. Hüplemisi õhendada kõte liigutuste ja liikumiseõga ning raskendada tempo kiirendamiseõga. Kestvus vaheldamisi puhkuseõga kuni 2,5 min. ja vahetpidamata 45 sek. Lõõk-keks jala vahetuseõga. Masurka otse-sõmm. Masurka põiksõmm.

B. Tantsud.

Tuljak. Masurka 3 duuri. Karutants. Põlgatants.

C. Kergemad jooksud ja jooksu-mõngud.

Kestvusjooks kuni 4,5 min. Kiir ja teatejooksud kuni 50 m.

V liik.

Erilised kereharjutused.

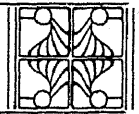
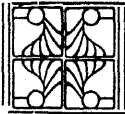
A. *Pingutavõd painutused:* seisust a) varvasõte tõõsmiseõga, b) jala liigutustega, c) põlvõiseisust jalgade sirutamiseõga (põlvede tõõstmiseõga maast). Paarides toetuseõga kütõnarvartest ja randmest (kaasabiga).

B. *Abaluu ja seljalõhaste harjutused.* Passiivõsed painutused kaasabiga (selja sirutused) istes, põlvõlistes, põlvõiseisus, seisus, rippes jne. Kere painutused taha (rinnust): istest, põlvõlistest, põlvõiseisust, põlvõiseisust, harkõiseisust, algõiseisust — kõtega õlal, kepiga õlal; varvasõiseisust kõrvõl, kallutusvõljõaseadest taga, võljõaastest kõrvõl, varvasõteõiseisust, seisust kinnitatud jalaga, põlvõiseisust jalg sirutatud kõrvõle, seisust varvasõteõ tõõsmiseõga — kõtega kuklal, pea peal, kõrvõl õlal. Rinna tõõtmise lamades kõhõli, kepiga pea peal, kõtega õlal, lamades toetuspunktiga reitel — kõtega õlgõdel, kõrvõl, rinnal ja pea peal. Kere kallutused ette: harkõiseisust, sammõiseisust, kõrvõle, algõiseisust, põlvõiseisust kaasabiga — kõtega õlal, kepiga pea peal ja õlal; varvasõiseisust kõrvõl, võljõaastest kõrvõl, seisust kinnitatud jalaga, kõtega kuklal, õlal, kepiga pea peal ja õlal. Kere painutused ette: varvasõiseisust taga, ees, võljõaseadest kõrvõle, kallutusvõljõaastest ette, võljõaastest kõrvõle, võljõaastest taga — kõtega kuklal, õlal, kepiga pea peal ja õlal.

Kõhõlihaste harjutused: kere kallutused taha: kõgaristes, sirgistes, harkõistes (jalad kinnitatud või kaasabiga) — kõtega õlal, kepiga õlal. Kere painutused ette (kere tõõtmise): selõli lamades (jalad kinnitatud või kaasabil) — kõtega õlal, kepiga õlal. Jalgade liigutused: selõli lamades kõed all, maas, kuklal, kõrvõl või õlal — jalgade tõõtmise, kõverdamise ja sirutamine, vibutamise, ringitamise jne. rippes jalgade liigutused ja tõõtmised õle abinõude. Kere kallutused taha: põlvõiseisus, põlvõiseisus, põlvõlistes, võljõaastes tahõiseisust, ette kinnitatud jalaga — kõtega kuklal, pea peal, õlal, kepiga pea peal ja õlal. Tõgilamades jalgade ja kõe liigutused õhendatult.

(Jõrgneb)

Saksa pedagoogilistest ajakirjadest.

III. Zeitschrift für Pädagogische Psychologie experimentelle Pädagogik und jugendkundliche Forschung.

Herausgegeben von O. Scheibner und W. Stern. Verlag von Quelle und Meyer in Leipzig. Aastakäigu hind 12 smka. (12 nr. nr., jaanuarist—detsembrini, kokku ca 600 lhk.)

Moodne ajakiri — ometi juba oma ajalooga.

Tehnika ja loodusteaduste võidukäik XIX. sajangul avaldas paratamatult mõju ka psühholoogiale. Eriti meetodite suhtes. Nii võib kahe aasta pärast n. n. eksperimentaalne psühholoogia pühitseta oma 50. a. sünnipäeva: 1879 a. asutas Wilhelm Wundt esimese sellekohase laboratooriumi Leipzigi. Liikumine levis edukalt. Ühtlasi aga selgus pea (arvutates H. Münsterbergi väljendust), et „pedagoogika peab omale kohaseid eksperimente tarvitama; peab ise omale leiba küpsetama ja mitte neist paarist raasukesest end elatama, mis temale psühholoogide laualt langevad; eksperimentaalne pedagoogika ei ole üldiselt mitte identne eksperimentaalse psühholoogia pedagoogilise rakendusega.“

Ajavaimu avaldusena hakkas ilmuma 1889.a. F. Kemsies' e toimetusel ilmselt loodusteaduslik-pedagoogilise värvinguga ajakiri „Zeitschrift für Pädagogische Psychologie“ (hiljem + „Pathologie und Hygiene“). 1905. a. aga hakkas ilmuma perioodilise väljaandena „Die experimentelle Pädagogik“ voolu tähtsamate ja agaramate esindajate W. A. Lay ja E. Meumann'i toimetusel. 1911. a. alates liitusid mõlemad nimetatud väljaanded E. Meumann'i ja O. Scheibner'i toimetusel. Tollest kaheteistkümnendast aastakäigust alates järgnes kiire tõus nii sisu kui ka sise- ja välismaa lugejate arvu suhtes, nii et ajakiri suutis sõjaraskused üle elada erakordsete vapistusteta. 1915. a. surnud E. Meumann'i asendas William Stern, psühholoogia professor Hamburgis, mõõduandvamaid mehi omal alal.

Nii ilmub ajakiri 28. (1927) aastakäiguna üldtunnustatud parema ajakir-

jana eksperimentaalse pedagoogika, pedagoogilise psühholoogia ja noorsoo uurimuse alal. W. Stern'i mõjul on pöördud erilist tähelepanu andekuse, intelligentsi ja õpilaste valiku probleemidele.

Kirjutised nendelt aladelt, millest suur osa teaduslikud uurimused või nende kokkuvõtted, ongi ajakirja kaaluvamaks osaks, nagu (näited 1926. a.): W. Stern, Sittlichkeitsvergehen an Kindern und Jugendlichen; A. Fischer, Über den Zusammenhang von Denkpsychologie u. Intelligenzprüfung; H. Bogen, Die Schülerbeobachtungen im Dienste der Berufsberatung; Geza Révész, Der Übergang von der Grundschule zur höheren Schule in Holland; J. Droege, Die Strafe im Urteil der Schüler etc.

Need kirjutised püüavad kõrvuti oma teaduslikkusega olla nii aine valikult kui ka käsitlusviisilt kohased ka õpetajaskonnale, kes moodustab suure osa ajakirja lugejatest.

Ülevaadete ja teadete osa on võrdlemisi „Zentralblatt“-iga vähem mitmekülgne, piiratud peaaesjalikult ajakirja pealkirjas nimetatud aladega.

Sedasama tuleb öelda ka kirjanduse ülevaadetega, ka need käsitavad ainult vastavalt valitud raamatuid, on aga ühtlasi üksikult pikemad, põhjalikumad, arvustavat laadi.

Kokku võttes ajakiri on kohane neile õpetajaile, kel kõrvuti huviga teadusliku töö vastu pedagoogilise noorsoo uurimuse alal ei puudu teatav üldettevalmistus, kuigi ainult mõningate üldistete käsiraamatute kaudu (näit. E. Meumann. Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik). Meie ajaloolist arenemist arvestades on sarnaste õpetajate protsent meil küll tublisti vähem kui Saksamaal.

Loomulikult ei tohi see ometi igaveseks nii jääda.

IV. Zeitschrift für angewandte Psychologie.

Herausgegeben von W. Stern und O. Lipmann. Verlag von J. A. Barth in Leipzig.

Ilmub 1907. a. alates vihkudena, nii et 6 vihku moodustavad ühe ande 500—600 lhk. Ande hind 24 smka.

Ajakiri on toimetatud korralikult. Sisaldab ka väärtuslikke ja põhjalikke kirjutisi pedagoogilise psühholoogia alalt (P. Puppe, Über die Beziehung zwischen einer Arbeitsleistung der Hand u. geistigen Arbeitsleistungen — XXV andes; H. Voigts, Das Interesse für die Unterrichtsfächer an höheren Mädchen-schulen — XXVII andes etc.). Ajakiri seisab ometi eelmisega võrreldes õpetajate huvi piirkonnast kaugemal ja on lugeja ettevalmistuse suhtes nõudlikum.

V. Die Arbeitsschule.

Monatschrift des Deutschen Vereins für werktätige Erziehung.

Herausgegeben von O. Scheibner in Verbindung mit A. Fischer, G. Kerscheneiner, L. Pallat, R. Seyfert.

Verlag Quelle u. Meyer in Leipzig.

Aastakäigu (üle 600 lhk.) hind 8 smka.

Ajakiri esitab Saksamaal tuntumat pedagoogilist voolu, mis meiegi koolile mõju avaldanud. Sellepärast lubatagu mõned ääremärkused.

Mõned „töökooli“ esindajad on dialektilistes huvides püüdnud tõestada voolu päritolu põlisest aadeli soost. Nii Teuscher — Franke (Quellen zur Geschichte d. Arbeitsschule) ei ole selgusel, kas alata „töökooli“ ajalugu inglase W. Petty „Gymnasium mechanicum“ (1647.) mõistega — veerand tuhat aastat tagasi, või Rousseau'ga — üle saja aasta hiljem, või tõsiste sakslastena oma mehe J. H. G. Heusinger'iga (1797.).

W. Stuhlfath (Vom Werden d. Arbeitsschule) algab aga vastava ajaloo persia vürsti Kabus'e († 1012) luuletusega oma pojale — „iga laps õppigu käsitööd, ka siis, kui ta sellega kunagi igapäevast leiba ei teeni“...

Võttes aga „töökooli“ uuema aja pedagoogilise vooluna, leiame, et voolu arenemist selle häälekandja „Die Arbeitsschule“ võrdlemisi küllaldaselt kajastab.

See oli aastal 1881, mil asutati teiste, eriti põhjamaade mõjul „Deutscher Verein für Knabenhandarbeit“ (hiljem „D. V. f. werktätige Erziehung“); 1887. a. hakkas ilmuma selle häälekandja „Die Arbeitsschule“.

Ajakirja nimi oli tol ajal neologism; sõna mõiste aga oli lihtis, mida kajastas ka ajakirja sisu. Raamatukooli tahteti parandada ja täiendada *käte tööga*: elus tarviliste oskuste omandamiseks; kehalise jõu tõstmiseks; kehalise töö õiglaseks hindamiseks; meelte teritamiseks ja arendamiseks; mõistuse harimiseks; tahtejõu kasvatamiseks. Eks ole inimene *käte* abil loonud oma maailma; eks valdav osa inimesi tegutse *käte* abil; eks asene parema käe liigutusi juhtiv ajukeskus kõige lähemas ühenduses rääkimise keskusega; eks nimeta meie kindlaid tõdesid ka käega katsutavateks; eks ole välistel meeltel, eriti motoorsel, maailma tunnetamises aluslik tähtsus; eks ole just need mõisted eriti selged ja küpsed, mida oleme *käte* abil väljendanud; eks *käte* töö arenda virkust, hoolsust, täpsust, vastupidavust ja teisi tahtmuse omadusi...

Need ja taolised on tähtsamad teoreetilised veened, mis avaldusid ajakirjas umbes esimese 20-ne ilmumisaasta jooksul, veened, mida kaitsesid E. v. Schenkendorff, A. Pabst, H. Schaer j.t. Tegelikult käsitas ajakiri peaauglikult käsitöö õpetamisesse puutuvaid küsimusi. Konkreetsemaks nõudeks oli koolikavade täiendamine käsitöö õpetamise tundide sisseseadmise ja manuaalse tegevuse tarvitamine mitmesuguste õppeainete tundidel.

Kui need nõuded leidsid teataval määral teostamist, siis ei jäänud pettumust tulemata. Elu ise näitas, et kõiges selles *käte* kultuses oli väga tubli protsent liialdust. Käsitöötunnid osutusid küll koolile kasulikuks ja ajakohaseks täienduseks, eriti suurlinnades, kus lapsed XIX sajangu tööstuselise revolutsiooni tagajärjel tõepoolest on võõrdunud lastele meelepärast *käte*ga nokitsemisest. Samuti osutus manuaalne tegevus tänuväärseks meetodiliseks rikastuseks nii mõnegi aine õpetamisel. Selgus aga ühtlasi, et liialdus käsitööga on koolile kindlasti kahjulik.

Tulid uued inimesed ja valasid vanasse astjasse uue viina. „Vana töökooli“ asemele tuli „uus töökool“; nimi „Arbeitsschule“ jäi püsima anakronismina.

Manuaalsele tegevusele jäägu oma paras aeg ja koht, *töökooli olulisemaks tunnuseks olgu aga õpilaste isetegevus*; vähem materjali edasiandmist, enam iseseisvat vaimlist läbitöötamist; intellekti kultuuri asemel esimesele kohale tahte kultuur...

Nii asetatakse huvi keskkoha formaalse hariduse meetodilised probleemid, nagu: kontsentratsioon, üldõpetus ja töökool; vabad laste joonistused; omamõeldud geomeetrilised mängud; rehkendusõpetamine algajatele; tööõpetuse küsimusi; võõrsõnade tööõpetuslik käsitlus; tööõpetus aias; paberitööd jõulu ajal; jõulutunnid rahvakoolis...

Niisugune on ajakirja „Die Arbeitsschule“ viimaste aastakäikude pikemate artiklite sisu. Kajastades tegelikkude õpetajate püüdeid ja katseid käsitavad nad elulisi küsimusi elavalt, lihtsalt. Sagedasti selgitavad artiklite sisu pildid ja joonised. Mõned kirjutised esitavad üksikute tundide kirjeldusi, teised aga pikemaajalisi töö kokkuvõtteid, skeeme. Tulles elust pakuvad nad rikkalikku äratust õpetajale eluliste üksikküsimuste lahendamisel, andes ühtlasi tõuke üldistesse küsimustesse süvenemiseks, pedagoogiliseks otsimiseks.

Üldiselt põhjenevad nimetatud kirjutised palju suuremal intuitsioonil, ebamäärasel sisetundel, mille allikad sügaval inimisiksuses ja elus kui mingisul loogilisel deduktsioonil „töökooli“ mõistest või selle definitsioonist.

Suhtumises loogikaga ongi „töökool“, vähemalt voolu nimetus, vahekorras, mis soovida jätab. *A priori* võib öelda, et sellaste üldiste, laialdaste ja ebamääraste mõistele nagu „töö“ ja „kool“ paaritamine annab loogilise vördja.

Kus on „kooli“ mõiste täpis, sügavale sisusse tungiv ja kõigile sunduslik piiritletu? Kas ei ole see ometi elav, muutuv osakene kogu elust kui organismist?

Samuti „töö“. Mis tähendab ta piiblis, mis füüsikas, mis igapäevases elus? Kui palju tundmusvarjundeid on seotud selle sõnaga mitmesuguste inimeste juures.

Miks nimetada „uut kooli“ „töökooliks“? Millal oli „vana“ kool „laiskle-

mise“ kooliks? Kui vana kool oli „raamatu-“, „õppe“-kool, milles siis vastolu tööga? Kas raamatu valdamine, kas õppimine ei ole töö, või kas ons töö koolis ilma raamatuta ja õppimiseta üldse mõeldav...

Prantslased ja inglased ei tarvita saksa „Arbeitsschule“ täpsat, sõnasõnalist tõlget; ka meil oleks põhjust Saksamaal anakronismina püsima jäänud sõna täpsa tõlke tarvitamisega ettevaatlik olla, eriti lööksõnana. Sõna ebakohasuse tõttu soovitatakse Saksa maalgi sobivamaid nimetusi, nagu: „Tätigkeitsschule“ — E. Linde, „Tatschule“ — W. A. Lay...

Täpsama piiritletu võimaluseta, kindlate kontuurideta, kuuludes n. ü. selgrootute kilda, on vool ise sulatanud endasse väga palju mitmekesistest allikatest imunud positiivset. Ka „teo“ ja „isetegevuse“ esile tõstmine ei kõrvalda kaugeltki raskusi. Ka need mõisted ei anna küllaldast ega ühtlast alust nendele väga mitmekesistele koolireformi püüetele, mis koondunud lööksõna „Arbeitsschule“ lipu alla. Kool peab kahtlemata tarvitama tegevust, tunnustama ühes W. Sterni'ga spontaanse tegevuse väärtust isiku arenemises, ometi ei vääri isetegevuski koolis diktaatori kohta. Eks avalda ju ometi „uulitsapoisid“ laadaplatsil ja karuselil maksimaalset isetegevust, millega kool võistelda ei suuda, ja ometi toob neid koolisundus vägivaldselt — *raamatukooli*.

„Töökooli“ teoreetilisesse põhjendusse puutuvaid artikleid, nagu — töö psühholoogia (A. Fischer), töö seesmine vorm (H. Schreiber), (Die Arbeitsschule 1925—1927) — leidub ajakirjas võrdlemisi vähe; iseäralist edu ses suhtes märgata ei ole.

Kuigi ajakirja väärtus on peaaesjalikult praktilis-meetodilistes artiklites, on huvitav ka ülevaatlikult toimetatud lühemate teadaannete osa (kleine Beiträge u. Mitteilungen).

Tutvustatavate raamatute valikus jääb ajakiri endale truuks: käsitlust leiab seal reformi püüetega meetodilise värvinguga kirjandus.

Eriliselt numereerituna lisanduvad ajakirjale kaasanded:

1. Praxis der Schülerwerkstatt. Organ der Vereinigung deutscher Werklehrer.

2. Mitteilungsblatt des deutschen Vereins für werktätige Erziehung.

Illustratsioonina olgu esitatud 1927. a. märtsikuu numbri sisu:

Schöpferisches Gestalten. R. Greve (113—117).

Robinson als Grundlage für den Gesamtunterricht in einer Sexta. M. Leistner (117—131).

Arbeitsunterrichtliche Auswertung des Lehrbuches und fachwissenschaftlicher Darstellung im Literaturgeschichtsunterricht. P. Ficker (131—141).

Der Begriff der arbeit und der Werklehrer. K. Schlosser (141—150).

Kleine Beiträge und Mitteilungen: (150-157). Die Werkunterrichtliche Ausstellung in Weimar.

Das auswechselbare Notizbuch. Arbeitsgemeinschaft deutscher Schulgärtner.

Schrifttum: (157—160).

Fröbel, Die Menschenerziehung.

Zimmermann. Das Elternbuch.

Sonderheft „Grundschule“ ...

Der kleine Herder, Nachschlagebuch ...

Morf, Der Bucheinband.

Kokkuvõtteks: ajakiri „Die Arbeitsschule“ on suutnud Saksamaal koondata suure osa reformipüüdelisi koolitegelasi ja esineb parema meetodilisdidaktilise ajakirjana. Oma konkreetse ja elulikkuse tõttu (üksikud artiklid maha arvatud) ei ole ta ka raske. Nii võib ta, eriti meie algkooli õpetajate seisukohalt, tellitavate ajakirjade hulgas esimesele kohale asetada.

Õpetajate ekskursioonijaamadest.

A. Luha.

Juba kahel suvel on tegevuses olnud ekskursioonijaam õpetajaile (Toilas 1925., Irboskas 1926.). Seni aga ei ole avalikult pikemalt tutvustatud selle jaama iseloomu ja tegevusega. Ometi oleks ekskursioonijaamade küsimus väärt igakülgselt edasiarendamist, see peaks huvitama mitte ainult neid, kes sellest osa võtnud või osa võtta kavatsuvad, vaid kõiki, kes tahaksid silmas pidada meie koolitöö elustamise püüdeid.

Järgnevad read tahaksid seda puudust mõnel määral täita ja tutvustada meil teotsenud ekskursioonijaamade mõtte, organisatsiooni, töö ja probleemidega.

Tähtsus ja ülesanded.

Kooliekskursioonide tähtsusest ei ole tarvis siinkohal kõnelda. Meetodilises kirjanduses on see olnud arutlusaineks, ja ka „Kasvatuse“ veergudel on sellele tähelepanu pühendatud. Meie koolipraktikas on õppereisidel iseäranis kevadel väga silmatorkav osa, nii et nendele paratamatult tuleb koondada tähelepanu mitte ainult loodusloo, maa-deteaduse, koduloo, vaid ka kõigi teiste ainete õpetajail.

Agas nii teoorias kui praktikas suhtutakse ekskursioonide küsimusele väga mitmesuguse soojusega: on neid, kes tahaksid terve õpetuse rajada õppekäikudele ja -reisidele, kuna teised annavad sellele võrdlemisi teisejärgulise tähtsuse või isegi eitavad õppekäikude õpetus-kasvatustlikku väärtust. Üheks niisuguse mitmekesise suhtumise põhjuseks tuleb küll pidada õppekäike juhatavate õpetajate ebaühtlast ettevalmistust ja oskust õppekäikude läbiviimisel.

Kui õpilane ekskursioonil, lühidalt kõneldes, peab õppima vaatlema ja nägema, siis on selge, et ainult see õpetaja võib õppekäiku otstarbekohaselt juhtida, kes ise looduses oskab vaadelda ja näha. Tegelik elu näitab aga, et oskus vaadelda ja näha on ainult vähestele looduse enda poolt antud, suurem hulk peab endas seda oskust alles arendama ja äratama. Siit järgneb, et õpetaja ise peab kõigepealt leidma endale juhi, kes n.ö. tema silmad avab. Ja kui seda mõtet edasi arendada, siis selgub, et ei jätku isegi ühest ainsast juhust, vaid neid on tarvis mitu. Vaatlemine on kunst, mis

oleneb vaatlusobjektist. Arst võib, näiteks, inimese keha seisukorra ära tunda väga nõrkadest muutustest, mis teisele inimesele veel midagi ei ütle, ja omakord lööb iga ehitusmeister, võib olla isegi mõnigi ehitustöoline, tema üle mingi maja seisukorra hindamisel, olgugi et maja võrreldes inimkehaga on võrratult lihtsama konstruktsiooniga ja loogiliselt arutades peaks see, kes juba keerulisemat oskab tähele panna, ka vähem keerulisest igal ajal jagu saama.

Nii on see ka looduses: loomastik, laimestik, maapind, ühiskond ja ajalootised mälestusmärgid, igauks nõuab erilisi vaatlusvõtteid, igauhe juure asudes peab teadma, millele tähelepanu koondata, et ka tõepoolest teda näha.

Neil äratundmistel põhjeneb õieti ekskursioonijaamade mõte. See oleks asutiseks, mis keset vaadeldavaid objekte asudes annab õppida soovija käsitusse tarvilikud asjatundjad juhid ning abinõud nende objektide vaatlema ja nägema õppimiseks.

Algatus.

Algatus ekskursioonijaama asutamiseks on teatava määranu meile sisse toodud Venest. Revolutsiooni järele said seal kooli õppereisid sunduslikuks. Peetrilinna kui suurlinna kohas nõudis asi erilist organisatsiooni. Teisest küljest suur arv õpetlasi ja teadlasi oli aineliselt raskes seisukorras ja vajas rakendamist. Sellele lisaks jäi tühjaks suuri ja kasutatavaid ruume pealinna ümbruses endiste suurnikkude suvilate näol. Seega olid kõik eeltingimused, et tekiks ekskursioonijaamad. Esialgu et päevaks-paariks vastu võtta õpilasrühmi ja neile pakkuda soodsalt valmistunud juhte, ulualust, isegi maksuta toitu. Juhtide ettevalmistamiseks asutati ka erilised juhtide-jaamad, kuhu tulid õpetajad suvel juba kuuks ajaks.

Neile viimaseile vastavad ka meie ekskursioonijaamad, mis muidugi meie olude kohaselt välja kujunevad ja kujunema peavad.

Meil võttis algatuse enda peale loodusloo ja maateaduse õpetamise komisjon EÕL juures ja tegi eeltööd. Haridusministerium tuli vastu ja määras tarvilikud krediidid, ka Tartu lin-

nakoolivalitsuse kaudu tuli teatav summa 1925. Juhtideks toimkond kutsus Tartu Ülikooli ringkonnast geolooge, geograafe, botaanikuid, 1926. ka bioloogi, etnograafi, arheoloogi ja metoodikuks Võru seminari direktori J. Käisi. Ettemärgitud üldjuhatajaid tabas mõlemal aastal saatus: 1925. suri prof. H. Bekker, 1926. — mag. J. Rumma, mõlemad enne tööde algust. Nende riidade kirjutajal tuli mõlemal aastal asemele astuda.

Töökorraldus.

Asja tutvustamine jäi mõlemal aastal hiljaks. Osavõtjaid leidis siiski, teisel aastal isegi rohkem kui vastu võtta võis. Kohale ilmus Toilas 56, Irboskas 65*). On selge, et siin tuli rühmitada, et töötada võida. Toilas töötati neljas rühmas, mis kasvasid 12—13 inimese pealt alguses 17—18 peale lõpus. Irboskas oli rühme 3—4, kus rühma liikmete arv tõusis ajuti 20-ni ja enam. Päeva jaotus kujunes nii, et kell 8-ks hommikul oldi valmis väljaminekuks. Varustatud abinõudega, mis igakordse juhi poolt nimetatud, asuti kohe peale kella 8-t teele, et kuni kella 17-ni (Toilas) või kella 15-ni (Irboskas) teha peaosapäevatööst: käia läbi juhi määratud teekond ja teha sellel kavakindlalt tähelepanekuid, neid võimalikult seal-samas üles märkides kaasasolevasse märkusteraamatusse. Ka koguti sellel teekonnal esemeid neis ainetes, kus see võimalik. Öhtupoolik ja öhtu kujunes välja mitmekesisemalt: Toilas kulus ta paljudel kibedasti pimedanigi kogutud esemete, näit. taimede korraldamiseks, Irboskas oli öhtupoolitigi rännakuid, ettekandeid, tubaseid töid, jäeti ka võrdlemisi rohkem vaba aega, et ei tekiks üliväsimuse tunnet, mille üle kaevati eelmisel aastal Toilas. Sarnane töö kestis Toilas kümme päeva, Irboskas kaks nädalat.

*) Kohale ilmumisega oli aga veidi halvem lugu: osa ülesandnuist ei ilmunud üldse, ei teatanudki endast hiljem midagi, teised ilmusid hiljastumisega, paljud ilmusid üldse ette teatamata, osa ka ainult, et vaadata, „mis seal tehakse“. Neid viimaseid oli tunduv hulk Irboskas ja nende olemasolu ei mõjunud mitte edendavalt töödele. Tõsisemais osavõtjais äratas see igatahes pahameelt.

Töö iseloom.

Mis, kuidas ja missuguste tagajärgedega tehti, seda saab otstarbekohaselt ainult üksikute ainete järgi kirjeldada. Siinkohal olgu ainult mõned kõige üldisemad märkused.

Peab tähendama, et loenguid ja ettekandeid esitati tagasihoidlikult, eriti Toilas: ainult sissejuhatav seletus alguses ja lõppkokkuvõttes igas aines eraldi peale õppekäikude lõppu üksikuis aineis. Irboskas oldi juba rohkem „helde“; arheoloog tegi sissejuhatava loengu ja botaanik tervelt kolm. Sellest küljest on veel arenemisvõimalusi: milline osa on loenguil ekskursioonijaamades, see oleneb juhi kavatsusist, kohast, osavõtjate ettevalmistusest ja seatud sihtidest. Väga suurt osa aine sõnaline esitamine ei saa süstemaatiliselt igatahes omada juba lihtsalt ajapuudusel lühiajaliselt teotsevas jaamas.

Peab eeldama, et osavõtjad valmistuvad juba enne kirjanduse abil. Välistöö peab andma verd raamatu kahvatuile kujutusile, ja võis tähele panna, et ta nii mitmelgi korral seda tõepoolest ka tegi.

Geoloogias.

Kui mindi Toilas arvurikastele laugudele (jalgteedele, mis viivad paekaldalt alla mererannale) ja kivimurdudesse, kui Irboskas jälgiti mööda oru veeruid ja sälkorge allavarisemise tõttu paljandunud aluspinna kihte, siis seisti alguses nõutult nende kivilademete ees. Ka need, kes vast ehk enne olid geoloogilist kirjandust lugenud, seisid raske küsimuse ees, kuhu „lahtrisse“ eesolevaid kivimuid paigutada. Kui aga varssi selgus, et kohase vasara ja järelemõtlemissel teel võib kive kui just mitte kisendada, ent ometi kõnelema panna, siis omandati harjumus kivimuid ära tunda ja hinnata kõvaduse, kihituse, värvi ja teiste omaduste suhtes. Otsiti ja leiti kivistisi, ja kui mõnel õnnestus leida just midagi mitte päris harilikku, — satuti hoogugi, peideti mõni paljutöötav paetükk isegi põõsa järgmiseks korraks. Harjutati vaatama kivimuid nende tekketingimuste ja ajaloo seisukohalt.

Ja loodetavasti selgus mitmelegi, et mõeldes aluspinna geoloogilist ehitust, ei tule mõelda vaid tabelleid ja ladinakeelseid kivististe nimetusi, vaid reaalseid kihte ruumis, mis võivad paljanduda värvirikkalt ning efektselt, ja mille tekkimisest ning omapärasest elust annavad kujuka tunnistuse kohati rohkearvulised loomajäänused.

Geograafias.

Kui mindi maastikulisele rännakule, siis ei olnud tarvis vasarat — siin tuli õppida tarvitama õieti oma nägemismeelt. Ja kui geoloog või botaanik nõudis tihti üksikasjalist ja peenvaatlemist isegi luubi abil, siis geograafi silm peatus eeskätt ümbruse pinnavormidel, mida haarata tuli enam või vähem laia pilguga. Õpiti neid pinnavorme õieti ära tundma, nimetama ja kirjeldama, kus võimalik, peatuti ka nende tekke küsimusel. Harjutati tarvitama suuremõõdulist topograafilist kaarti, seda lugema, kontrollima ja täiendama oma tähelepanekutega, mida tehti ka lihtsate riistade varal, alates kompassi ja malliga ning lõpetades loodimisriistaga. Kes tõsiselt osa võttis neist rännakuist ja ka hiljem neid küsimusi endas arendas, sellele kõneleb nii kodune ja tuttav kui ka võõras maastik edaspidi palju rohkem.

Kes osa võttis mõlema jaama tegevusest, pidi saama pildi kahest kodumaa kõige iseloomulikumate pinnavormide alast — Põhja-Eesti pankrannikust ühes teda lõhestavate jõeorgudega, ja vägevast ürgorgude süsteemist, mis lõhestab Lõuna-Eestit piiravat tasast paelava.

Botaanikas.

Mis puutub taimeteadusesse, siis puutusid osavõtjad siin kokku looduslooga alaga, kus eelteadmused olid ebaühtlased kui geoloogiliste ja geograafiliste küsimuste juures. Kuna seal eelteadmused, õigemini eelharjumused vaatlemiseks peaaegu ei olnud, kuid taimi oli vaadeldud, korjanud, kuivatatud ja määratud nii mõnigi, mitmed olid taimemõõnide tundmises kaunis kaugele arenenud, teised seisid alles algastmel. Sellepärast seisid taimeteaduslike

rännakute juhatajad vast raskema ülesande ees — seada oma tegevus nii, et sellest kasu oleks ka tugevasti erineva ettevalmistuse juures

Rännates läbi maastiku leiti taimi, igaüks leidis enda jaoks uusi vorme, sai taimesüstemaatilisi, -bioloogilisi ja isegi -sotsioloogilisi seletusi, õppis nägema taimekattes nii üksiktaimi kui ka ühiskondi — formatsioonid, ja assotsiatsioonid. Ja kuna tähelepanekud olid koondatud alale, mis geograafilisest kui ka geoloogilisest seisukohast samas selgitati, siis pidi tekkima sügavam äratundmine sidemest taimeformatsioonide ja geograafilis-geoloogiliste tingimuste vahel.

Need kolm üksteisega tihedamas kontaktis seisvat vaatlusalala olid n. ö. põhitoni andvateks, sest nad esinesid mõlemas jaamas, olles Toilas ka ainsatena.

Irboskas tuli juure vaatlusi, milleks seal oli soodus juhus: veebioloogilisi — sest et järv ning teisi magevee kogusid otse külje all; arheoloogilisi — sest et ala rikas kalmete, maalinnade ja ajalooliste mälestusmärkide poolest; etnograafilisi — sest et naabruses etnograafiliselt erilist huvi pakuvad setu külad.

Arheoloogias ja etnograafias.

Kuna need kaks viimast ala pole enam kitsamas mõttes loodusteaduslikud, siis ometigi ei erine nad vaatlusviiside poolest niivõrt kõigist muust, et nad oleksid tundunud dissonantsina. Vastuoks, nad täiendasid ja süvendasid kujutelma sellest maa-alast, mille liiguti, oluliselt. Selles avaldub ekskursioonijaama n. ö. „utilitaarne“ tendents — tundma õppida kitsam, piiratud ala võimalikult igakülgselt, et siis seda tundmist kasutada nii õpetusel klassis, kui ka iseäranis õppereisidel õpilastega.

Veebioloogias.

Veebioloogia tõi nii ainult kui meetodilt uusi elemente võrreldes teiste ainetega. Siin tuli tähelepanekuid ja vaatlusi teha mitte ainult väljas — järvel, jõel, linaliugudel, — vaid suur osa just toas, milleks tuli improvisee-

rida nii aparatuurilt kui sisseseadelt kaunis primitiivne mikroskopeerimislaboratoorium.

Vee elustik on kui ühiskond üks selgejoonelisemaist ja sellepärast pedagoogiliselt erilise tähtsusega. Ta nõuab aga, et temasse süveneda, võrdlemisi palju eelteadmusi zooloogia, botaanika, füüsika j. t. aladelt ning vaatluste puhul oskust mõnesuguste materjali hankimise abinõudega kui ka mikrokoobiga ümberkäimiseks. Kõigi selle tõttu nõudis paaripäevane teotsemine sel alal iga rühmaga vastavate tööde juhatajalt erilisi jõupingutusi, sest suuremate tagajärgede saavutamiseks sel alal oleks tarvilik palju rohkem aega. Kõigile neile raskustele on vastukaaluks siiski see asjaolu, et ka primitiivsete abinõudega ja lühikese ajaga on võimalik tundma õppida rida hästi iseloomustatud vorme, mis meele jäävad oma bioloogiliste iseäralduste tihti ka esteetilise küljega.

Nii selle kui ka geoloogiliste ja botaaniliste vaatluste materjali oli võimalik kaasa võtta, olles saanud kus tarvis juhatusi esemete kogumiseks, konserveerimiseks, pakkimiseks jne.

Metoodikas.

Irboskas tegi ka iga rühm ühe rännaku dir. J. Käis'i juhatusel, mille sihiks oli rännaku otsekohene ärakasutamine koolimetoodika seisukohalt. Siin kadusid vaheseinad üksikute ainetega vahel, mida muil rännakuil osalt kunstlikult, osalt aga otstarbekohasuse seisukohast tuli üles ehitada. Kuna muude rännakute sihiks oli eeskätt nähtuste analüüs ja liigestamine, siis siin pidi sündima süntees ja saadud teadmiste rakendamine õpetus-kasvatustöös. Sedalaadi õppekäigud *õpetajate ekskursioonijaamas* on kahtlemata vajalikuks täienduseks teistele.

Pikemad rännakud.

Kahe möödunud ekskursioonijaama üheks ühiseks jooneks on see, et iga-päevaste, lähemas ümbruses (ca 5 km. raadiusega) sooritatud rännakutele lisaks tehti kummaski üks paaripäevane matk kaugemale: Toilast Auverre ja

Vaivaru mägede kaudu tagasi mööda randa, Irboskast Võrru — Kasaritsa — Munamäele ja tagasisõidul Petseri. Viimane tööpäev Toilas oli ka pühendatud pikemale rännakule — Ontika — Kohtla Järve.

Need pikemad rännakud täiendasid mitmeski suhtes kohal tehtud tööd: Auveres sai teha käik tüübilisse kõrgrabasse (puurimisega!), Vaivaru mäed pakkusid geograafilis-geoloogilist materjali, ja rännak mööda Sõtke jõe orgu ja Päite randa kinnitas Toila lähemast ümbrusest saadud muljeid. Samuti oli, olgugi kiire ja lühikesajaline sõit Munamäe maastikku soodsaks täienduseks Irboskas saadud muljetele: siin rikas ja mitmekesine pinnareljeef — seal lavatasandikus ürgorgude uurred; siin mannerjää *kuhjamisel* saadud moreenkingustik — seal peamiselt sulavete *uuristamisel* tekkinud lohkvormid pae aluspinnas; seal vähe võimalust laialdase ülevaate saamiseks maastikust — siin kustumate mulje jättev vaade Munamäe vaatetornist.

Pikemate rännakute puhul tulevad aga avalikuks need pahed, mille eest ekskursioonijaam muidu tahab hoida: väga suur rühm — kõik osavõtjad — liigub korruga, võimatu on liikuda üheskoos, võimatu on liikuda ühtlaselt ja kuulda kõigil samu seletusi, pöörda tähelepanu samule nähtusile, tuleb kiiresti mööduda paljust, millel õieti peaks pikemat aega peatuma. Sellele lisaks raskusi öömaja, edasilikumise abinõude ja toiduga, ebasoodsa ilmastiku suurem mõju, haigestujad ja mahajääjad.

Üle saada sellest kõigist aitab elevus ja ühistunne. Toilas hakkas vast sellel rännakul kuulduma ühislaulu.

Osavõtjate koosseis.

Seni korraldatud kaks ekskursioonijaama on vastanud elulisele tarbele. Seda näitab mitte ükski elav osavõtmine, vaid ka see, kes ja kust tuli. Mitte ainult jaama asukoha läheb ümbrus ei andnud osavõtjaid, vaid neid tuli kõigist maakonnist ja linnust, neid tuli alg- ja keskkoolist, tuli mehi ja naisi, noori ja vanu*) Selle illustratsiooniks mõned arvud:

Toilas 1925. Irboskas 1926.

Meesõpetajaid	23	30
Naisõpetajaid	33	35
Linnast	20	21
Maalt	36	44
Algkoolist	45	55
Keskkoolist	11	10

Ankeet.

Õpetajate ekskursioonijaamade hindamisel peaks mõjuv sõna olema kaasa rääkida osavõtjail endil. Et nende arvamisi ja soove võimalikult erapooletult teada saada, korraldati mõlemal pool enne laialisõitu anonüümne ankeet. Küsimused puudutasid vigu, mis käesolevas jaamas tähele pandud korralduse, varustuse, ainete valiku ja käsitamise jne. suhtes, samuti soove jaama aja, koha, kestvuse ja korralduse kohta tulevikus. Vastuseid ei andnud küll kaugegtki mitte kõik osavõtjad: Toilas vast 25%, Irboskas ca 50%. Sellegi peale vaatamata vastused peegeldavad vist kõiki arvamisi, mis olemas olla said: kellel midagi ütelda oli, see leidis ikkagi aja ankeedile vastamiseks. Siinkohal olgu ainult järgmist öeldud nende vastuste sisust.

On alla kriipsutatud üksikuid puudusi, on antud rida päris asjalikke näpunäiteid tulevikule jaoks. Üldine põhiton on täiesti jaatav terve ettevõtte vastu. On vastuseid, mis väljaspool esitatud küsimusi väga tabavalt iseloomustavad seda tähtsust, mis on ekskursioonijaamal (Toila ankeet).

Nii näiteks, iseloomustab üks vastus ekskursioonijaama töid vaimlise tõukena, energia rikastumise ja silmapiiri avaratumisena; teine ütleb: „Ta on palju selgitanud valitud ainetest, tõuke annud selles sihis edasi töötada, pannes kindlama aluse tööks“; kolmas kiidab „head algatust. . . juhtida õpetajaid vaatlema looduses eneses ja õppida tundma suurt „looduse raamatut“, mis igale soovijale hõlpus kätte saada ja odavam kui ükski teine“.

*) Huvitav on märkida, et Tallinna väga nõrgalt oli esindatud: Toilas ainult üks osavõtja, seegi ainult vähe aega, Irboskas kaks. Enamik väikelinnu andis rohkem osavõtjaid ja rekord oli Viljandil, kust oli viis õpetajat kumbki kord. Maakondadest olid loomulikult esirinnas Toilas Virumaa ja Irboskas Petseri-Võru.

Need vastused tabavad vist kõige paremini naela pead. Selletüübiliselt ekskursioonijaamus, nagu nad meil on esinenud, ei saa peaarõhk olla mitte süstemaatilisel teadmiste omandamisel. Need ei ole mitte edasiharimise kursused harilikus mõttes, kus peab teatava kursuse „läbi võtma“. Siin on äratav, tõugestav siht esikohal.

Korduvalt osavõtjad.

Õieti kasvavad ja muutuvad ekskursioonijaama ülesanded suuresti nende osavõtjate suhtes, kes korduvalt ilmuvad jaama. Tubli kolmandik Toila osavõtjaist ilmus ka Irboskasse, ja kui kõik tundemärgid ei peta, siis ilmub palju neist ka edaspidi, samuti kui neid, kes esmakordselt Irboskas osa võtsid. Nende suhtes on süstemaatilisem ja süvendav töö tarvilik ja ka võimalik. Kellel huvi püsib, see on vahepeal ka teoreetiliselt end täiendanud, temas on kerkinud uusi ja kaugeleulatavaid küsimusi. Sellest aga missuguste küsimustega, missugusel arenemistasemel ilmuvad osavõtjad, olenevad ka vastused, oleneb ka süvendamine.

Ettevalmistuse küsimus.

Ettevalmistuse küsimus, selle ühtlusetus on ja jääb üheks suurimaks raskuseks ekskursioonijaamade töös. Esialgu on alles väljakujunemisel kohad, kus korraldada jaam, kujunevad välja alles lektorid ja tööde juhid, sest ühed ja samad ei saa igas kohas ja igal aastal esineda. Kõik see takistab varakult asumast selle tutvustamise juure, kuidas tuleks valmistada järgmisest jaamast osavõtmiseks. Kui lähimate aastate kestes on välja kujunenud kohad, lektorid, on soetunud erikirjandustki nende kohtade üle, kui ka rohkem kirjandust üldiseks ettevalmistuseks, siis võib juba varakult, vähemasti aasta jooksul, iga soovija valmistada teoreetiliselt, nii et jaama ilmuks oleks kõigil enam-vähem ühtlane ettevalmistus ja ühtlane küsimuste kompleks, millele ta otsib vastust.

Teaduslik tähtsus.

Enne kui üle minna rohkem tehnilist laadi küsimuste juure, tuleb ekskursioonijaamade tähtsuse kohta veel ühte märkida. Ekskursioonijaamade tööil võib olla ka puhtteaduslikku laadi tagajärgi. Osavõtjate seas leidub ikka enamarenenud vaatlusvõimega õpetajaid ja kui mitu terast vaatlejat koos liiguvad, siis näevad nad rohkem, kui üksik seda kunagi teha suudaks. Nii leidis Toilas üks osavõtja Eestis seni tähele panemata jäänud tulikaliigi (*Ranunculus lanuginosus L.*). Teine leidis Martsa paemurrus kivistise, mis osutus kõige vanemana, seni tundmatuna, kõrgesti organiseeritud maismaa taime jäänusena. Ja kui ka alati sarnaste „rosinate“ peale ei või loota, siis võimaldab paljude koostöö teostada niisuguseid kavatsusi, mis üksikult oleksid rasked kui mitte võimatud. Nii viidi Auveres läbi rabapuurimine, ja ka muidu satub üksiku juhi kätte rohkem esemeid, mis teaduslikku huvi pakuvad. Ka on väga kasulik, et ühekorraga on koos mitu naaberteaduste esindajat, kes jällegi teatud alal võivad lahendada selles peituvaid probleeme kergemini kui seda suudaks üksik.

Töötulemuste trükkimine.

Nende ridade kirjutaja poole on õpetajate ringkonnist pöördud küsimusega, kas ekskursioonijaamade töötulemused vastavate alade üksikasjaliku kirjelduse näol ei ilmu mitte trükitult, et neid võiks kasutada ka mitte-osavõtnud õpetajad, näiteks, õppereiside puhul õpilastega. See mõte on liikunud juba algusest peale ja nimelt kirjutiste näol „Kasvatuses“. Kui aga hakata koostama neid kirjutisi, siis selgub, et nad kasvavad välja hariliku ajakirja artikli mõõtudest, nad peavad peale selle olema varustatud jooniste ja kaartidega ning eriti hõlpsasti kaaskantavad. Seetõttu on otstarbekohasem neid trükkida erivihkudena, ja see nõuab veel aega.

Tehniline korraldus.

Ekskursioonijaama probleemide hulgas tuleb kõnelda vähe ka ühest ras-

kest küsimusest: see on tehniline korraldus — korter, varustus, abinõud, toidustamine. Kui harilikel paari- kuni mõnepäevastel õppereisidel lepitakse erakordsete söögi- ja puhkustingimustega, siis oleneb paarinädalises ekskursioonijaamas töötaju suurel määral korralikust toitmisest ja õõpukusest. Kes aga meie olusid tunneb, see teab, et väljaspool suuremaid linnu väga raske on suuremale rühmale saada inimväärilist äraolemist korteri ja söögi mõttes, pealegi kui seda paratamatult peab nõudma võimalikult odava hinnaga. Irboskas asuti sellele teele, millel meie oludes näib olevat kõige soodsam lahendus: korter koolimajas, magamisriided osavõtjail kaasas, toitmine osavõtjate ühisköögi alusel, nende endi keskelt valitud toimkonna juhatusel ja järelevalvel. Sel kombel saadi võrdlemisi rahuldavalt toidetud, kuna Toilas palju tuju rikkus korteri- ja söögipere-mehe enda peale võetud kohuste korratu täitmine.

Mis puutub edasistesse ekskursioonijaamadesse, siis peab tähendama, et nende lõplik väljakujunemine jällegi on viibinud põhjustel, millest ülemal juttu.

Eelolev jaam Saaremaal.

Niipalju on selge, et eeloleval suvel jaam tuleb korraldada Saaremaal, kesk-kohaga Kihelkonnal, Rootsiküla algkoolis. Saaremaa — see oli Irboska osavõtjate pea ühine hüüdsõna. Ja see on ka põhjendatud. Eeskätt põhjustab seda vast asjaolu, et Saaremaa üldiselt on mandril vähe tuntud. Siis aga pakub Saaremaa loodus küllalt mitmekesidust, et temasse tungima hakata mitmest seisukohast, mitme eriteaduse valgusel. Seal on ammu tuntud omapärane taimestik, seal on rikkalik linnustik, seal on muinasmälestisi ja omapärasusi rahval, seal on ka maastikuteadlasel ja eriti geoloogil sõna kaasa rääkida, kõnelemata merest tema elustikuga, mis on Saaremaa sünnitanud ja nüüd ka teda suurelt osalt toidab.

Ekskursioonijaama seisukohast teeb aga raskusi asjaolu et huvitavaimad

punktid, mida tuleks külastada, on Saaremaal laiali pillatud. Kõige rohkem kättesaadaval on just Kihelkonna ümbrus. Selle läheduses on geograafide ja botaanikule küllalt vaatlusobjekte, nii Tagamõisa poolsaare kui Kuusnõmme, Lummada ja Kärla sihis. Sealsamas on huvitavaid geoloogilisi paljandeid nagu Suuriku pank, rida murdusid Tagamõisa poolsaarel, Rootsikülas ja Atla pool. Lindude riik Vilsandil ja Vaika saartel on kättesaadav üle lahe, mille kallastel võib jälgida mere elustikku ja geoloogilist tegevust. Mis puutub muinsusisse ja rahvasse, siis on ka siin ümbruses palju iseloomulikku. Üldise ülevaate aga Saaremaast ja tema elanikest võiks omandada 2—3-päevase, juba harilikku tüüpi õppereisiga peale tööde lõppu kohal, kusjuures marsruut tuleks seada nii, et näeks võimalikult kõik tähtsamad kohad.

Lindude pärast tuleb aeg võtta varajasem, kui seni on olnud: tuleb püüda tööga alata juba 15-mast juunist. See on seotud mõnesuguste ebamugavustega, kuid on paratamatu.

Suhted asutistega.

Lõppeks nimetan, et seni on ekskursioonijaamale mitmesugused asutised suhtunud väga sõbralikult. Haridusministeerium on mitte üksi krediitidega, vaid ka mitmeti muidu toetanud ekskursioonijaama, mis 1926. avaldus väliselt juba selles, et jaam esines ha-mini poolt korraldatavate kursuste nimekirjas. Ha-mini toetusena tuleb võtta seda, et 1926. aasta osavõtjad said sõidu jaama ja tagasi poole hinnaga Vabariigi Valitsuse otsusel. Üksikuis majandulikkude laadi küsimusis on lahkesti vastu tulnud nii raudtee ametnikud kui ka sõjaväe ülemused. Teatavat umbusku on võinud märgata vaid kohalikus rahvas, mis eriti Irboskas andis end tunda kaunis olulises hindade kergitamises. Üldiselt aga võib ütelda, et sellele algatusele on igalt poolt tänuväärset kombel heatahtlikult vastu tulnud, ja ainult õpetajaskonna liikuvusest oleneb tema edasine arendamine.

I üleriiklik joonistamise õpetajate kongress.

Tartus, 26. ja 27. märtsil 1927. a.

1926 a. kevadel Tartus peetud joonistamise õpetajate koosolek tunnustas tarvilikuks joonistamise õpetajate kongressi kokkukutsumise, asudes vastavate eeltööde tegemisele. Kongressi korraldamise eeltöödega jõuti käesoleva aasta algupäevil nii kaugele, et võidi E. Õp. Liidu ülesandel kongress ära pidada 26. ja 27. märtsil s. a. Tartus.

Kongressi avamisele 26. märtsi hommikuks kogunes Tartu linna V algkooli avarasse saali kogukas hulk joonistamise õpetajaid ja kujutavaid kunstnikke. Osavõtjaid kongressist registreeriti üldse 20.

Kongressi avas lühikese sissejuhatava kõnega Tartu Õpetajate Seltsi esimees V. Nano.

Kongressi juhatusse valiti korraldava toimkonna ettepanekul P. Sepp — Tallinnast, A. Roosileht — Paidest, ja A. Remmel — Tartust; Sekretariaati — A. Pärn, M. Kangro-Pool, J. Pütsepp ning E. Ahas — Tartust ja R. Kopelma — Nõmmelt.

Haridusministeeriumi esindaja haridusnõunik dr. A. Nuth, saades tervituseks sõna, annab lühikese ülevaate joonistamise õpetamise arengust meie koolides 1919.—1926. a. ja praegusest seisukorrast. Konstateerib tunduvat edenemise tendentsi. Lõppeks kannab dr. A. Nuth ette Põhja- ja Lõuna-Eesti koolinõunikude aruanded joonistamise õpetamise kohta 1925./26. õppeaastal.

Ref. J. Vahtra referaadis: „Joonistamisõpetuse ülesanded üldhariduslikus koolis“, seab joonistamise õpetamise ülesandeks: 1) nägemise (tähelepanu) arendamise; 2.) silma ja käe koostöö harjutamise; 3.) kujutus- ning enesealgatusvõime arendamise ja 4.) kaunidustunde arendamise.

Nende ülesannete elluviimiseks tuleb õpetada *algkoolis*: 1.) peast joonistamist; 2.) joonistamist mudelite ja looduskujude ning looduse kogupiltide järele loodusest; 3) ornamentaalset kompositsiooni või ilustamist; 4.) väljalõikamist ühetoonilisest või värvilisest paberist; 5.) maalimist värvpliatsi või akvarelli

abil; 6) tähtsamaid perspektiivi seadusi ühes praktiliste harjutustega; 7.) elementaarset joonestamist; 8.) voolimist ühetoonilisest või värvilisest savist; ja 9) korraldada ekskursioone kunstimuseumidesse, kunsti ja kunstikäsitöö näitusile.

Keskkoolis tuleks õpetada: 1) joonistamist ja maalimist elutute ning elavate mudelite järele ja kujutusi vabast loodusest; 2) iseseisvat ornamentaalset kompositsiooni käsitöö või mõne muu konkreetse asja ilustamiseks; 3) peastjoonistamist; 4) perspektiivi teooriaid ühes praktiliste töödega; 5) joonestamist; 6) õpetada ümar- ning plakatkirja ja ilukirja; 7) voolimist elutute ja elavate mudelite järgi; 8) kunstiajalugu ja stiiliõpetust ühes kunstiesemete diapositiivide demonstreerimisega; 9) pidada referaat- ja vaidlustunde kujutava kunsti ja esteetika küsimustes ja 10) korraldada ekskursioone kunstimuseumidesse ja kunsti ja kunstikäsitöö näitustele.

Referaati lõpetades arvustab J. Vahtra haridusministeeriumi esindaja ülevaadet joonistamise õpetamise seisukorrast. Soovitab korraldada erikursusi joonistamises kooli revideerivatele ametnikkudele.

Läbirääkimistel toetatakse referendi mõtteid, kuid leitakse nende teostamine täiel määral võimatuna, kuna haridusministeeriumil on joonistamise tundide arvu vähendamise tendents. Leitakse, et joonistamine on tähtis mitte ainult kasvatusliku vaid ka praktilise vahendina.

Lõppsõnas toonitab referent, et joonistamise õpetamise üldine seisukord on meil kurb. Ei soovita detailseid õppekavu, sest üldkavad võimaldaksid õpetajail paremini pidada ajaga sammu.

Kongressi töökavas ettenähtud N. Roodi referaat: „Графическая грамотность как элемент развития дара интуиции и творчества в школе“, jäi referendi mitteilumisel pidamata.

Joonistamise õppekavadest algkoolis refereerib A. Remmel. Õppekavade kohta seab referent üles nõuded:

1. Joonistamise kava olgu niivõrt üksikasjalik, et ta annaks selge pildi selle aine ulatusest ja õpetuse üldsunnast ning hoiaks väärsammude eest vilumata õpetajaid.

2. Õppematerjal tuleb jaotada õppeaastate vahel ühtlaselt ja õpilase jõu kohaselt ning nõnda, et iga aasta kava oleks omaette tervik, sisaldades iga-külgeid harjutusi.

3. Üksikute õppeaastate kavades valitsegu ühtlane plaan ja harjutuste selge grupeerimine, mis kindlustab kavades süsteemi ja annab neile ülevaatlikkuse.

4. Paberitööd ja voolimine tuleb mahutada sinna, kus nad on tehniliselt kõige kergemini teostatavad ja nimelt — käsitöö tundidesse.

5. Ülevaadet stiilidest tuleb anda ajaloo tundides ühenduses üldise aja-looga.

6. Lihtsad joone- ja vormitunde harjutused peaksid käima kaasas muude harjutustega tervel algkooli ulatusel.

7. Tähtsamate perspektiivi nähtustega tutvumine alaku koolis juba III õppeaastal, kuna IV õppeaastal teda tuleb käsitada enam-vähem süstemaatiliselt. Nelinurkade ja kandiliste kehade perspektiiv, kui omandamiseks kõige raskem, tuleb mahutada V ja VI õppeaastasse.

8. Rütmilistest käeliigutustest tekkinud joonistused esinevad juba laste vabades töödes ja nendest tuleb kooliski ilustamistööd alata. III õppeaastast peale võib saada ilustusi, mis kombineeritud rütmiliselt korduvatest pintsli vajutustest ja redissule jälgedest. V ja VI õppeaastal võiks seada ornamente muuseumi mustrite põhjal. Looduse stiliseerimine, kui ilustamisõpetuse raskem aste, tuleks algkooli kavast jätta hoopis kõrvale.

9. Tuleb tutvustada õpilasi värvide ilmaga ja kooskõladega rohkem, kui seda on tehtud seni.

10. Õppekava redaktsioon olgu täpis ja selge, terminoloogia — kindel.

11. Tarvituselolevas joonistamise õppekavas on palju puudusi nii üldpõhimõtetes, materjali mahutamises, grupeerimises meetodilistes võtetes, redakt-

sioonis ja terminoloogias. Sellepärast on soovitatav, et joonistamise kava seataks täitsa uuesti kokku vastavalt uue-matele nõuetele.

12. Joonistamise õpetajate kongress peaks valima komisjoni, kes õppekava üksikasjaliselt välja töötaks ja haridus-ministeeriumile esitaks.

Referaadile järgnevad elavad läbi-rääkimised, milles rõhutatakse uue minimaalse õppekava vajadust.

Peale esimese päeva lõunavahe-aega algab kongress *A. Roosilehe* referaadiga: „*Joonistamise õppekavad keskkoolis.*“

Oma referaadis konstateerib referent maitsevaesust ja ilutunde puudust meie laiemates hulkades. Joonistamise õpetamise siht keskkoolis olgu seepärast õpilase esteetiline arendamine. Koolis omandatud teadmused ununevad, kuid arenenud maitse ja ilutunne jäävad püsima.

Arvustades praegusi keskkoolide joonistamise õppekavu, leiab referent, et keskkooli I ja II klassi minimaalkavad on enam-vähem rahuldavad, kuid peab ülearuseks korrata neis algkoolis läbiõõtetud kava, nagu perspektiivi, vormi lihtsustamist ja geomeetrilist ornament. Selle asemel tuleks õpetus rajada enam praktilisele alusele. III klassist peale, kus algab keskkoolis harunemine, ei suuda joonistamise õpetus oma ülesannet teostada tundide vähesuse tõttu. Seepärast on hädatarvilik keskkooli ülemates klassides joonistamise tundide arvu suurendada.

Ref. *E. Ole*, kes haiguse pärast ei saa oma referaati — „*Kool ja kujutav kunst*“ — täielikult ette kanda, esitab referaadi kokkuvõtetult:

Riik on kultuuri pärast, aga mitte ümberpöörduvalt. Seepärast olgu iga riiklikult mõtleva kodaniku esimene mure, meie vaimlise kultuuri, eeskätt kujutava kunsti ja kirjanduse levitamine laiemates hulkades.

Eesti koolil oleks siin tähtis osa etendada. Joonistamise kui oskusõpetuse kõrval pole vähema tähtsusega õpilaste kunstimaitse arendamine. Siin ei aita ainult teoreetilised arutlused, vaid kunstiteosed ise tulevad kooli ruumidesse tuua ja muuta õpilaste ümbrus

ilusamaks, meeldivamaks. Nõnda vabastaksime õpilasi mürgitavast tänava mõjust ja annaksime ka ühtlasi oma kunstnikkudele võimaluse intensiivsemalt rahva kasuks tööd teha.

Teise päeva hommikul jätkub kongress *J. Nõmmiku* referaadiga: „*Joonistamise abinõude muretsemine.*“ Joonistamise õppeabinõude kohta seab referent üles nõudmised, et õppeabinõud olgu võetud õpilast ümbritsevast elust ning loodusest. Tegelikult elust võetud õppeabinõudena eelistatagu tarberiistu. Nende hankimisel pandagu rõhku sellele, et nad oleksid konstruktsioonilt otsustavkohased vastavalt nende ülendele ja materjali-ehtsad. Labaste iluasjade kasutamine õppeabinõudena on kahjulik, sest see rikub õpilaste maitset. Samuti tuleb eitada ajast mahajäänuid kunstlikke mudeleid perspektiivi õpetamiseks ja kipsi, sest see arendab õpilaste mehaanilist kopeerimist.

Õpilaste kunstist arusaamise ning ilutunde arendamiseks muretsetagu iga kooli juure eesti kui ka välismaade kunstnikkude tööde reproduktsioone ja valguspilte. Suuremad piltide ja valguspiltide kogud tuleksid linnades koondata pedagoogilistesse muuseumidesse. Maal tuleksid asutada rändavad piltide kogud.

Läbirääkimistel referaadi üle rõhutatatakse ühelt poolt, et joonistamise objektid olgu kindlavormilised ja esteetiliselt vastuvõetavad ning eitatakse igasuguste skeemide tarvitamist kui vaba loomingu takistamist. Teiselt poolt leitakse, et õpilase loomingu on väga tähtis, mis talle ette näidatakse, ja sellega ka lubatav heade skeemide ja mudelite tarvitamine.

Lõppsõnas mainib referent kokkuvõtteks, et õpilasile luleb anda vabadus ja kui skeeme tarvitada, siis ainult selgitamiseks.

Järgnevale *J. Vahtra* näitetunnile II algkooli klassis (teemil: peast joonistamine) pühendatud läbirääkimistel leitakse tunnis didaktilisi vingu, mis seletavad erakorraliste tunnitingimustega. Üldiselt loetakse tund hästi kordalainuks ja huvitavaks.

Lõppsõnas põhjendab *J. Vahtra* oma käsitlusviisi, avaldades lootust, et tund saavutas oma eesmärgi.

Enne teise päeva lõunavaheaega kuulatakse ära *K. Merilaidi* referaat: „*Joonistamise õpetajate ettevalmistuse küsimuse*“ kohta.

Käsitelles joonistamise õpetajate ettevalmistamise ja täiendamise küsimust tuleb referent tulemustele:

1. Õpetajateseminarides tuleks joonistamises kui oskusaines andekamatele õpilastele peale harilikkude tundide, kus läbi võetakse kava miinimum, veel võimalus anda spetsialiseeruda vähemalt kolme aasta jooksul.

2. Kuna mitmetes gümnaasiumi harudes joonistamist ainult kahes esimeses klassis õpetatakse, tuleb algkooli õpetaja kutseksamite tegijailt, kui ka kavatsetavatesse pedagoogiumidesse sisseastujailt nõuda joonistamise aine valdamist.

3. Muuta 19. nov. 1923. a. välja antud seadust, mis käsitleb keskkooli joonistamise õpetaja II liigi eksamikava ja pidamise korda, seega, et a) uue iseiseisva aina eksami kavva sisse võetaks „pedagoogiline joonistamine“ s. o. joonistamine klassitahvilil skeemide näol, ja b) eksaminantidelt nõuda ühe aastast met. seminari lõpetamist. Nimetatud seminar asutatagu kunstikool „*Pallase*“ juure.

4) Tuleb korraldada algkooli õpetajaile vastavalt nende oskusele pikemaajalised joonistamise suvekursused maakonnalinnades ja ka iga-aastased lühikeseajalised suvekursused „*Pallase*“ kunstikooli juures ja Tallinna riigi kunsttööstuskooli juures. Viimastel kursustel oleks õppetöö juhatajaks nimetatud koolide õppejõud.

5) Pöörduda ha-mi poole palvega, et keskkoolide joonistamise õpetajaile antakse võimalus maksimum iga 5 aasta tagant koolitöö alul või lõpul mõnekuulist puhkust saada, mis ühes suvevaheajaga võiks kesta 4–5 kuud, et võimaldada neile välismaa reis. Reis võib olla: 1) täiesti omal kulul, kusjuures õppereisija ise endale asemiku võtab ja 2) riikliku toetusega.

Läbirääkimistel ühinetakse põhimõttelikult referaadi väidetega.

Teisel päeval pärast lõunavaheaega annab *J. Vahtra näitetunni keskkooli I klassis* teemil: „Ornamentaalne kompositsioon — kaunistus nelinurksele linale“.

Tunni arutusel leitakse õpilaste kompositsioonides stiilivigu, mis korrektoori puudumise arvele pannakse. Samuti leitakse, et õpetaja ei juhtinud tähelepanu suuruste vahetustele, mistõttu ornament jäi ainult paberi kaunistuseks. Üldiselt tunnustati aga tund rahuldavaks.

Koos esimese üleriikliku joonistamise õpetajate kongressiga kerkis päevakorrale ka joonistamise õpetajate organiseerimise küsimus üleriiklikus ulatuses. Kongressil esines pikema referaadiga *joonistamise õpetajate organiseerimise* üle *E. Ahas*. Referent leiab, et tähtsaim ideedest, mis ajalugu juhib, on kunst. Ent ajavaim on tihti hoopis kunstivastane. Ajajärk, milles praegu elame, on pühendatud peamiselt tehnilisele ja ainelisele ilmakorrale — selle rõõmudele-muredele. Vaimlised ja aatellised huvid on tahaplaanile paisatud ainelise huvi kõrval. Leigus, eriti kunsti vastu, on püsinud kõikjal. Teatrid kiratsevad, muuseumid ja kunstinäitused ei huvita inimesi, kirjandus ei leia ostjat, kujutavast kunstitootest rääkimata ning arhitektuur on mannetu. Kõiki neid nähtusi võib maksmas näha Eestis.

Ent kunsti idee asub ometigi konkreetses inimeses. Peame kasvutama inimest, et ta oskaks ainelise hüve kõrval õiglaselt hinnata kõrgeimat hüve: et tal püsiks kindlad töökspidamised kunstist. Kuid meil puuduvad seltskonna maitse otsekoheised kasvatajad. Ei ole meil kõrgema haridusega kunstikriitikuid-kunstiajaloolasi ega otsekoheised kunsti populariseerimisvahendeid. Tartu ülikooli juures kaotatakse vastava ala õppetoolgi. Jäävad küll ainult koolide joonistamise õpetajad, kellele lootused rajame. Viimased tegelased on ainukesed esteetilise elamuse arendajad kujutava kunsti alal, ja sedagi oma kitsas kooli-peres. Joonistamise õpetajad on ainukesed teoreetiliste ja praktiliste oskustega varustatud töölised sel alal. Aga just õpilaskonnas väheneb esteetilise kasvatus mõju; huvi

õilse (resp. kunsti) vastu ruineerub, käekiri halveneb, kaustikud ja vihud on tihti rüüpsed ja määrdunud. Tundub nagu ei aitaks siin esteetiline distsipliin — joonistamine — meid enam välja. Seda õpilase töötamise lõtvust ja lohakust aitavad süvendada täiel määral seltskonnas üldiselt maksvad normid. Kinoplakati, poesildi ja vigase, pillutud ajalehe karrikatuuri ning piltpostkaardi stiil on selle maitse mõõduandev aluspõhi suurel määral. Seltskond ei vaja kunstnikku, vaid ajab läbi katsetajatega majandusliku kokkuvõidu tähe all.

Eelkäsitatud küsimustes saaks meie joonistamise õpetajaskond teataval määral kaasa mõjuda küll, kuid seda ainult organiseeritud jõuna — tahtena. Ent on palju tähtsamaid küsimusi tänapäev mis nõuavad esikorras kiiret lahendamist. Ja seda meie kasvava noorsoo huvides. Kui tahame esteetilise kasvatus mõju rõhutada, peame koolide tunnikavades tundide arvu tunduvalt suurendama. Joonistamise, kunstiajaloo ja ilukirja vastavad tunnid ei tohi puududa üheski alg-, kesk-, ning kutsekoolis. Ülikoolis on tungivalt tarvilik kunstiajaloo eriõpitool. Välja töötada tulevad joonistamise õpetamise vastavad kavad võimalikult laialdaste kogemuste kaudu. Joonistamise õpetamiseks tulevad muretseda kõige hädatarvilisemad õppeabinõud ja sisse seada aja- ja otstarbekohased joonistamise kabinetid. Üldise tasapinna määramiseks meie koolide praegusest võimalustest joonistamise õpetamise alal tuleb korraldada üleriiklik õpilastööde näitus. Tuleb lähemal ajal välja töötada joonistamise õpetamisse puutuv oskussõnastik. Samuti on hädatarviline meie kodumaa kunstitööde valguspiltidesse kogumine ja eesti kunstiajaloo kokkuseadmine. Tulevad muretseda koolidevahelised õppevahendite ja tähtsamate raamatute kogud, milles oleks võimalikult täieline ja korralik üldisse kunstiajalukku puutuv valguspiltide ja reproduktsioonide kogu. Tarvilik on samuti korraldada üle maa vastavaid joonistusalbumeid iga kooli juure joonistamise õpetuse süstematiseerimise ja uurimise otstarbeks. Tuleb luua vastav kapital joonistamise õpetajate täi-

endamisteks ja edasiharimise stipendiumideks.

Kõigi nende küsimuste lahendamine pole võimatu meie oludes. Ent, üksikult ja rühmade viisi ei suudeta ja ei saa sarnast fundamentaalset reformi läbi viia. Siin on hädasti vaja rõhutada:

1. Joon. õp. organiseerimine on tarvilik.
2. Joon. õp. organisatsioon peab olema üleriiklik.
3. Joon. õp. organiseerimine peab teostuma kiiresti.
4. Joonistamise õp. organisatsiooni keskkorraldus peab lihtis olema.

Muidugi ei ole vaja siin nende eluküsimuste lahendamiseks välja mõelda keerulisi organiseerimismooduseid. Meil tuleb esijoones ära kasutada olemasolevaid õpetajate organisatsioone niipalju, kui need joonistamise õpetajate tegevust aitavad soodustada. Tuleb ellu kutsuda iga maakonna ja linna õp. seltsi juures vastav joonistamise õpetajate sektsioon. Ja organisatsiooni keskkorraldus tuleb ühtlustada E. O. L. põhikirjaga ning E. O. Liidu juures ellu kutsuda õppeainete toimkondade kodukorra alusel joonistamise õpetuse toimkond.

Läbirääkimistel joonistamise õpetajate organiseerimise küsimuse üle ühinetakse referendi poolt väljendatud põhimõtetega.

Kuna kõik päevakorras ette nähtud referaadid ära kuulatud — asutakse esitatud resolutsioonide hääletamisele. Võetakse vastu ettekantud referaatide järjekorras resolutsioonid:

1. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress peab tarvilikuks korraldada koole reevideerivaile ametnikele erikursusi joonistamises.

2. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress tunnustab tarvilikuks, et võimalikult lähemal ajal maksuma pandaks joonistamise minimaalsed õppekavad.

3. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress tunnustab tarvilikuks keskkoolides: a) humanitaarharudes III, IV ja V klassi 1 tund nädalas sunduslikkude õppeainete hulka õppekavasse võtta esteetiliste küsimuste lahendami-

seks, kunstiajaloo ja eesti kunsti läbivõtmiseks; majapidamisharus III ja IV klassis 1 nädalatunni asemel 2 tundi, et põhjalikumalt süveneda kodukajundustamise ülesannetesse; c) viimastes klassides kõigis keskkooli tüüpides ja harudes võimaldada 1 tund esteetika õpetust.

4. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress tunnustab tarvilikuks, et koolides, kus seni puuduvad joonistamise õppeabinõude kogud, või on puudulikud, tuleb neid kiires korras muretseda. Kõikide koolide iga-aastases eelarves olgu ette nähtud kindel summa joonistamise õppeabinõude muretsemiseks.

5. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress leiab:

a) Kuna mitmes gümnaasiumi harus joonistamist ainult kahes esimeses klassis õpetatakse, tuleb algkooli kutseeksami tegijailt kui ka kavatsetavatesse pedagoogiumidesse sisseastujailt nõuda täiendavalt joonistamise valdamist;

b) muuta 19. nov. 1923. a. välja antud seadust, mis käsitab keskkooli joonistamise õpetaja II liigi eksamikava ja -pidamise korda seega, et uue iseseisva ainena eksami kavva võetakse „pedagoogiline joonistamine“, s. o. joonistamine klassitahvilil skeemide näol, ja eksaminantidelt nõuda üheaastalise meetodilise seminari lõpetamist. Nimetatud seminar asutatagu kunstikool „Pallase“ juure;

d) pöörata haridusministeeriumi poole palvega, et keskkooli joonistamise õpetajaile antakse võimalus maksimum iga 5 aasta tagant koolitöö alul või lõpul mõnekuulise puhkust saada, mis ühes suvevaheajaga võiks kesta 4—5 kuud, et võimaldada neile välismaa reis. Reis võib olla täiesti omal kulul, kusjuures õppereisija ise endale asemiku võtab, ja riikliku toetusega.

6. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress, silmas pidades algkooli õpetajate puudulikku ettevalmistust joonistamises, leiab tarvilikuks erand teha sellele õppeainele klassisüsteemis ja anda joonistamine aineõpetajale, kui need kohapeal olemas.

7. Esimene üleriiklik joonistamise õpetajate kongress tunnustab tarvilikuks

joonistamise õpetajate organiseerimise ja üleriikliku joonistamise õpetamise toimkonna ellukutsumise E. O. L. Aine-õpetajate toimkondade kodukorra alusel.

Joonistamise õpetamise toimkonda, mille esialgseks asukohaks Tartu mää-

ratakse, valitakse: P. Sepp — Tallinnast, A. Roosileht — Paidest, E. Ahas, J. Pütsepp ja J. Nõmmik — Tartust.

Kahepäevase intensiivse ja eduka töö järele lõpeb kongress 27. märtsi õhtul kell 8.

V ä l i s m a a l t.

Jyväskylä suviülikool

alustab tegevuse käesoleva aasta suvel 13. juunil. Töö kestab 23. juulini. Käsitletakse järgmisi kasvatuseduslikke aineid: psühholoogiat, kasvatus ajalugu, üldist pedagoogikat ja Försteri moraali-õpetust. Peetakse veel loenguid kirjan-
dusest, üldajaloost, ühiskonnateadusest, foneetikast j. m. Õpetatakse ungari, eesti, saksa, inglise, ladina ja kreeka keelt.

Lõplik programm avaldatakse edaspidi.

Soome „Raittiuskansan Kirjapaino“ 20 aastane juubel.

23. aprillil möödus 20 aastat „Raittiuskansan Kirjapaino“ (Karskusrahva kirjastuse) asutamist. Selle suure kirjastusühingu suurimaiks osanikeks ja asutajaks on õpetajate kirjastusühing „Valistus“, karskusselts „Raittiusten ystävät“ (Karskuse sõbrad) ja Rahvaharidusselts. Juubeli puhul anti välja mälestusalbum rohkete piltidega.

Otto Vilhelm Pellinen surnud.

Vast töömeeste soome õpetajate kutseühingulise liikumise veteraani Alpo Nopose surmast. Nüüd on tabanud soome õpetajaskonda teine kurb kaotus. Hiljuti suri O. V. Pellinen, kelle töö pole vähem Nopose omast. O. V. Pellinen on töötanud õpetajana paarkümmend aastat, on olnud Soome Õpetajate Ühingu keskjuhatajate liikmeks kolmkümmend aastat, veel kaua pärast loobumist õpetaja kutsest. Pellinen oli üheksa aastat „Rahvakooli Lehe“ toimetuse liikmeks, 1908 siirdus A.-Ü. „Valistuse“ toimetuse juhi kohale, kus töötas viimse ajani. Tema tegevusaeg on

olnud „Valistusele“ suureks tõusuajaks. Pellisest jätkus kõikjale. Ta on olnud kauemat aega juhtivail kohtadel väga mitmesugustes hariduslikes ja õpetajaskonnas majanduslikes organisatsioonides. Soome õpetajaskond on kaotanud tema näol hoolsa ja väga energilise töömehe.

Norra koolikomitee tegevuse lõpetanud

Norra parlamendi poolt kutsuti ellu viis aastat tagasi suurem komitee ettepanekute tegemiseks kooli reformeermise kohta. Nüüd komitee on lõpetanud oma tegevuse pärast viieaastast põhjalikku tööd. On arutatud rahva- ja kõrgemas kooli, samuti ka täiendus-
kooli ja erilise „noorsookooli“ puutuvaid küsimusi. Komitee töötulemused ilmuvad trükis juunikuul lõpuks.

Kuomintangi kooliprogramm.

Kantoni valitsus on avaldanud järgnevad juhtmõtted kooli kohta: Rahvakasvatus ja rahvaliidumine peavad käima käsikäes. Vaestel ei tule maksta kooliraha. Kõigis kesk- ja kõrgemas koolis tuleb teha sõjaväeline õppusunduslikuks. Haridus peab lähendama õpilasi massile, ta ei tohi aidata kaasa uue klassi tekkimiseks. Usk tuleb jätta kõrvale kasvatusel. Kõik erakoolid, eriti misjonikoolid, alluvad riiklikule ülevaatusel. Välismaalased ei tohi olla koolide juhatajaks. Erakoolides ei tohi olla sunduslikku usuõpetust ega tohi neis teha kihutustööd ühegi usutunnistuse kasuks. Koolid, kus neid määrusi ei täideta, suletakse.

Sellela on loetud eurooplaste misjonikoolide päevad, sest pole ju kato-
liklastel ega protestantidel tahtmist finanseerida kooli, kus pole usuõpetust.

Organisatsioonide teateid.

Täienduskursused õpetajaile 1927. a. suvel.

I. Haridusministeeriumi korraldusel.

Haridusministeerium kavatseb korraldada 1927. aasta suvel õpetajaile täienduskursusi:

1. Aiatöö, mesinduse, majapidamise ja linnukasvatuse suvekursusi Abja kultuur-tehnika gümnaasiumi juures.
2. Täienduskursusi endiste aastate eeskujul Tartu ülikooli juures.
3. Saksa keele täienduskursusi Pärnus, Narvas ja Kuresaares.
4. Laulu- ja muusikakursusi Tallinnas ja Kuresaares.
5. Käsitöö, õppevahendite valmistamise ja joonistamise kursusi Tallinnas.
6. Usuõpetuse kursusi Valgas ja Narvas (venekeelsed).
7. Täienduskoolide õpetajate suvekursusi meeskäsitöö aladel — Tallinnas.
8. Täienduskoolide õpetajate suvekursusi naiskäsitöö aladel — Tallinnas.

II. Eesti Õp. Liidu korraldusel.

Eesti Õpet. Liit korraldab haridusministeeriumi toetusel 1927. a. suvel õpetajaile täienduskursusi:

1. Eesti keele ja koduloo täienduskursusi Võrus ja Viljandis.
2. Ajaloo täienduskursusi Tallinnas.
3. Aiatöö ja majapidamise suvekursusi Tartus või Vahil.
4. Võimlemise õpetajate suviseid täienduskursusi Narva-Jõesuus.
5. Loodusloolise ekskursioonijaama Saaremaale kodumaa tundmaõppimiseks.
6. Pedagoogilisi nädalaid Rakveres, Pärnus ja Haapsalus.
7. Edasiharimise kursusi keskkooli lõputunnistust soovijatele õpetajaile.

Looduslooline ekskursioonijaam Saaremaale.

Eelmiste aastate kogemused näitavad, et õpetajaskonnas leiab elavat poolehoidu mõte — kasutada osa suvisest õppetöö vaheajast kodumaa põhjalikumaks tundmaõppimiseks ja enesarendamiseks õppimise teel looduses

endas. E. Õp. Liidu poolt sarnase sihiga korraldatud ekskursioonijaamad Toilas 1925 a. ja Irboskas 1926 a. suvel leidsid rohket osavõttu ja osavõtjad lahkusid sooviga, et seesugune ettevõtte korduks igal aastal.

Ka sel aastal korraldab Eesti Õp. Liidu loodusloo ja geograafia õpetamise toimikond eelmistel aastatel saadud kogemusel loodusloolise ekskursioonijaama, seekord Saaremaal.

Saaremaal korraldatava ekskursioonijaama töökavva, mille kestvus 3 nädalat, on võetud praktilised tööd ja ekskursioonid ümbruskonda tutvumiseks kohapealse geoloogiaga, geograafiaga, botaanikaga, hüdrobioloogiaga, ornitoloogiaga, etnograafiaga, arheoloogiaga, ja meetodiline õppekäik.

Õpetajate üldkongress jääb sügiseks.

E. Õ. L. juhatus on otsustanud käesoleva aasta juunikuu keskpäevil kavatsetud õpetajate VIII üldkongressi ja E. Õ. L. 10. a. juubeli pidustusi pidada 19., 20. ja 21. augustil s. a.

Kongressi edasilükkamise on põhjendanud ootamatult tekkinud olukord õpetajate palgaküsimuses.

Võimlemise õpetajate täienduskursused Narva-Jõesuus.

E. Õpetajate Liidu ülesandel korraldab Võimlemise Õpetajate Selts 18. juulist kuni 6. augustini k. a. Narva-Jõesuus võimlemise õpetajaile suvised täienduskursused.

Võimlemise õpetajate suviste täienduskursuste töökavva on võetud: võimlemine algkoolis uute õppekavade järgi — 20 tundi; võimlemine keskkoolis uute õppekavade järgi — 14 t.; väljendusvõimlemine (Bode süst.) — 8 t.; mängud algkooli õpetajaile — 12 t.; kergejõustik alg- ja keskkooli õpetajaile — 14 t. ja ujumine — 8 tundi; kokku — 76 praktilist ja teoreetilist tundi.

Kursuste juhatajaks on valitud hr. Leo Kalmet; lektoriteks — pr. E. Engel.

brecht, h-rad Idla, A. Kalamees, K. Mütür ja Engelbrecht.

Narva-Jõesuu on valitud kursuste asupaigaks paljude õpetajate ja lektorite soovil, kuna seal kursuste korraldamiseks ning edukaks tööks kõige soodsamad võimalused ja tingimused.

Kursuslastele korraldatakse ühis-korter.

Edasiharimise kursused keskkooli lõputunnistust soovijaile õpetajaile.

E. Õ. L. edasiharimistoimkond kavab korraldada Tallinnas 18. juulist kuni 18. septembrini s. a. kursusi õpetajaile, kes soovivad omandada keskkooli lõputunnistust. Kursustel läbiõpetavate ainetena on ette nähtud käesoleval aastal: füüsika, keemia, geoloogia, matemaatika, saksa, vene ja ladinakeel ning joonistamine.

Õpetajail, kes soovivad nimetatud kursustest osa võtta, tuleb sellest teada toimekonnale (Tallinna, Rataskaevu 22) kuni 10. juunini s. a., kuna kursus on võimalik korraldada ainult siis kui leidub vähemalt 50 osavõtjat.

Küpsuseksamite komisjon Tallinna.

Õpetajate organisatsioonide ja paljude üksikute õpetajate korduvate soovide avalduste ning ettepanekute peale avas E. Õp. Liit 1926. a. suvel üldhariduslikud kursused õpetajaile, kes ei oma algkooli seadusega õpetajailt nõuetavat keskkooli haridust. Kursused on leidnud haruldaselt elavat vastukõla õpetajaskonnas, mille tõenduseks kursustest suur osavõtjate arv.

Osa kursustest osavõtjaid on juba nii kaugele jõudnud, et võiksid mõnes aines küpsuseksami sooritada. Seda silmas pidades pööraski E. Õ. L. juhatus juba läinud aastal Tallinna linnakoolivatitsuse kaudu haridusministeeriumi poole palvega koondamise otsustarbel Tallinnas suletud küpsuskomisjoni asemele erilise küpsuskomisjoni

moodustamiseks õpetajaile, kes töötanud E. Õ. L. poolt korraldatud üldhariduslikkudel kursustel. Nimetatud palve jättis haridusministeerium aga tähelepanemata.

Õpetajate iseseisev töö E. Õ. L. korraldusel töötavil kursusel kestab endiselt edasi. Küpsuseksamite sooritamise Tartus H. Treffneri gümnaasiumis juures asuvas küpsuseksamite komisjonis teeb aga paljudele soovijaile õpetajaile harilikus korras ülepeäsmata raskusi, samuti teeb küpsuseksami puudumine Tallinnas paljudele teistelegi eksternidena keskkooli lõpetada tahtjale keskkooli lõputunnistuse omandamise võimatuks. Seepärast pöördus E. Õ. L. juhatus veel kord haridusministeeriumi poole sooviga uuesti kaalumisele võtta küpsuseksamite komisjoni moodustamine Tallinna reaalgümnaasiumi juures, kusjuures E. Õ. L. oleks nõus komisjoni esimehele ja liikmetele töötasu oma summadest tasuma.

Koolinõunikude ja avalikkude koolide õpetajate ajutise palgalisa seadus.

Riigikogu ei saanud kevadisel istungjärgul õppejõudude tasude seadust vastu võtta. Vastu võeti alljärgnevat ajutine palgalisa seadus:

§ 1. Koolinõunikudele ja avalikkude koolide õpetajaile makstakse riigi poolt, arvates 1. aprillist 1927. a., eelarve palgakrediidist ajutist palgalisa kuus 25% „Maakonna- ja linnakoolinõunikude määruse muutmise seaduses“ („R. T.“ nr. 26—1923. a.), „Õpetajate palgaseaduse muutmise seaduses“ („R. T.“ nr. 26—1923.) ja „Põllutöökoolide õpetajate palgaseaduse muutmise seaduses“ („R. T.“ nr. 42—1923. a.) vastavalt ettenähtud kuupalgast, mis juures arvesse ei võeta õpetajate palgaseaduse muutmise seaduse („R. T.“ nr. 26—1923. a.) § 2. märkustes 7. ja 8. ja merikoolide seaduse („R. T.“ nr. 137—1923. a.) § 28. märkus II ettenähtud palgalisa.

Samast ajast arvates ei maksta riigi poolt koolinõunikudele ja õpetajaile nimetatud seadustes ettenähtud 13-da kuu palk.

Märkus: Käesolevas (1.) paragrahvis tähendatud maakonna- ja linnakoolinõunikude määruse muutmise seaduses („R. T.“ nr. 26—1923. a.) nimetatud riigiteenijate palgaastmete all mõistetakse Riigikogu poolt 19. detsembril 1922. a. vastuvõetud riigiametnikkude ja teenijate palgaseaduses („R. T.“ nr. 1/2—1923. a.) määratud palgaastmeid.

§ 2. Käesolev seadus hakkab maksma avaldamisega „Riigi Teatajas“.

Opetajad — kasvatajad!

Kui noortel puudub nende meeli valdav tegevus ja huviala, satuvad nad enamasti pahule tegudele ja halvule teile ega allu enam Teie kasvatavale mõjule. Kuid

NOORUSMAA

tellimisega kõrvaldate selle hädaohu.

„Noorusmaa“ sisaldab ainult väärtusiikku, huvitavaid ja noorte kohast lugemismaterjali.

„Noorusmaa“ jutustused, luuletused ja päevad kirjavad noorsoo maitset.

„Noorusmaa“ mitmekesised ülesanded, raadio osakond ja „Noorte vald“, kus noorte oma tööd ilmuvad, pakuvad noorsoole meelivaldavalt tegevust ja vaimurikas ajaviidet ning äratavad kõige ükskõiksemaski lapses tegutsemishimu ja pakuvad loomiserõõmu.

„Noorusmaad“ ei tohi seepärast tellimata jätta ükski õpetaja ja kasvataja, sest „Noorusmaa“ on noorte elujuht.

„Noorusmaa“ ilmub kaks korda kuus ja maksab veerandaastas 100 mrk., poolaastas 200 mrk., aastas 400 mrk. Tellida saab igast postkontorist.

„Noorusmaa“ I aastakäiku on veel saada.

Hind kerges köites I poolaasta 100 mrk., II poolaasta 200 mrk.
Kokku 496 suurt lehekülge 300 mrk.

Toimetus ja talitus: Tallinna, Rataskaevu 22. Telef. 14-63.

1. märtsist 1927. a. ilmub Tallinnas uus suur
poliitiline, majanduslik ja kirjanduslik päevaleht

„Rahwa Sõna“

„Rahwa Sõna“ hoolika tähelepanu piirkonnas on kõik, mille vastu nüüdisaja inimene huvi tunneb: poliitika, riigikogu, wabariigi walitsuse tegewus, majanduselu kõigis tema harudes, omawalitsus, ühistegewus, waimline elu, kunst, kirjandus, teater, kino, sport jne. Erilist rõhku paneb sõnumite wärskusele, ülewaatlikkusele ja täpsusele.

„Rahwa Sõna“ toetawad oma kaastööga naaberriikide ja wälisriikide tuntud poliitikategelased ja töölisiikumise juhid, paremad Eesti eriteadlased, kirjanikud ja kunstnikud.

„Rahwa Sõna“ awaldab ilukirjanduslikke töid meie parimate kirjanikkude sulest ja tõlkeid ilmakirjanduse huwitawamatest ja põnewamatest teostest.

„Rahwa Sõna“ on kõigi nende häälekandjaks, kes soowid kuulda waba mõtet ja wõltsimatut tõe, kes tahawad töörahwa osasaamist kõigist inimkultuuri saawutustest, orjastawate majanduskõidikute purustamist ja poliitilise wabaduse ning ühiselulise õigluse maksmapanemist. Eriliselt peab silmas töölisiikumist nii kodu- kui ka wälismail.

„Rahwa Sõna“ on wastasrinnaks kodanluse omakasulise kihihuwi häälekandjatel, ja **sotsialistliku mõtte ning tulewase waba kõrgema ilmakultuuri kuulutaja ning teerajaja.**

„Rahwa Sõna“ peatoimetajaks on Riigikogu liikmed A. REI ja E. JONAS.

„Rahwa Sõna“ lähemateks kaastöölisteks ilukirjanduse alal on kirjanikud: K. AST-RUMOR, MAIT METSANURK, A. H. TAMMSAARE, F. TUGLAS, E. WILDE.

„Rahwa Sõna“ tellimisi wõtawad wastu kõik wabariigi postiasutised ja oma tellimiste wastuwõtjad.

„Rahwa Sõna“ tellimise hinnad postiga: 1 kuu 110 mk., 2 kuud 220 mk.; 3 kuud 280 mk.; 6 kuud 530 mk.; 9 kuud (aasta lõpuni) 810 mk.
Üksik number 5 marka.

„Rahwa Sõna“ toimetus ja talitus — Tallinnas, S. Brokusmägi 4.
Tl. 3-61, 19-23, postk. 367. „Rahwa Sõna“ tellimise ja kirj. aadr.: „Rahwa Sõna“ Tallinn.